

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3629

1869
49 1918

C-43

2018

D. J

[Faint, illegible handwritten text]

2002

Երկրագործ
ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ ²

№ 2
Հ Ա Յ

ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Հ. Բ.

աշխատասիրութիւն

Գ. Տ. Ա. ԵԻ Ա. Ե.

ԵՐԿՐՈՐԴ ԹԻՊ:

1869

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Հ. ԷՆՖԻԱՃԵԱՆՑԻ ԵՒ ԸՆԿ. ՏՊԱՐԱՆՈՒՄԸ.

N° 12.1

A copy of the manuscript by hand

491.99-8

Ը-43

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Հ Ա Յ

ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

աշխատասիրուքիւն

Գ. Տ. Ա. ԵՒ Ա. Ե.

ԵՐԿՐՈՐԴ տիպ:

1 8 6 9

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Дозволено Цензурою. 30 Августа 1869 года. г. Тифлисъ.

45234-ш

30116-63

Յ Ա Ն Կ

Երեւո:

Ուսումնարան	1
Երեխան գաշտումը	8
Խաղացող չները	9
Օրինաւոր գործածած փողերը	10
Բարեսիրտ երեխայ	11
Տխրութիւն	12
Ինչի համար է հարկաւոր փողը	13
Կարեկից աղջիկ	15
Պապն ու թոռը	17
Անհնազանդ աղջիկ	18
Ճանապարհորդ	19
Քաղաքավարութիւնը ամենի համար զարդ է	20
Երկու խնձորի ծառ	21
Մեխակներ	22
Տանձի ծառ	23
Լաւ անունը հարստութենից առաւել է	25
Գիւղացին և նապաստակը	26
Ծտերը և կաքաւը	27
Երկաթի կտոր	27
Ծերը և երեխաները	28
Զին և էշը	29
Թանկագին խոտ	30
Աղփաւ	31
Էշը և սոխակը	32
Աղուէսը և կռունկը	32
Ծերն ու երեխաները	34
Մարմնի արատների վրայ չպէտք է ծիծաղիլ	34
Շներ	36
Բաղեր	37
Ծեծեռնակներ	36

Երեխան և շերամը	40
Մեղուն և ճանճերը	40
Տաք և սառն արիւն ունեցող կենդանիները	41
Ինչով են զանազանվում բոյսերը կենդանիներից	43
Ինչով են զանազանվում բոյսերը հանքերից	44
Արեղակ	44
Խելօք ճիճու	46
Տարուան եղանակները	48
Ամառուան շոգեր	49
Արեղակի փայլումն ու անձրեղ	51
Շիտն ու երեխան	51
Բարի հայր	52
Եկեղեցի	53
Հաւատարմութիւն	54
Մարդու բարեկամները	55
Ճշմարիտ բարեգործութիւն	56

Լուսացաւ, լուսացաւ	58
Արեղակ արեղակ դուս արի	58
Էգուց կիրակի է	59
Ինչո՞ւ կուլաս դուն, դառնիկ	59
Մեզնից շատ առաջ կար մի թաղաւոր	60

Հայկ	62
Արայ դեղեցիկ	63
Վահագն	64
Արգար	64
Արտաշէս երկրորդ	66
Արտաւադէ երկրորդ	67
Տրդատ թաղաւորը և Գրիգոր Լուսաւորիչը	68
Հայոց տառերի գտնելը	71

Վարդանանց պատերազմը	72
Աշոտ ողորմած	75
Լևոն երկրորդ Վիլիկիայի Հայոց Թագաւորը	76
Հայոց այժմեան վիճակը	77

Յիժեռնակ, ծիժեռնակ	80
Հեռացել եմ իմ մայրենի աշխարհից	81
Մայրենի լեզու, մայրենի բարբառ	82

Գիրք ծննդոց. զլուիս Ա. 1—29	84
» զլուիս Բ. 1—4. 7—10 և 15—25.	86
» զլուիս Գ. 1—24	88
» զլուիս ԻԲ. 1—15	90
Գիրք առականաց, զլուիս Գ. 1—35	91
» զլուիս Ժ. 1—32	93

Սրբոյ Աւետարանի Յիսուսի Քրիստոսի որ

ըստ Մատթէոսի. զլուիս Ա. 18—25	95
« զլուիս Գ. 1—17	96
որ ըստ Մարկոսի. զլուիս ԺԳ. 1—25	98
որ ըստ Մատթէոսի. զլուիս ԻԷ. 1—66	100
« զլուիս ԻԸ. 1—20	104

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ:

ՌԻՍՈՒՄՆԱՐԱՆ.

Երկու շաբթի առաւօտը Գէորգն ու Աղէքսանդրը վաղ վերկացան. աղօթք արին ու քիչ հաց ու պանիր կերան: Վաղուց մնում էին այդ երեխաները, թէ երբ պէտքէ վերջապէս ուսումնարան գնան սովորելու: «Այնպէս կացէք, ինչպէս որ կրկայելէ խելօք և լաւ երեխաներին, խէցէք ձեր վարժապետին և լաւ ուշք ու մըտքով սովորեցէք, ասաց մայրն իր այդ երկու որդեքեանց ճանապարհ գցելիս: Հայրը տարաւ Գէորգին ու Աղէքսանդրին մէկ մեծ առն: Երբ որ ներս մտան, դրանց առաջն եկաւ մէկ մարդ, որին ասում են վարժապետ և քաղցրութենով ընդունեց նրանցը, խմացաւ որ հայրը իր որդեքեանցը բերելէ ուսումնարան դիր սովորելու ու խելօք մարդիկ դառնալու և շատ հաւանեց, ձեռք բռնեց նրանց գլխին ու տարաւ մէկ սենեակում (օթախում) նստեցրուց երկուսին միասին: Այնպէս լիքն էին Գէորգի ու Աղէքսանդրի հասակի երեխաներով, որոնք ուրախացան իրանցն երկու նոր ընկերներ աւելանալու վրայ:

Դեռ վաղ էր ու վարժապետը չէր դաս տալիս աշակերտներին: Երեխաները վարժապետի դուրս գնալուց յետոյ մօտ էլան Գէորգի ու Աղէքսանդրի գլխին ու ամենքը սկսեցին հարցնել, թէ ճշմ որդիքն են, քանի՞ տարեկան են, մրակը են կենում, անուններն ինչ է ու այսպիսի էլի շատ բաներ: Գէորգն ու Աղէքսանդրն այս առաջին անգամն էին տեսնում այսքան երեխաներ միասին ժողոված ու սովոր չէին այդքան հարցմունքներին միասին պատասխան տալու, այդ պատճառով էլ շփոթվեցան, կարմրեցան ու չէին իմանում, թէ ումը պատասխան տան, ումը չէ: Գլխներին մօտ էլած աշակերտներից մէկ քանիսը մինչև անգամ ծիծաղեցան էլ այդ երկու եղբայրների վրայ:

Երբ որ Գէորգն ու Աղէքսանդրը քիչ սովորեցան աշակերտների հետ վարվելը, սկսեցին դէս ու դէն մշտիկ տալ իրանց չորս կողմը, տեսան որ այն սենեակը, որի մէջ որ էին, բաւական մեծ սենեակ է, պատերը խառակ ներկած, սենեակի մէկ քնջնումը կախէարած մէկ պատկեր. դրանից քիչ այս կողմը դրած է պատի տակը մէկ սեղան և մէկ աթոռ. սեղանի վրայ կան՝ թանաքաման, աւաղաման ու դրիչներ: Գէորգի ու Աղէքսանդրի մօտ նստող աշակերտները հասկացրին սրանց, որ այդ վարժապետի նստելու տեղն է: Իրանք աշակերտները նստած էին երկար աթոռների վրայ ու առաջներին դրած էին մէկ այնքան էլ երկար սեղաններ. մինչև անգամ ամեն մէկ սեղանն ու աթոռը միմեանց կրպած էին: Սեղանների վրայ կային շինած թանաքամանների գնեկու տեղեր, իսկ մէջը անդուկներինման բաց էին դռների ու դտակի դնելու համար: Մինչև վարժապետի

գալը մէկ աշակերտ, որ միւսներէից աւելի մեծ և խելօք
էր երևում, կանգնած էր ոտի վերայ ու խնդրում էր
բարձր խօսող աշակերտներին ցածրացնել ձայնը, կամ
թէ պատրաստել դասը, որ վարժապետի հարցնելիս զի-
տեանն ու երեսը պարզ դուրս գան:

Յանկարծ դրօշից զանգակի ձայն լսվեցաւ ու բոլոր
երեսները զնացին հանդարտ իրանց տեղերը նստեցան:
Մէկ աշակերտ, որ շատ բարեկամացաւ Գէորգի հետ ու
մօտն էր նստած, հասկացրուց նրան, թէ այդ զանգակի
տալը վարժապետի դպու նշանն է, այդ պատճառով էլ
ամենքը, որ լսն զանգակի ձայնը թէ չէ, պէտք է ի-
րանց տեղը գնան նստեն հանդարտ ու պատրաստվին դաս
ասելու: Մէկքիչ ժամանակից յետոյ սենեակի դռները
բացելան ու ներս եկաւ զիրքը ձեռին վարժապետը. բա-
րովից աշակերտներին, աշակերտներն էլ նրան տեսան թէ
չէ, ամենքը տեղիցը վերկացան, քաղաքավարի կերպով
բարովեցին վարժապետին ու յետոյ միասին դարձան պատ-
կերի կողմը և աշակերտների մէկը բարձր ձայնով և հան-
դարտ աղօթք ասաց ու խնդրեց մէր ստեղծող Աստու-
ծուց, որ իրանցը շնորհք տայ լաւ սովորելու և խելօք ու
բարի մարդ դառնալու, որ կարողանան Աստուծու բոլոր
հրամանները կատարել:

Աղօթքի ժամանակը Գէորգն ու Աղէքսանդրը միւս-
ների պէս ոտի վրայ կանգնեցան ու տաք սրտով խնդ-
րում էին Աստուծուց, որ օրհնէ սրանցը և շնորհք տայ
լաւ սովորելու: Աղօթքից յետոյ ամենքը նստեցան ի-
րանց տեղերը, իսկ վարժապետը դուրս կանչեց իրա մօտ
այս նոր աշակերտներին: Նա հարցրուց դրանց անուն-

ները, թէ քանի՞ տարեկան են, թէ գիտե՞ն կարդալ ու գրել, թէ ո՞վ են դրանց ծնողները և թէ որտեղ են կենում: Յետոյ այդ երկուսին կարդալ տվեց մէկ զբօսից, անդիւր մէկ երկու աղօթք ասացնել տվեց և տախտակի վրայ էլ գրել տվեց մէկ երկու տող: Գէորգը գիտէր կարդալ, լաւ խմանում էր աղօթքները և բաւական լաւ էլ գրում էր: Վարժապետը այդ բանին շատ ուրախացաւ: Աղէքսանդրն իր եղբօրից թոյլ էր թէ կարդալու մէջ ու թէ գրելումը: Վարժապետն այս երկու աշակերտի անուններն էլ գրեց մէկ գրքի մէջը, որտեղ դրած էին միւս բոլոր աշակերտների անունները և որին ասում են ցուցակ:

Վարժապետը յետոյ ասաւ Գէորգին և Աղէքսանդրին, թէ ես շատ ուրախեմ, որ դուք զոնեա կարդալ ու գրել գիտէք փոքր իշատէ, երևում է որ դուք ձեր տանը ժամանակը դուր չէք անցկացրել: Շարունակեցէք լաւ սովորել այստեղ էլսած ժամանակը, ուշք ու մտքով լսեցէք միւս աշակերտների կարդացածը, լսեցէք նմանապէս, թէ ի՞նչեմ ես հարցնում և ի՞նչպէս եմ հասկացնում, մտածեցէք ձեր կարդացածի վրայ և մէկ խօսքով ամեն բան, ինչ որ լինում է այստեղ մի թողնէք առանց ուշադրութեան:

Պատր սկսվեց կարդալուց: Վարժապետը պահանջում էր, որ աշակերտներն ասեն իրանց դասը բարձր և հանդարտ. երբ որ աշակերտներից մէկը սխալվում էր, վարժապետը ուրախութեամբ ուղղում էր նրա սխալը. բայց ի՞նչպէս երևում էր վարժապետին միևնոյն բանի

երրորդ և չորրորդ անգամ ուղղելը դուրսկան չէր: Ամեն
դժուար բառը վարժապետը խսկոյն մեկնում էր և շատ
ուրախանում էր, որ իրան հարցնում էին աշակերտները
չըհասկացած բառերը:

Երբ որ աշակերտներից մէկը կարդաց մէկ քանի
տող, վարժապետը հարցրուց և պահանջեց, որ այդ
կարդացածն իրա բառերով ասէ: Ովոր լսում էր և կար-
դում էր ուշադրութենով, նա լաւ էր պատասխան տա-
լիս. բայց ովոր չէր լսում, նա չէր իմանում թէ ինչ
ասէ: Գիտացողներին վարժապետը գովում էր, բայց չը
գիտացողների վրայ բարկանում էր: Երբ որ կարդալը վեր-
ջացրին, աշակերտները հանեցին իրանց տետրակները և
գրիչները: Վարժապետը գրեց մեծ սև տախտակի վրայ
մէկ քանի հարցեր և հրամայեց աշակերտներին, որ պա-
տասխանները գրեն իրանց տետրակների վրայ: Գէորգը
և Աղէքսանդրն իրանց հետ թուղթ և գրիչ չէին բե-
րել, այդ պատճառով էլ նրանք չըկարողացան գրել: Ա-
շակերտներից մէկը մեծ տախտակի վրայ էր գրում պա-
տասխանները կաւիճով (մելով): Վարժապետն ուղղեց
մէկ աշակերտի գրածը և հրամայեց որ ամենքն այնպէս
ուղղեն: Գովեց այն աշակերտներին, որոնք որ խտակ
ունէին պահած տետրակները և գրքերը, բայց նեղացաւ
այն աշակերտների վրայ, որոնք որ կամ տետրակը կա-
րած չունէին կամ գիրքը կեղտոտելէին:

Երբ որ գրելը վերջացրին, վարժապետը հարցրուց
նրանց այն օրուան դասը: Մէկ առտի էր այն օրուան
դասը: Շատերը շատ լաւ պատասխան տվին անսխալ,

պարզ և բարձր և ամէն բառ մեկնում էին, ինչոր վարժապետը հարցնում էր: Երևում էր, որ աշակերտները լաւ լսել էին վարժապետի ասածը և լաւ էլ սերտել էին անդիր առակը: Այդպէս լաւ դաս առող աշակերտներին վարժապետն ասում էր աշխատասէր: Բայց այնպիսի ծոյլեր էլ կային, որոնք որ ոչինչ չէին դիտի: Գէորգն ու Աղէքսանդրը վարաուրդ արին, որ այն աշակերտները չէին իմանում դասը. որոնք ուշադրութեանով չէին լսում վարժապետին:

Քիչ ժամանակից յետոյ վանդակի ձայն եկաւ: Նոր աշակերտները չիմացան էլ, թէ ինչպէս շուտով վերջացաւ դասը: Շատ նոր բան իմացան նրանք և որովհետեւ լաւ ուշք ու մտքով էին լսել վարժապետի ասածը, այն պատճառով էլ շատ հեշտ էր երևում նրանց դասի պատրաստելը: «Ահա՛ ի՞նչ է նշանակում դասատան մէջը ուշադրութիւնը, ասացին Գէորգն ու Աղէքսանդրն իրանց մտքումը և ահա՛ ինչի՞ համար է ուղում մեր վարժապետը, որ մենք ուշադրութենով լսենք նրա ասածը:

Գրտից յետոյ վարժապետը կանչեց իրա մօտ Գէորգին ու Աղէքսանդրին և հարցրուց, թէ ի՞նչ վարաուրդ արին նրանք դասի ժամանակը: Գէորգն ու Աղէքսանդրը պատմեցին նրան իրանց տեսածն ու լսածը: Վարժապետը գովեց երեխաներին, որ ուշք ու մտքով են լսել ամէն բան և ասաց նրանցը, թէ ամէն ժամանակ այնպէս ուշադրութենով կըլսեն իրա ասածը, շատ կարճ ժամանակումը կարող են լաւ աշակերտ դառնալ:

Միւս դասին եկաւ քահանայ: Նա պատմեց երև-
խաներին մեր Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի ծնվելը, թէ ինչ-
պէս Աստուծու շնորհակալ իմաց արաւ հովիւներին
Նրա ծնվելը, թէ ինչպէս այն հովիւները գնացին, ու-
սան Եսայի մէջ Սուրբ Կոյս Մարիամին, Յովսէփին և
Երեմային: Գէորգն ու Աղէքսանդրը մեծ ուշադրութե-
նով լսում էին քահանայի պատմածները: Սրբազան պատ-
մութեան դասից յետոյ վայելչագրութեան դասն էր: Գէ-
որգի և Աղէքսանդրի ընկերներից մէկը տվեց նրանցը
մէկ թերթ թուղթ և մէկ մէկ հատ գրիչ: Նրանք թէ-
պէտ շատ լաւ էլ չէին գրում, բայց վարժապետը տես-
նելով նրանց աշխատութիւնը, ասաց որ շուտով կա-
յող են լաւ գրել:

Արջին անգամն ածին զանգակը և դասերն էլ աւ-
արտվեցան: Աշակերտները շաապով վեր քաղեցին իրանց
գրքերն ու աստրակները, դարսեցին հարգերի մէջը և
գնացին իրանց տները: Գէորգն ու Աղէքսանդրն էլ ի-
րանց հարեան աշակերտների հետ գնացին դէպի իրանց
տունը: Տանք ապաստւած էր նրանց մայրը ճաշի: Նստե-
ցան հաց ուտելու և այն օրուան աշխատանքից յետոյ
շատ դուր եկաւ նրանց հացը: Երեկոյեան մայրը հար-
ցրուց նրանցը, թէ ի՞նչ շինեցին նրանք դասատւան մե-
ջը, ի՞նչ ասացին վարժապետները և ի՞նչ դասեր տվին
նրանցը միւս օրուան համար: Մայրը խոստացաւ նրան-
ցը, որ հենց միւս օրը կառնէ նրանց համար հարկա-
ւոր գրքերը, գրիչները և թուղթը: Ամբողջ վառեցին
թէ չէ, երեխաները նստեցան դասը պատրաստելու և
կէս ժամուժը բոլորովին ղիտէին դասը, որովհետեւ շատ
լաւ լսելէին իրանց վարժապետների ասածը:

Գէորգն ու Աղէքսանդրը մէկ շաբաթ գնում էին դասատուն և սովորում էին վարժապետների տված դասերը: Կիրակին որ եկաւ, նրանք շատ ուրախ անցկացրին օրն այն մէկ շաբաթուան աշխատելուց յետոյ: Շատ ուրախ էին երեխաները դեռ շաբաթ երեկոյեան, երբ իմացան որ միւս օրը չըպէտք է գնան ուսումնարան. այն պատճառով ուրախացան, որ ողջ օրը կարող էին տեսնել իրանց մօրը: Կրկուշաբթի առաւօտը, թէպէտ մէկ քիչ ծանր էր թվում ուսումնարան գնալը, բայց Գէորգն ու Աղէքսանդրը, որովհետեւ խելօք երեխաներ էին, շուտով գնացին իրանց դասի. նրանք սովորեցան շուտով այն բանը, որ ամեն օրինաւոր մարդ պէտք է աշխատանքից առաջ հանդստանայ և հանգստանալուց յետոյ նոր էլի աշխատէ:

ՆՐԵՒԱՆ ԴԱՇՏՈՒՄԸ:

Մէկ փոքր երեխայ կար: Հայրն ու մայրն ուղարկեցին նրան ուսումնարան: Շատ սիրուն առաւօտ էր: Արեգակը նոր դուրս էր եկել ու աշխարհը լուսաւորում, թրուշունները ուրախ ուրախ երգում էին իրանց գեղեցիկ երգերը, երեխայի սիրտը փոխվեցաւ, այս բաները որ տեսաւ, կամեցաւ խաղալ ու չըգնալ ուսումնարան: Այս կողմն այն կողմը մտիկ տվեց, տեսաւ որ մեղրաճանձը թռչոտում է ծաղիկներէ վրայ: — Մեղրաճանձ, ասաց երեխան, արի՛, խաղանք միասին: — Զէ՛, պատասխան տվեց մեղրաճանձը. խաղալու համար ժամանակ չունիմ, ես մեղր պէտք է ժողովեմ:

Անցկացաւ երեխան ու մէկ շուն տեսաւ: — Ա՛յ շուն, ասաց նրան երեխան, արի՛ փոքր ինչ խաղանք: — Զէ՛, պատասխան տվեց շունը, ես ժամանակ չունիմ, պէտք է

գնամ իմ տիրոջ տունը պահեմ, որ գողերը ներս չք մտնեն:

Փոքր ինչ որ հեռացաւ այն տեղից, երեսան մէկ թռչուն տեսաւ, որնոր կտուցով խոտ էր տանում: — Թռչուն, ասաց նրան երեսան, թող այդ խոտերը, դռնանք, խաղանք: — Չէ', պատասխան տվեց թռչունը, ես հիմա խաղալու գլուխ չունիմ. դեռ շատ խոտ, բուրդ ու ցեխէ հարկաւոր իմ բունը շինելու համար:

Երեսային պատահեցաւ յետոյ մէկ եզը: — Ա՛յ սիրուն եղը, ասաց երեսան, արի՛ փոքր ինչ խաղանք: — Չէ', պատասխան տվեց եղը, խաղալու ժամանակ չունիմ, ես պէտք է գետինը վարեմ, որ յետոյ մարդիկը ցորեն ցանեն և ուտելու հաց շինեն իրանց համար:

— Ուրեմն, ոչով չէ կամենում խաղալ ինձ հետ, ասաց ինքն իրան երեսան, երեւի ինձ համար էլ լաւ է ժամանակ կորցնելը, հիմա ամենքը բան են շինում, ես ինչի՞ եմ ծուլանում. ասաց ու զնաց ուսումնարան:

ԱՌԱԾՆԵՐ.

Ով կրխաղայ, նա կրկաղայ:

Այս օրուան դործն եզուցվան մի՛ թողնի:

ԽԱՂԱՅՈՂ ՇՆՆԵՐԸ:

Տիգրանը կանգնած էր պատուհանի մօտ և մտիկ էր տալիս դուրսը բակումն իրանց մեծ շանը: Այս մեծ շան մօտ եկաւ մէկ փոքր շունն ու սկսեց հաջել նրա վրայ, բռնում էր նրա ոտները, ականջը, պոչը, մէկ խօսքով շատ անհանգիստ էր անում մեծ շանը: — Համբերէ փոքր ինչ, ասաց Տիգրանը, դա կը ցոյց տայ քեզ: Բայց փոքր շունն էլ իրանն էր անում և մեծ շունը հանդարտ հանդարտ մտիկ էր տալիս նրան:

—Տեանում ես, ասաց հայրը Տիգրանին, մեր մեծ շունը քեզանից բարի է: Երբ որ քեզ հետ սկսում են խաղալ քո փոքր եղբայրներն ու քոյրերը, միշտ այնպէս է վերջանում բանը, որ դու նրանց վրայ բարկանում ես ու անպատիւ ես անում: Բայց մեր շունը զիտէ, որ մեծի ու ուժեղի համար ամօթ է փոքրերին ու թոյլերին ձեռք տալն ու անպատիւ անելը:

ԱՌԱՅ.

Վատ ասողին լաւ լսող:

ՕՐԻՆԱԽՈՐ ԳՈՐԾԱԾԱԾ ՓՈՂԵՐԸ:

Մէկ աշխատատէր դարբին, ինչպէտ շատ լաւ աշխատանքի մէջ էր, բայց չափաւոր էր ապրում, թէ ինքը և թէ նրա որդիքը ու կինը հասարակ շորեր էին հագնում ու շատ հասարակ կերակուրներ ուտում:

—Ի՞նչ ես անում քո փողերը, հարցրուց այս դարբնին մէկ անգամ նրա հարեան վաճառականը:

—Ի՞նչ պէտք է անեմ, պատասխան տվեց դարբինը, փողերիս եէսը շահով եմ տալիս, կիսովն էլ պարտքերս եմ վճարում:

«Ի՞նչ ես ասում, Կարապետ, խօսքը կտրեց վաճառականը, ես իմացելեմ, որ դու ոչ պարտքեր ունիս, ոչ էլ շահով տված փողեր:

—Սխալվում ես, պատասխան տվեց դարբինը, ես երկուսն էլ ունիմ: Ահա պատմեմ, դու լսէ: Այն փողերը, որն որ ես տալիս եմ իմ ծեր հօրն ու մօրը, իմ պարտքն է, որ վճարում եմ և այն փողերը, որ միստում եմ որդեկերանցս ուսում տալու վրայ, իմ շահով տված փողն է: Երբ որ ես կրճերանամ և որդիքս էլ հասակը

կը մտնեն, այն ժամանակը կըստանամ ես ոչ թէ միայն
դրանց վրայ միսած փողերս, այլ շահն էլ հետը, ո-
րովհետեւ զիտեմ որդիքս կը կարողանան իրանց պարտ-
քը վճարել: Ինչպէս իմ ծնողները փող չխնայեցին իմ
ուսումի համար, ես էլ նմանապէս չեմ խնայում որդ-
քերանցս համար: Եւ որովհետեւ ես իմ պարտականու-
թիւն եմ համարում ծնողներիս միսածը վճարել, այն-
պէս էլ, յոյս ունիմ, որդքերանցիցս ստանալ իմ վար-
ձըն այն ժամանակ, երբ որ նրանք կատարեալ մարդիկ
դառնան և գործի կանգնին: /

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Պարտքը տալով, մեղքը լալով:

Ապրի որդատէրը, չապրի դրամատէրը:

Ասեւն ան ու տնւր, ոչ թէ ան ու կնւլ:

Որդին որ բռնումը ձուածեղ շինէ, մօր պարտքե-
րն էլ չի կարող դուրս գալ:

ԲԱՐԵՍԻՐՏ ԵՐԵՒԱՅ:

Ձրորհնէքի օրը, ճաշի ժամանակը, մէկ հարուստ
վաճառականի որդի, Պետրոս անունով, խօսում էր զուր-
սը իրանց հարեան, խեղճ գիւղացու որդու հետ: Մա-
ռան զուրս եկաւ ու Պետրոսին ճաշի կանչեց:

— Գնաս բարով, ասաց Պետրոսին իր աղքատ ընկե-
րը, ես այստեղ կըսպասեմ քեզ: ✕

«Բայց մի՞թէ դու չես գնալ հաց ուտելու, հար-
ցրուց Պետրոսը:

— Ոչինչ չունինք ուտելու մեր տանը, ախ քաշելով
պատասխան ավեց գիւղացու որդին:

Պետրոսը գնաց իրանց տուն, փաթաթվեցաւ հօ-

ըր և ասաց — սիրելի հայր իմ, խնդրումեմ ասէք ինձ,
ի՞նչ արժէ այն շորերը, որ խոստացաք ինձ համար առ-
նելու: — Երեսուն մանէթ, պատասխան տվեց հայրը:

— Սիրելի հայր, ես խնդրումեմ, եթէ կարելի է շո-
րերիս փոխանակ փողերը ապք ինձ, որովհետև շատ
հարկաւոր է, իսկ շորեր ես շատ ունիմ:

Հայրը որդու բնութիւնը դիտենալով համաձայնե-
ցաւ: Պետրոսը ստացաւ փողերը թէ չէ, ճաշը չը կերած
դուրս վազեց, տարաւ այն փողերը և տվեց իր խեղճ ըն-
կերթ ծնողներին:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Մեր հինգ մասն էլ մէկ հաւասար չէ սանդձել
վատուած:

ՏՈՒՐ ոսկէ գոտիկաւորին, մի՛ քննիր:

Կուշոր քաղցածին կամաց կրբորէ:

Ապրիլ կայ երկաթ է, ապրիլ կայ արծաթ է:

ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ:

ՍԱՐԳԻՍ: Ստեփան, ի՞նչ էիր շինում երեկ:

ՍՏԵՓԱՆ: Ոչինչ, ես շատ ախուր էի:

ՍԱՐԳԻՍ: Ինչի՞ էիր ախուր:

ՍՏԵՓԱՆ: Մենակ էի մնացել, այն պատճառով:

ՍԱՐԳԻՍ: Ուրեմն դու ինքդ ես էլէլ քո ախուր-
թեան պատճառը մենախութեան ժամանակը:

ՍՏԵՓԱՆ: Ի՞նչ շինեմ ես մենակ մնացած ժամա-
նակս: Ի՞նչպէս անցկացնեմ ժամանակը:

ՍԱՐԳԻՍ: Ժամանակի անցկացնելու հետ քո կեան-
քըն էլ հետն է անցկենում: Ի՞նչի ես ուզում զուր
տեղը անցկացնել ժամանակը, անբան, անգործ. չե՞ս դի-
տի, որ մեր կեանքը շատ կարճ է:

ՄՏԵՓԱՆ: Ի՞նչ անեա, երբեմն ժամանակը շատ երկարանում է:

ՍԱՐԳԻՍ: Այդ բանի պատճառն այն է, որ մենք չենք իմանում ժամանակի օրինաւոր գործածելը:

ՄՏԵՓԱՆ: Ի՞նչ ես ասում, խնդրեմ ասա ինձ տեսեմ, ի՞նչ շինեմ ես այն ժամանակը, երբ որ միայն ուսնըս նստած եմ և սիրտս չէ տալիս բան շինել:

ՍԱՐԳԻՍ: Վեր առ մէկ գործ և պարապի՛:

ՄՏԵՓԱՆ: Շատ բարի, եթէ սէր ունենամ բան շինելու:

ՍԱՐԳԻՍ: Բանը սկսելն է: Որքան կարողես շուտով և սրտով սկսէ բան շինելը. իհարկէ առաջ փոքր ինչ կընեղանաս: Բայց ոչինչ: Սիրտդ մի կտորի՛: Քանի երկար պարապիս, այնքան կը թեթեւայ գործդ և այնքան լաւ կը շինես: Այդպէս գործով պարապելումն այնպէս կանցկենայ ժամանակը, որ դու էլ չես իմանալ: Բացի այն որ գործ շինեցիր, սիրտդ էլ կուրախանայ: Գու փորձէ և կըտեսնես, որ ճշմարիտ եմ ասում քեզ: Տխրութիւնը միայն աշխատանքով և գործ շինելով կարելի է փախցնել:

ԻՆՉԻ ՀԱՄԱՐ Է ՀԱՐԿԱԻՈՐ ՓՈՂԸ:

Մէկ ուսումնարանումը բաւական հառակով աշտուկերտ կար, որն որ շատ սաստիկ փող էր սիրում: Ուսումնարանումը նա միշտ փողերի վրայ էր մտածում և խօսում: Շատ անգամ նա փողեր էր բերում ուսումնարանումն իրա ընկերներին ցոյց տալիս: Վերջն այս փոքրիկ ժլատը զանազան բաներ էր ծախում: Ամեն բան նա պատրաստ էր ծախելու, նրա խելքն ու միտքը փո-

դու մն էր: Այս աշակերտի փողատիրութիւնն իրա վարձապետին էլ յայտնի էր:

Մէկ տօն օր կանչեց վարձապետն այն աշակերտին և առաւօտը դուրս գնացին նրանք անտառների ու դաշտերի կողմը մանգալու: Կէսօրին նրանք նստեցան ծառի տակը հանգստանալու: «Ես քաղցածեմ, ասաց աշակերտը: — Այստեղ ոչինչ չը կայ, պատահական տվեց վարձապետը, գնանք մէկ ուրիշ կողմը:

Պահաւ երեկոյեան հինգ ժամը: Ճանապարհին անտան նրանք մէկ հին մատուռ: Մատուռի դռանը նստած էր մէկ աղքատ և ողորմութիւն էր ուզում: Աղքատը դուրս գալու էր իրա մօտ իրա պարկը, որի մէջք մէկ քանի կտոր հաց կար: Աւարձապետը տվեց աղքատին մէկ քանի կօպէկ, մօրիկ տվեց աշակերտին և հարցրուց թէ «դու ոչինչ չես տալ աղքատին?»

— Ես իմ բոլոր փողերը դրան կըտամ, ասաց աշակերտը, թէ դա ինձ մէկ կտոր հաց կտայ: Այս խօսքերն որ լսեց աղքատը, վերառաւ իր պարկը, տվեց երեխային և ասաց թէ «վերա՛ռ, որդի, թէ քաղցածես: Կեր, ինչքան էլ կամենաս, ես փող չեմ ուզի քեզանից. ես գիտեմ, փորձելեմ թէ քնչ դժուար բան է քաղցածութիւնը: Երեխայի աչքերն արտասուներով լեցվեցան. թէպէտ շատ քաղցած էր, բայց ամօթից չուզեց ուտել հացը:

Յետոյ վարձապետը վերառաւ տարաւ աշակերտին դէպի առևն: Ճանապարհին վարձապետը հանդարտ հանդարտ ասաց իրա աշակերտին: — Իմի տեսնու՛մ ես, որդի, թէ ինչն է համար է հակաւոր փողը: Ի՞նչ օգուտ, որ փողերդ պահած ունենաս անդուկումդ կամ ծոցու-

զու մն էր: Այս աշակերտի փողատիրու թիւնն իրա վարժապետին էլ յայտնի էր:

Մէկ տօն օր կանչեց վարժապետն այն աշակերտին և առաւօտը դուրս գնացին նրանք անտառների ու դաշտերի կողմը մանգալու: Աէսօրին նրանք նստեցան ծառի տակը հանգստանալու: «Ես քաղցածեմ, առայ աշակերտը: — Այստեղ ոչինչ չը կայ, սրտառիւսան տվեց վարժապետը, գնանք մէկ ուրիշ կողմը:

Դառաւ երեկոյեան հինգ ժամը: Ճանապարհին անտան նրանք մէկ հին մատուռ: Մատուռի դռանը նստած էր մէկ աղքատ և ողորմու թիւն էր ուզում: Աղքատը դրած ունէր իրա մօտ իրա պարկը, որի մէջը մէկ քանի կտոր հաց կար: Վարժապետը տվեց աղքատին մէկ քանի կոպէկ, մօրիկ տվեց աշակերտին և հարցրուց թէ «դու ոչինչ չես տալ աղքատին?»

— Ես իմ բոլոր փողերը դրան կրտամ, առայ աշակերտը, թէ դա ինձ մէկ կտոր հաց կտայ: Այս խօսքերն որ լսեց աղքատը, վերառաւ իր պարկը, տվեց երեխային և առայ թէ «վերան, որդի, թէ քաղցածես: Անր, ինչքան էլ կամենաս, ես փող չեմ ուզի քեզանից, ես գիտեմ, փորձելեմ թէ ի՞նչ դժուար բան է քաղցածութիւնը: Երեխայի աչքերն արատաւնքով լքցվեցան: Թէպէտ շատ քաղցածէր, բայց ամօթից չուզեց ուտել հացը:

Յետոյ վարժապետը վերառաւ տարաւ աշակերտին դէպի առևն: Ճանապարհին վարժապետը հանդարտ հանդարտ առայ իրա աշակերտին: — Իմե տեսնում ես, որդի, թէ ինչի՞ համար է հակաւոր փողը: Ի՞նչ օգուտ, որ փողերդ պահած ունենաս սնդուկումդ կամ ծոցու-

ՇՈՒՇԱՆ: Մէկ չար երեխային:

ՄԱՅՐ: Որ էլ չարութիւն չանէ՞:

ՇՈՒՇԱՆ: Հրամեհես, մայր իմ, որ էլ չարութիւն չանէ: Մայր իմ, թռչուններն էլ Աստուծունը չէն:

ՄԱՅՐ: Իհարկէ, որդի, թռչուններն էլ Աստուծու ասեղծածեն, ուրեմն նրանք էլ Աստուծունն են:

ՇՈՒՇԱՆ: Բայց այն չար երեխան բռնելէր մէկ փոքր թռչուն և ուզում էր ծախել: Խեղճ թռչունը լալիս էր, ծվում էր, բայց երեխան կտուցը հուպ էր տալիս և սռսկացնում: Երեւի այն երեխան վախենում էր, որ Աստուած չիմանայ նրա ձայնն ու իրան չըպատժէ:

ՄԱՅՐ: Յետոյ դու ի՞նչ արիր:

ՇՈՒՇԱՆ: Ես երեխային փող բաշխեցի, վերառայ թռչունն ու թողի: Աստուած իհարկէ կըհաւանէ իմ արածը:

ՄԱՅՐ: Իհարկէ կըհաւանէ քո կարեկցութիւնը:

ՇՈՒՇԱՆ: Շատ կարելի է, որ այն երեխան կարիք ունէր և այն պատճառով ծախեց թռչունը:

ՄԱՅՐ: Ես էլ այդպէս եմ կարծում:

ՇՈՒՇԱՆ: (Իր քոյր Մարթային) Ուրեմն շատ լուռ եմ արել, որ իմ բոլոր փողերս տվի նրան:

ՄԱՐԹԱ: (Իրա մօրը) Գիտէ՞ք մայր իմ, մենք վէճ ունենք: Շուշանն այն երեխային տվեց իր բոլոր փողերը, մէկ չըհարցրեց թէ ի՞նչ արժէ թռչունը: Ես ասում եմ, որ զինք պէտք է հարցրել էր անպատճառ:

ՇՈՒՇԱՆ: Մեղանից որի՞ վէճը ուղիղ է, մայր իմ:

ՄԱՅՐ: Դու բոլորովին ուղիղ չես, որդի: Եթէ յետոյ մէկ ուրիշ երեխայ էլի էր պատահել քեզ էլի թռչունը ձեռին, ի՞նչ պէտք է անէիր. կուզէիր էլի թռչունն ազատել, բայց փող չէիր ունենալ:

ՇՈՒՇԱՆ: Այն ժամանակ ես քեզանից կուզէի,
մայր իմ:

ՄԱՅՐ: Ես էլ որ չէի ունեցել:

ՇՈՒՇԱՆ: Յետոյ չեմ գիտի:

ՄԱՅՐ: Պէտք է չափաւոր լինիս, որ կարողանաս աւելի բարերարութիւն անել: Պէտք է զինք հարցրել էիր ու այնպէս էիր առել թուշունը: Ի՞նչ տեսակ թուշուն էր այն թուշունը:

ՇՈՒՇԱՆ: Ես չը հարցրի, մայր իմ: Չէ՞ որ դուք սասցիք ինձ, որ հարկաւոր չէ հարցնել և խմանալ նրա անունը, ու մնոր բարերարութիւն ենք անում: Այնպէս չէ:

ՄԱՅՐ: (Ուրախանալով համբուրում է Շուշանին)
Այդպէս է, իմ հոգի:

ՇՈՒՇԱՆ: Որ տեսել էիր թուշունին թողած ժամանակը, խեղճն ուրախութենից չը կարողացաւ թուշիլ: Ես այն չար երեսային խնդրեցի, որ էլ թուշուն չը բռնէ, մեղք է:

ՄԱՅՐ: Միշտ իմ սիրելի այդպէս բարի և կարեկից կացիր: Աստուած էլ քեզ չն մոռանալ, այլ մէկին տասնով կը վարձատրէ:

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Պատիկ է ու չստիկ է:

Ինքը չկայ թիզ ու կէս, արարմունքը դադ ու կէս:

ՊԱՊՆ ՈՒ ԹՈՌԸ:

Մէկ ծեր մարդ կար մէկ քաղաքում: Այնպէս ծերացել էր, որ ոչ աչքն էր կտրում և ոչ ծնկներումն ուժ էր մնացել, խեղճի ականջներն էլ ծանրացել էին: Ճաշին կերակուր ուտելիս ծերը չէր կարողանում գդալն օրինաւոր բերանը դնել, ամէն անգամ կեղտոտում էր

սեղանը: Այս ծեր մարդու որդին ու հարսը (որդու կինը) միշտ զգվելով էին մտիկ տալիս նրան կերակուր ու տեղիս: Աերջը նրանք չըհամբերեցին, այն ծերին առանձին տեղ տվին անկիւնումը հաց ուտելու համար: Նա անկիւնումը նստած մէնակ հաց էր ուտում, միւսները սեղանի վրայ: Մէկ անգամ հաց ուտելիս ծերի ձեռիցը վեր ընկաւ կաւէ ամանն ու կոտրվեցաւ: Շատ անպատիւ խօսքեր ասաց հարսն այն ծերին, բայց նա համբերեց, պատասխան չըտվեց: Յետոյ կաւէ ամանի տեղ փայտէ աման առան ծերի համար և նրանով էին կերակուր տալիս խեղճին: /

Մէկ քանի օրից յետոյ այն ծերի ութը տարեկան թոռը նստած էր դուրսը և փայտ էր տաշում:

Նրա ծնողները հարցրեցին, թէ ի՞նչ ես շինում, որդի: Նա պատասխան տվեց, թէ ես փայտէ աման եմ շինում իմ հօրն ու մօր համար, որ նրանցը ծերացած ժամանակը նրանով կերակուր ուտեցնեմ: Երեխայի հօրը ու մօր վրայ մեծ ազդեցութիւն ունեցան այս բաները, նրանց լացն եկաւ և այն օրից յետոյ ծեր մարդուն միշտ իրանց հետ անբաժան ունէին թէ ճաշին և թէ մեն ժամանակ և շատ պատուով էին պահում մինչև մահը:

Ա.Ռ.Ս.Ի.

Քանի պատիկ էի՝ մեծիցն էի վախենում, երբոր մեծացայ՝ պատկից:

ԱՆՆՆԱԶԱՆԻ ԱՂԶԻԿ:

Մէկ տան մէջ կենում էր մէկ օրբեայքի կին: Նա մէկ սիրուն աղջիկ ունէր, անունը Մարիամ: Մէկ առաւօտ մայրը պէտքէ դուրս գնար տանիցը: Գուրջ գնալիս

նա տասց իրա աղջկան, թէ «որդի, այս սնտուկին ձեռքը չբռաս, բանալիքն այստեղ եմ թողնում» այն մտքով, որ ուզումեմ փորձել քո հնազանդութիւնը, տեսնեմ կը կատարե՞ս խօսքս, թէ չէ:» Մարիամը, թէ «ինչ էր հրամայում, մայր իմ, ես կը կատարեմ ձեր հրամանը, միամիտ կացէք»: Մայրը որ դուրս գնաց թէ չէ, աղջկայ սիրտը սկսեց թռթռալ: Բալանիքն այնտեղ, սրնտուկն էլ այնտեղ, ի՞նչպէս կարելի էր համբերել և չտեսնել, թէ ինչ կայ սնտուկումը:

Ձը համբերեց: Մնաուկը բացարաւ թէ չէ, մէկ թըռչուն դուրս թռաւ այն տեղից, այս կողմն այն կողմն ընկաւ, ինչ որ կար սեղանի վրայ, բոլորը վերածաւ, կոտրտեց, պատուհանը կոտրեց ու թռաւ: Մարիամը մնաց տարակուսած, բայց էլ ի՞նչ կօզնէր:

ԱՌԱՅ.

Ասողին էլ լսող պիտի:

ՃԱՆԱՊԱՐ ՀՈՐԴ:

Մէկ հարուստ մարդ քաղաքիցը հեռու ճանապարհի վրայ շատ մեծ ու գեղեցիկ պալատի նման տուն ունէր. այդ շինութիւնը զարդարելու վրայ ոչինչ չէր խնայում, բայց աղքատներին ողորմութիւն չէր տալիս:

Մէկ անգամ մէկ խեղճ ծեր մարդ դադրած եկաւ այդ շինութեան մօտ ու էլ ուժ չունենալով իր ճանապարհը շարունակելու, խնդրեց այն հարստին որ իրան իրաւունք տայ այն գիշերն այնտեղ քնելու: Հարուստը հպարտութենով այն աղքատին պատասխան տվեց, թէ իր առւնը ոչ իջեան է և ոչ էլ հիւրանոց: Մերն առաջ որ ուզում է երեք բան հարցնել այն հարստին և խնդրեց որ նա պատասխան տայ:

Մեծատունը համաձայնեցաւ:

Ծերը հարցրեց — Ո՞վ էր քեզանից առաջ այս տանը կենում:

— Իմ հայրը, պատասխան տվեց մեծատունը:

— Քո հօրից առաջ:

— Իմ պապը:

— Իսկ քեզանից յետոյ ո՞վ պէտքէ կենայ այս տանը:

— Յոյս ունիմ որ իմ որդիքը:

— Ուրեմն, ասաց ծերը, եթէ դուք ամենքդ էլ այստեղ բնակվելէք և կրբնակվեք մէկգլմէկուց յետոյ մէկ քանի տարի, ապա հիւրեր չէք դուք. ձեր տունն էլ խաւապէս հիւրանոց է և իջևան. մի՛ փչացնիլ անմեղ տեղըն այս տանդ զարդարանքի վրայ ահագին փողեր, որ քեզ համար կարծ՝ ժամանակուայ բնակարան պէտք է լինի, այլ օգնութիւն տուր չղենեցողներին ու աղքատներին, Աստուած էլ քեզ կը վարձատրէ այն կեանքումը: Մեծատունն ամաչեց, տեղ տվեց այն գիշերը ծերին քնելու և այնուհետև օգնութիւն էր Ժալիս չքաւորներին:

ԱՌԱՅ.

Հիւրն եկաւ, հիւրը գնաց, տեղը դատարկ չըմնաց:

ԲԱՂԱԲԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԱՄԵՆԻ ՀԱՄԱՐ ԶԱՐԴԷ:

Մէկ իշխանի որդի պատահեցաւ մէկ ուրիշ իշխանի որդուն և երկուսը միասին խօսում էին: Այս ժամանակ նրանց մօտով անցկացաւ մէկ խեղճ գիւղացի և շատ քաղաքավարի կերպով գլուխ տվեց նրանց: Իշխաններից մէկը պատասխան տվեց նրան նմանապէս դուրս տալով:

Միւս իշխանը նեղանալով ասաց իւր ընկերոջը.
— Դուք, իշխան, այնքան տեղը Ձեր պատիւը ցած գցեցիք, որ պատասխան տվիք մէկ խեղճ ու չնչին զիւղացուն:

— Ինչի՞ պատասխան չըտամ, ասաց առաջինը, ես չեմ ուզում, որ մէկ զիւղացի, որ բոլորովին լուսաւորութիւն չունի և չէ կրթված, ինձանից աւելի քաղաքավարի լինի:

ԱՌԱՅ.

Շատը քանի որ բար (պտուղ) շատ ունենայ, դըլուխը կախ կըզգէ:

ԵՐԿՈՒ ԽՆՁՈՐԻ ԾԱՌ:

Մէկ այգեպան երկու որդի ունէր: Մայիս ամսին նա ընծայեց նրանց մէկ մէկ խնձորի ծառ: Երկու ծառըն էլ մէկ տեսակիցն էին և շատ նման էին միմեանց թէ բարձրութենով և թէ գեղեցկութենով: Միայն միմեանցից շատ հեռու էին տնկած այն ծառերը:

«Որդիք, ասաց այգեպանն իր որդեքերանցը, ձեզ լինին այս ծառերը. բայց զիտացէք, որ շատ աշխատանք ու հոգս պէտքէ քաշէք այս ծառերի կարգով պահելու համար:»

Մեծ որդին շատ աշխատասէր և խելօք տղայ էր: Ստացաւ ծառը թէ չէ, այն օրից սկսեց աշխատանքը: Ինչ որդունքներ կար ծառի վրայ բոլորը հեռացրուց, ծառի տակի հողը փափկացրուց, որ աւելի լաւ անցկենայ ջուրը դէպի նրա արմատը. մէկ խօսքով ինչ որ դիտէր ու կարողացաւ չըխնայեց իրա խնձորի ծառի համար: Բայց փոքր որդին շատ ծոյլ էր: Նա բոլորովին մոռացաւ, թէ իրան խնձորի ծառ են պահտվել: Մա-

յիսը, Յունիսը, Յուլիան և Օգոստոսն անցկացաւ, Սեպտեմբերին միտն եկաւ իրա ծառն և շտապով դնաց պըտուղներ քաղելու, որովհետեւ միւսներն էլ այդ ժամանակը պտուղներ էին ժողովում ծառերիցը: Բայց խեղճը տեսաւ, որ մէկ հատ խնձոր էլ չըկար իրա ծառի վրայ. որը որդունքներն էին կերել և որն էլ քամին էր չորացրել ու վերածել: Տխրած դնաց նա իրա եղբոր ծառը տեսնելու, տեսաւ և զարմացաւ: Մտքը բաւական մեծացել էր և գեղեցիկ կարմիր խնձորներով զարդարվել: Շատ նեղացաւ փոքր որդին, նրա նախանձը շարժեցաւ և դնաց հօրը գանդատվեց, թէ. «իմ սիրելի հայր, ինչե՞ք էք իմ եղբորը սիրուն պտուղներով լիքը ծառը տվել և ինձ անպիտան, անպտուղ ծառը:»

— Եւ, իմ աչքիս լոյս, երկուսիդ էլ մէկ տեսակ ծառեր եմ տվել, պտտասխան տվեց նրան հայրը, բայց ո՞վ ինչ անէ, որ դու ծուլացար, ծառիդ համար հոգս չըքաշեցիր. բայց եղբայրդ այս չորս հինգ ամիսը հանգստութիւն չէ ունեցել, ամեն օր իր ծառի վրայ էր մրտածում: Այդպէսէ՛ ինչ որ կըցանես, այն էլ կըհնձես:»

ԱՌԱՅ.

Մարդ մէկ ձեռք տան վրայ պէտք է ունենայ:

Մ Ե Խ Ա Կ Ն Ե Ր:

«Մայր իմ, առայց Աննան իրա մօրը, խնդրեմ ինձ, Գէորգին ու Սարգսին մեխակներ բախշէք մեր փոքրիկ պարտիզումն էլածներից, մենք ինքներս կաշխատենք և կըհոգանք այն ծաղիկների համար: Մայրը լսեց իր փոքրը աղջկայ խնդիւրքը և տվեց իրա երեք որդեբերանքը բաւական մեխակներ: Շատ ուրախացան երեխաները և

միմեանց ասում էին, թէ «տեսներ, ի՞նչպէս կըբաց լինին մեր մեխակները:

Մեխակների կոկոմները դեռ նոր էին երևում: Բայց Սարգիսը, շատ անհամբեր լինելով, կամեցաւ որ իր մեխակներն ամենից առաջ բաց լինին: Անդադար դնում էր իրա ծաղիկների մօտ, բռնում էր կոկոմներն ու ծրղաքում, բաց էր անում, որ տեսնէ, թէ ի՞նչ կայ մէջը: Մէկ երեկոյ էլ, որ բացարաւ կոկոմը, տեսաւ որ ծաղիկի թերթերի ամերը կարմրեւին: Միւս օրը շուտով վաղեց պարտէզը, տեսնելու թէ արդեօք բաց են էլէլ մեխակները, թէ չէ: Տեսաւ որ շատ ծանրէ բանն առաջ դնում. անհամբերութենով վեր առաւ, բաց արաւ ու՝ ժով կոկոմը և երեւցան թերթերը: Ուրախ ուրախ կանչեց յետոյ իրա եղբօրը և քրոջը, թէ «եկէք, եկէք, շուտով, իմ մեխակները բաց են էլէլ»:

Գնացին Աննան և Գէորգը և շատ զարմացան, որ այդպէս շուտ բացվելէ իրանց եղբօր մեխակը: Բայց արեն եկաւ թէ չէ, Սարգսի մեխակները զլուխները քաշ գցեցին և թառամեցան:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Ուշ ու նաւշ:

Ով որ տուն չէ շինել, բռնիքը բռնովի դիտէ:

ՏԱՆՁԻ ԾԱՌ:

Մէկ ծեր մարդ նստածէր մեծ տանձի ծառի տակը, շուաքումը, իրա տան առաջ: Նրա թոռները տանձերը քաղում էին և ուտում: Շատ քաղցր և ջրայի էին տանձերը:

Պապն ասաց իրա թոռներին — Ես պէտքէ պատ-

մեմ ձեզ, թէ ինչպէս է դուրս եկել այս ծառն այստեղ։
 «Յիսուն տարի առաջ ես մէկ անգամ կանգնած էի այս-
 «տեղ, այս ծառը չը կար այն ժամանակը։ Տխրած դէմ-
 «քով դանդաւորում էի իմ հարեանին իմ խելճու-
 «թեան մասին։ Ես ասում էի այն ժամանակը, թէ ան-
 «երանի կը լինի ինձ, որ մէկ հարիւր մանէթ ճարեմ,
 «այն ժամանակը բալորովն հանգիստ կը լինեմ։

«Հարեանս խելօք մարդ էր, այս խօսքերը որ լսեց,
 «ասաց ինձ.— հարիւր մանէթի ճարելը շատ հեշտ է,
 «եթէ միայն կարողանաս լաւ դործի կանգնել։ Կանգնած
 «տեղդ հարիւր մանէթից աւելի կայ թաղած, աշխա-
 «տէ՛ և հանէ՛։

«Ես այն ժամանակն անփորձ էի, այն պատճառով
 «մէկ ողջ զիշնք սկսեցի փորել այն տեղք, փորեցի, բայց
 «մէկ մանէթ էլ չը գտայ։

«Այլ օրը հարեանս տեսաւ իմ փորած տեղը։
 «Մեծ փոս էր, շատ խորը, տեսաւ թէ չէ ծիծաղեցաւ։
 «Ես չէի կարծում, ասաց նա, թէ դու այդպէս յիմար
 «կը լինես, բայց ոչինչ, մնաս չունի, կորած չէ աշխա-
 «տանքդ։ Ես կը բաշխեմ քեզ մէկ տանձի ծառ, տնկէ՛
 «այն փոսումը և մէկ քանի տարուանից յետոյ մանէթ-
 «ներն իրանց իրանց կը գան քեզ մօտ։

«Տանձի ծառը տնկեցի, մեծացաւ և սղսպիսի դե-
 «ղեցիկ ծառ դառաւ։ Այսքան տարուան մէջ ես շատ
 «պտուղներ եմ քաղեւ, ոչ թէ մէկ հարիւր մանէթի,
 «այլ մէկ քանի հարիւր մանէթի։

«Հարեանս միշտ ասում էր ինձ, թէ աշխատան-
 «քով և խելքով է ստացվում հաստատ արդիւնքը։

ԱՌԱՄ.

Բանը շինելով, էջը քշելով։

ԼԱԻ ԱՆՈՒՆԸ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵՆԻՅ ԱՌԱՒԵԼ Է:

Մէկ գիւղումը կենում էր մէկ խեղճ մարդ, անունը Մարկոս: Նրա կինը վաղուց մեռելէր և մէկ փոքր որդի էր թողել Նրա համար: Գնում էր այս Մարկոսն ամէն օր աշխատում էր, փող էր վերառնում և կառավարվում էր իրա որդու հետ միասին. բայց մէկ անգամ բանելիս խեղճ Մարկոսը մրսեցաւ ու մէկ շաբաթ պառկեցաւ անկողնումը: Մէկ շաբաթից յետոյ Մարկոսի տանն էլ կերակուր չըկար, երեխան մնում էր քաղցած, ծարաւ: Մարկոսը ստիպված էր ողորմութիւն ուղեկ գիւղումը, որ կառավարվէր, որովհետև դեռ բանել չէր կարող: Հիւանդ, տխրած Մարկոսը դուրս եկաւ իրա խրճից ողորմութիւն ուղեկու: Բայց շատ ամաչում էր և վախենում էր այս բանիցը:

— Ա՛խ ի՞նչ դժուար է ողորմութիւն ուղեկը, ասում էր ինքն իրան Մարկոսը: Տուն յետ դառնալիս ոտին մէկ բան դիպաւ և փողի ձայն հանեց: Կռացաւ և տեսաւ, որ փողով լիքը պարկ է ընկած գետնի վրայ: Ուրախ ուրախ վեր առաւ պարկը և շտապում էր տուն: «Հիմի, ասաց նա ինքն իրան, փառք Աստուծու, էլ քաղցածութենիցն ու ծարաւութենիցն ահ չեմ ունենալ, ամեն բան կառնեմ, կըլքցնեմ տունս ու հանգիստ կապրիմ:» Բայց յետոյ խղճմտանքն իրան տանջեց, թէ «այժմարդ, այդ փողերը քո աշխատած են, որ ուզում ես տխրանալ դրանց. դու պէտքէ յետ տաս այդ փողերն իրա տիրոջը:» Մարկոսը պարկը մինչև անգամ չըբացարած, առաւօտեան շուտով վաղեցաւ գիւղի տանուտիրոջ մօտ և յայտնեց թէ փող է դտել: Հարց ու փորձ արին և փողերի տէրը գտնվեցաւ: Մէկ հարուստ վաճառական

էր, որն որ բերել էր այն փողերը ոչխարներ առնելու: Շատ ուրախացաւ հարուստ մարդը Մարկոսի բարի մարդութեան վրայ և բաւական փող բախշեց նրան: Բոլոր գիւղն իմացաւ Մարկոսի արարմունքը և ամենքն իրանց ձեռից եկածը չէին խնայում Մարկոսին օգնելու համար:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Խղճութիւն ու զխճութիւն:

Խեղճ որ չես էլէլ, խեղճ հարեան խոմ ունեցե՞լ ես:
Հալալ ապրանքը դայլը չի տանիլ:

ԳԻՒՂԱՑԻՆ ՈՒ ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ:

Մէկ խեղճ գիւղացի մէկ օր անցէրկենում դաշտի վրայ և տեսաւ այնտեղ մէկ թփի տակը նապաստակ: Ուրախացաւ և ասաց «այս նապաստակը որ կը սպանեմ, կըծախեմ երեք ապասով, յետոյ այն փողերովը մէկ խոզ կ'առնեմ: Խոզը տասնուերկու հատ որդի կ'ունենայ: Խոզի որդիքը կըմեծանան և յետոյ ամեն մէկը տասներկու որդի կըբերէ: Չմեռուան համար կըմորթոտեմ խոզերս, կըծախեմ և այն փողերով մէկ տուն կ'առնեմ ինձ համար: Քիչ ժամանակից յետոյ կը պսակվիմ, կ'ինս երկու որդի կըբերէ, մէկի անունը կը դնեմ Տիգրան, միւսինն Արշակ: Որդիքս գեալներ կըվաճեն, կըհնձեն և ես իմ տան պատուհանից բարձր ձայնով կ'ասեմ նրանց «Տիգրան, Արշակ, որդիք, աշխատեցէք, օրինաւոր մտիկարէք մշակներին:»

Այնպէս բարձր գոռաց գիւղացին, որ նապաստակը վախեցաւ և փախաւ: Գիւղացու տունն էլ գնաց և կ'ինն ու որդիքն էլ հեար:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Կեռ չըծնած երեխին շոր մի՛ կարիլ:

Անջուր մի՛ բորիկանալ:

ԾՏԵՐԸ ԵՒ ԿԱՔԱՒԸ:

Գիւղացին ցանցով ծաեր բռնեց իր դաշտի վրայ
և ասաց նրանց, «անպիտաններ, եկե՛քք իմ դաշտը սի-
սեռն ուտելո՞ւ, ես կըցոյցտամ ձեզ: Երկար չեմ խօսի
ձեզ հետ, կըմորթեմ ամենքիդ և կեփեմ: Բայց դու
կաքաւ ո՞ր տեղից ընկար այստեղ:

— Պարոն գիւղացի, պատասխան տվեց ցանցի տակից
կաքաւը, ահա՛ ասեմ քեզ ճշմարտոր. ես թռչում էի
այս ծաերի հետ և հաւատացնումեմ քեզ, որ քո սի-
սեռիդ ձեռք չեմ տվել: Թող ինձ, ես քեզ փնտա տը-
վող չեմ բոլորովին: Մի՞թէ ինձ էլ այս դող ծաերի
պէս կըմորթես:»

— Իհարկէ քեզ էլ կըմորթեմ, մեղաւորը դու ինքդ
ես, ո՞վ ինչ անէ. ինչե՞ն էիր այս դողերի հետ ընկե-
րութիւն անում:»

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Գողն և գողակիցն ՚ի միում պատժի են:

Ամեն փորձանքին մէկ մէկ խրատ:

ԵՐԿԱԹԻ ԿՏՈՐ:

Մէկ գիւղացի դնում էր գիւղիցը քաղաք իր փո-
քրը որդի Ստեփանի հետ: Տէս, ասաց հայրը, ահա՛ ճա-
նապարհի վրայ բաւական մեծ երկաթի կտոր է ընկած,
վեր առ, պահէ՛:

«Է՛հ, հայր իմ, արժէ այդ անպէտք բանի համար
կռնալը՞:

Հայրը պատասխան չտվեց և ինքը վերառաւ այն
երկաթը: Ճանապարհին նա այն երկաթը ծախեց դարբ-
նի վրայ մէկ քանի կողեկով և այն փողերով բալի առաւ:

Գնացին առաջ: Ամառուայ շողքը շատ նեղացրուց նրանց: Ճանապարհին ոչ տուն կար, ոչ անտառ և ոչ աղբիւր: Ստեփանը շատ ծառաւ էր և հագիւ թէ կարողանում էր զնալ իր հօր հետ: .

Հայրն այն բալերից մէկը վերգցեց ճանապարհին: Ստեփանն ուրախ ուրախ վեր թռցրուց գետնիցը և կերաւ: Փոքր ինչ զովացաւ նրա բերանը: Քիչ անցկացաւ, հայրն էլ մէկ բալի վեր գցեց: Ստեփանը նմանապէս վեր առաւ, կերաւ:

Այսպէս արաւ հայրն երեսուն, քառասուն անգամ: Երբ որ բալին հատաւ, հայրն ասաց որդուն ծիծաղելով, թէ տեսնո՞ւմես, որդի', եթէ երկաթի կտորի համար մէկ անգամ կռացելէիր, այսքան անգամ չէիր կռանալ բալու համար: Այս քիզ խրատ, որ միւս անգամ չըծուլանաս:

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Շուտ աղքատը լաւ է, քան թէ կամաց փեշաքաբը:
Ով ալարի, ոչ դալարի:

ԾԵՐԸ ՆԻ ՆՐՆԵԱՆԵՐԸ:

Ծովի ափը մանգալիո ծերը և երեխաները տեսան մէկ փոքր նաւ ափումը կապած: Երեխաները կամեցան նստել մէջը և ծովումը փոքր ինչ մանգալ: Խնդրեցին ծերին, որ նա էլ նրանց հետ նստի նաւակի մէջը: Ծերը չէ թէ միայն չըհամաձայնեցաւ, այլ նրանց էլ ըսկսեց խրատել, որ թողնեն նաւակը, որովհետեւ մէկ փոքր ձանք կարողէ պատահել ծովումը: Երեխաները չըլսեցին նրան, ասելով թէ ինչ որ կըլինի, կըլինի: Քանի ծերը խրատում էր նրանց, նրանք աւելի կատաղում էին և

անպատճառ ուղեցան փորձել: «Հաւատացէ՛ք ինձ, ասաց վերջը ծերը նրանց, նաւակը ձեր գլխին լաւ բան չի բերիլ, ես ձեզ համար եմ ասում, մի՛ անէ՛ք, լաւ չէ: — «Դատարկ բաներ է, ասացին միասին երիտասարդները, ի՞նչ էք լսում սրան:» Ասացին ու նստեցան նաւակի մէջը: Նաւակը հեռացաւ ծովի ափիցը: Եղանակըն առաջ շատ հանդարտ էր, բայց յետոյ յանկաժ փոխվեցաւ, մեծ քամի վերկացաւ և ամպերով ծածկվեցաւ երկինքը: Ալիքները խաղացնում էին նաւակը փոքր տախտակի կտորի պէս: Երիտասարդները կամեցան յետ դառնալ, բայց քամին չըթողեց: Յանկարծ մէկ սաստիկ քամի փչեց, նաւակը շուռեկաւ և երիտասարդները ջրի տակովն էլան:

ԱՌԱԾՆԵՐ.

Մեծի ասած, պստկի լած:

Մանեղուց առաջ միտք արա՛, թէ ի՞նչպէս դուրս դաս: Խելօքին մէկ, յիմարին քանի կուղես:

Սեին սապոնը, խելին խրատն ի՞նչ կանէ:

Հորթը որ կովի առաջն ընկնի, դայը կուտէ:

Ո՛վ կըխաղայ, նա կըկաղայ:

ՁԻՆ ՈՒ ԷՇԸ:

Մէկ անգամ ճանապարհին միասին գնում էին էջը և ձին, ձին անբեռը, բայց էջը մեծ ահագին բեռնով, այնպէս որ խեղճ էջը հագլիւ կարողանում էր ոտները փոխել: «Ել չեմ կարող շարունակել, ասաց էջը ձիուն, վերկընկնեմ, չեմ կարող հասնել տեղը:» Խեղճը խնդրում էր, որ բեռնի մէկ մասը ձին շալակէ, բայց ձին ականջ չարեց նրան և կռպիտ պատասխան տվեց իշին,

Թէ՛ «Ի՛նչպէս կարելի է իշի բեռը շալակեմ՝ և ՚ի զուր տեղը նեղանամ:» Խեղճ էշն որ ուժիցն ընկաւ, վեր ընկաւ և սատկեցաւ: Վերառան յետոյ աէրերն իշի բեռնն էլ և սատկած իշի կաշին էլ միասին բարձեցին հպարտ ձիու վրայ: Նոր իմացաւ ձին իր վատ տրարածունքը, բայց էլ ուշէր, օգնել չէր կարելի:

ԱՌՍԾՆԵՐ.

Լաւ ձին իր պատիւը կաւելացնէ, վատ ձին մաթրախը:

Էշը դադէ, ձին ուտէ:

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԽՈՏ:

Երկու ջահել աղջկերք մէկ մէկ մրցով լիքը քըթոց ուսերուն դրած իրանց զիւղիցը բերում էին քաղաք ծախելու: Մէկ աղջկայ անունն էր Մարիամ, միւսինը Թազուհի: Մարիամը քինթ ու պուունգը վեր թողած շուտ շուտ ան էր քաշում, բայց Թազուհին ուրախ ուրախ ծիծաղում էր և հանաքներ էր անում:

«Չարմանումեմ, առաց Մարիամը Թազուհուն, որ դու աղպէս ուրախ ես, քո բեռն էլ իմ քթոցի պէս ծանր է ու դու էլ ինձանից շատ ուժով չես. առա՛ խնդրեմ ի՛նչպէս ես զիմանում ու հեան էլ ուրախ ուրախ ծիծաղում:»

— Ե՛ւ իմ քթոցումն մէկ այնպիսի խոտ ունեմ պահած, որ նա հեշտացնում է ամեն գժուար բան, պատասխան տվից Թազուհին:»

«Ա՛յդ շատ թանկագին խոտ է, առաց Մարիամը, ես էլ ուղումեմ Թեթեւացնել բեռս, խնդրեմ այդ խոտի անունն ինձ էլ սովորացրու:»

Թագուհին պատասխան տվեց. — այդ խոտի անու-
նը համբերութիւն է, որից իմ սիրելի Մարիամ
դու զուրկ ես:

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Ով որ շտապի, նստի հանդէի:
Համբերութիւնը կեանք է:

Ա. Գ. Ռ. Ա. Ի:

Արծիւը, որ Թռչունների Թագաւորն է, բարձրի-
ցը Թռաւ ոչխարների վրայ և մէկ գառը Թռցրուց չան-
գերով: Այնտեղ մօտիկ ծառի վրայ նստած էր ագ-
ռաւը և տեսաւ այս բանը: Ագռաւը մտածեց ինքն ի-
րան, ինչի՞ այսպիսի փոքր գառը վեր առաւ արծիւը,
մեծն էր տարեւ. արծիւների մէջ էլ երեւի յիմարներ
են էլէլ: Հիմա Թագ ինձ մօտիկայ արծիւը և տեսնէ,
թէ ինչպիսի գառն եմ Թռչնում:

Այս խօսքերն ասաց, բարձրացաւ երկինքը, մօտիկ-
արեց գառներին և ամենից մեծն ու գեղեցիկն ընտրեց
ու Թռաւ վերեւիցը նրա վրայ: Բայց այնպէս սաստիկ
դիպաւ այն գառին, որ ագռաւի ոտները և Թևերը բո-
ւրովին խճճվեցան գառնի բրթի մէջը, ոչ այս կողմը
կարողացաւ շարժվիլ և ոչ այն կողմը: Մնաց մեղաց
պատուհաս:

Եկան հովիւները, բրդիցը դուրս հանեցին ագ-
ռաւը, Թևերը կտրեցին և տվին երեսաներին խաղա-
ցնելու: X

ԱՌԱՅ.

Բանն արա', յետոյ պարծեցիր:

ԷՇՆ ՈՒ ՍՈՒԱԿԸ:

Մէկ անդամ էշը պատահեցաւ սոխակին վտայ նրան, թէ “ես լսելեմ, պատուական բարեկամ: որ դու շատ լաւ ես երգում, խնդրեմ մէկ ինձ մօտ երգէ”, տեսնեմ հաւատալով է ժողովուրդի գովասանքը թէ չէ:”

Սոխակը լսեց իշի խօսքերին և սկսեց երգել գեղեցիկ ձայնով: Միայն ու շվացրուց հազար տեսակ, երբեմն բարձր ձայնով և երբեմն հանդարտ: Ամենքն ըսկսեցին լսել նրա քաղցր երգին զարմացած, քոմին կանգնեցաւ, հովիւների ուշքը գնաց նրան լսելով:

Արջացրուց երգը: Էշը բարձրացրուց իրա յիմար գլուխը և ասաց. — “վատ չէ”, սուտ չեն էլէլ ասում, որ չես ձանձրացնում լսողներիդ: Միայն մէկ բան կայ, ախրելի, որ եթէ դու մեր արլարի հետ ծանօթանաս և նրանից էլ փոքր ինչ սովորիս երգելը, ես քեզ հաւատացնումեմ, որ քո հատն երգող էլ աշխարհի երեսին մէկը չէր լինի: Նեղացաւ խեղճ սոխակը, շուտով թռաւ ծառիցը, որ էլ չըտեսնէ իր անխղճմտանք դատաւորին:

ԱՌԱՐՆԵՐ.

Էշն ի՞նչ զիտէ, նուշն ի՞նչ է:

Իշի քացուցը բեղամաղ մի՛ լինիլ:

ԱՂՈՒԷՆ ՈՒ ԿՈՒՆԿԸ:

Աղուէսն “ու կռունկը բարեկամացան և շատ սիրում էին միմեանց: Աղուէսը կամեցաւ պատիւ տալ իր բարեկամին և հրաւիրեց մէկ անգամ կռունկին իրանց տուն: Գնաց կռունկն աղուէսի մօտ: Աղուէսն եփեւէր կերակուրը և ածելէր մէկ տափակ ամանի մէջ: Մօտ

քերեց և ասաց կռուկին, «կեր, սիրելի բարեկամ, այնպէս լաւ եփելեմ, որ կը հաւանիս:» Կռունկը շատ չար վեցաւ, բայց իհարկէ ինչ կարողէր վեր առնել իր մեծ և երկար կտուցով այն տափակ ամանից: Խեղճը մնաց քաղցած: Բայց աղուէսը, գլուխը քաշ գցած, կերաւ բոլորը: — Խնդրեմ ներես, ասաց վերջն աղուէսը կռուկին, սրանից աւելի ուրիշ կերակուր չունիմ:» — Շնորհակալեմ, եղբայր, ինչի՞ ես նեղանում: Խնդրեմ էգուց էլ ինձ մօտ համեցէք ճաշի:

Միւս օրը գնաց աղուէսը կռունկի մօտ ճաշ ուտելու: Կռունկը նմանապէս խորամանկութիւն էր բանեցրել: Սփեւէր կերակուրը և ածելէր մէկ նեղ բերնանի ամանի մէջ: — Համեցէք, ասաց կռունկն աղուէսին, կեր, բարեկամ, պատուական կերակուր է:» Շատ չարչար վեցաւ աղուէսը, բայց ոչինչ չըկարողացաւ հանել այն խորն ամանից. իսկ կռունկը, գլուխը քաշ գցած, ուտում էր կերակուրը: Նրբ որ վերջացրուց ուտելը, ասաց աղուէսին: — Ներէ՛, եղբայր, սրանից աւելի ուրիշ կերակուր չունիմ:»

Նեղացաւ աղուէսը և բարկացած գնաց տուն: Նա երևի չէր իմացել, որ ասած է, թէ կարասին ինչ ձայն որ կրտաս, նա էլ այն ձայնը կը հանէ:

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Ինչ կասես, այն կը լսես:

Ինչ կը ցանես, այն կը հնձես:

Ղոնաղը տանաիրոջ էշն է:

Հարեանիդ մէկ կով ուղէ՛, որ Աստուած քեզ երկուսը տայ:

ՄԵՐՆ ՈՒ ԵՐԵՍԱՆԵՐԸ:

Յովսէփն երկու որդի ունէր, մէկը տասներկու տարեկան էր, միւսը տասներեւոր տարեկան: Մէկ անգամ հարեաններն առաջին նրան, թէ նրա որդիքը ծիծաղում են մէկ պառաւ կնոջ վրայ: Հայրը բարկացաւ նրանց վրայ և հասկացրուց, որ լաւ չէ պառաւների ու ծերերի վրայ ծիծաղելը: Որդիքը խոտացան էլ չանելու: Բայց մէկ քանի ժամանակից յետոյ երեխաները մուռացան իրանց խոտամուկները և պատահելով մէկ ծերունուն սկսեցին նրան ծաղրել: Հայրն իմացաւ այս բանը և սկսեց հոգս քաշել իր երեխաների թեթեամուծիւնն ուղղելու վրայ: Շուտով հասաւ նոր տարին: Տարեմուտի օրը որդիքն եկան, շնորհաւորեցին հօրը նոր տարին և ցանկացան նրա համար բաղդաւորութիւն և երկար կեանք: — Որդիք, առաջ հայրը, ես չեմ ուղում երկար ապրիլ, լաւ է շուտով մեռնեմ, որովհետեւ վախենում եմ որ ծերանամ, այն ժամանակն ինձ էլ կըծաղրեն վատ երեխաները, ինչպէս դուք մօտ ժամանակներումս ծաղրում էիք մէկ ծեր մարդուն: Երեխաները կարմրեցան ամօթից և չդիտէին ինչ անել: Նրանք շատ սիրում էին իրանց հօրը, հասկացան իրանց յիմարութիւնը և այնուհետեւ ծաղրելու փոխանակ միշտ յարգում էին ծեր մարդկանցը:

ԱՌՄԱՆ.

Մերանաս, ծերի զաւգին իմանաս:

ՄԱՐՄՆԻ ԱՐԱՏՆԵՐԻ ՎՐԱՅ ԶԲՊԵՏՔԻ ՄԻՍԱԳԻԼ:

Պայանէն շատ հանդարտ և աշխատասէր աղջիկ էր, միայն խեղճի աչքերը շիւ էին և այն պատճառով

էլ սրայ վրայ շատ էին ծիծաղում ուրիշ աղջկերբը, մանաւանդ մէկը, որի անունն էր Մարթայ: Մարթան իրան շատ գեղեցիկ էր կարծում և մէկ օր ծաղրելով հարցրուց Գայանէին.— Ինչի՞ դու ինձ վրայ ուղիղ չես մտիկ տալիս, երևի չես սիրում ինձ: Դ Գայանէն հասկացաւ, որ իր վրայ ծիծաղում էր Մարթան և հանդարտ կերպով պատասխան տվեց նրան, թէ ես չեմ կարող իմ մարմնի բնական պակասութիւններն ուղղել, միայն կաշխատեմ ուղղել իմ միւս պակասութիւնները:

Շուտով Մարթան ծաղիկ ընկաւ և սաստիկ հիւանդ էր: Բայց երբ որ առողջացաւ, խեղճին էլ չէր կարելի ճանաչել. նրա բոլոր երեսը չեչոտացել էր:

Հիւանդութենից յետոյ, երբ որ Մարթան առաջին անգամ եկաւ ուսումնարան, չէր կարողանում ամօթից համարձակ դէս ու դէն մտիկ տալ և անդադար ձեռով ծածկում էր երեսը:

Մէկ իր նման չար երեխայ մօտեցաւ և ասաց: — Ինչի՞ ես լալիս ու երեսդ ծածկում:

Մարթան հասկացաւ, որ իր վրայ ծիծաղում է, ակնց զորդ լաց լինիլ, բայց ոչ թէ ծաղկատար լինելու պատճառով, այլ միտը բերեց, որ մէկ օր ինքն էլ այդպէս ծաղրում էր Գայանէին շիլ աչք ունենալու համար:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Քոսին ով տնաղ անէ, լաւ միրուք պիտի ունենայ: Երկնքի պարտքը դետնին չի մնալ, դետնի պարտքը երկնքին:

Մինչև չըգայ յետինը, չի յիշուիլ առաջինը:

Շ Ն Ե Ր :

Լօնդոնումը շները շատ պատիւ ունին, որովհետեւ այնտեղի շները շատ օգուտ են բերում մարդուն հրդեհների ժամանակը: Որտեղ տանը կրակ կաշի ու սկսի այրվել, մէկ էլ տեսնես զինուորներից առաջ տուն վազեցան շներն ու սկսում են դուրս կրել այնտեղից ամեն կենդանի բան, ինչոր պատահի նրանցը այրվող սենականներումը: Դուրս են բերում երեխաներին, փոքր շներին, կատուներին, հաւերին, խոզերին և այրվելուց ազատում են: Մէկ անգամ պատահեցաւ, որ հրդեհի ժամանակը մէկ այդպիսի ազատող շուն ներս մտաւ այրվող սենականը, որի մէջ մէկ փոքր շուն, դուրս գալու ճանապարհը չըզանելով, շշկվելէր ու ահից դողդողում: Մեծ շունն իսկոյն բռնեց փոքր շան վզին ու դուրս քաշեց, կրակիցն ազատեց, չնայելով որ փոքր շունն իր ահիցն անդադար կծում էր իր ազատողին:

Զվեցերիայումը Սենգոտարդ սարի վրայ էլ կան մէկ ուրիշ տեսակ շներ: Այն սարի վրայ համարեա թէ միշտ սառուցն ու ձիւնն անպակաս է լինում և մեծ վնասներ է տալիս այն սարի վրայ անցկենող ճանապարհորդներին: Այնտեղ մէկ հիւրանոց կայ շինած և նրա տէրը շատ շներ է պահում, ճանապարհորդներին օգնութիւն հասցնելու համար: Շների վզի վրայ կախ է արած գինով լիքը շիշ, և որովհետեւ շատ հեշտութենով վազվզում են այս շներն այն սարի նեղ ու ծուռը ճանապարհներովը, անդադար դառնում են ձնումը թաղված մարդկանց, տալիս են զինին, ճանապարհորդներն ուղի են գալիս և ազատվում են սառչելուցը:

Մէկ անգամ այն շներից մէկը նեղ ճանապարհի

վրայ տեսնում է ձնումն ընկած մէկ վեց տարեկան երե-
խայ: Խեղճը սառել էր համարիա թէ և քիչ էլ որ մը-
նար, ցրտիցն ու քաղցածութենիցն անպատճառ պէտք
է մեռել էր: Շունը մօտ է գնում երեխային և սկսում
է լիզել նրա սառած ձեռները: Երեխան փոքր ինչ ուշքի
է գալիս, ուզում է վերկենալ, բայց չէ կարողանում և
ընկնում է շան մէջքի վրայ: Շունը կանգնում է և սպա-
սում է մինչև որ երեխան նստում է նրա մէջքի վրայ
ու շան մազերիցը բռնում է: Շունը մեծ զգուշութե-
նով տանում է նրան հիւրանոցը և այսպէս ազատում
է նրան մահիցը:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Շանը քանի քար գցես կըհաջի:

Շունն իրանց տանը ղռչաղ կլինի:

Շան կաղալուն մի' հաւատալ:

Շան հետ եղբայրացիր, փայտը ձեռիցդ վեր մի' գցիլ:

Շներն իրար հետ կռվում են, գայլի դէմ միանում են:

Շունը շան միսը կերաւ, ոսկոռը չըդէն գցեց:

ԲԱԴԵՐ:

Պէտքը մտիկ էր տալիս բարձր և տեսաւ որ բա-
ւական վայրենի բաղեր են թռչում երկնքումը:

ԳԵՈՐԳՆ ասաց հօրը — հայր, մեր տանու բաղերը
չեն կարող սրանց պէս թռչիլ:

ՀԱՅՐ. — Չէ, չեն կարող:

ԳԵՈՐԳ. — Ո՞վ է տալիս այս վայրենի բաղերին կե-
րակուր:

ՀԱՅՐ. — Իրանք են գտնում իրանց համար կերակուր:

ԳԵՈՐԳ. — Բայց ձմեռն ի՞նչ են անում:

ՀԱՅՐ. — Ձմեռը դալիս է թէ չէ, վայրենի բաղերը
դնում են տաք երկիրներ և յետոյ դարնան ժամանակը
յետ ևն գալիս մեզ մօտ:

ԳԵՈՐԳ. — Յետոյ մեր բաղերն էլ ինչի՞ չեն կարո-
ղանում դրանց պէս լաւ թռչիլ և ինչի՞ սրանք էլ չեն
դնում ձմեռը տաք երկիրներ:

ՀԱՅՐ. — Այն պատճառով, որ տանու կենդանիներ-
ըն իրանց ուժը կորցրել են և կոպտացել:

ԳԵՈՐԳ. — Ինչի՞ են այդպէս դառել:

ՀԱՅՐ. — Ահա՛, ասեմ քեզ պատճառը. այս տանու
բաղերը տեսնում են, որ մարդիկն են սրանց համար հո-
գում և կերակուր են տալիս, իրանք էլ չեն աշխատում
իրանց համար, իրանց ուժը չեն գործածում և սրանից
է, որ դրանք այդպէս կոպտացել են: Սրանից դու տես-
նում ես, որ մարդիկն էլ իրանց ձեռով պէտքէ շինեն
իրանց գործերը: Աւրիշի ձեռով, ասած է, փուշ քաղէ:
Եւ այն երեսանները, որոնք որ ուրիշի օգնութեանն են
մնում և իրանք չեն աշխատում իրանց ձեռով շինել
իրանց համար իրանց բանը, միշտ թոյլ կըլինին, ոչ ուժ
կունենան և ոչ մեծ խելք ու զիտութիւն:

ԳԵՈՐԳ. — Ձէ՛, հայր, այդ լաւ բան չէ: Ես կաշիա-
տեմ ինքս իմ ձեռով շինել իմ ամեն բաները, ինչ որ
կարող եմ, եթէ չէ, վատ կըգայ բանս, կըկորցնեմ իմ
չնորհքներս այնպէս, ինչպէս որ այս տանու բաղերը կոր-
ցրել են թռչելու շնորհքը:

ԱՌԱՅՆԻՐ.

Աւրիշի ձեռով փուշ քաղէ՛:

Աւրիշի կերի վրայ մի՛ նստիր:

Անբանը հաց ուտելիս առողջ է, բանելիս՝ հիւանդ:
Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր:

ԾԻԾԵՌՆԱԿՆԵՐ:

ԱՆՆԱ: Սիրելի մայր իմ, մեր ծիծեռնակը, տես,
էլի եկել է. հերու էլ սա չէր այստեղ:

ՄԱՅՐ. Դա էր: Բայց դու տեսա՞ր ինչքան մոծակ-
ներ էլ էին թռչում այստեղ:

ԱՆՆԱ. Տեսայ, ի՞նչպէս չէ, բայց ես ծիծեռնակնե-
րի վրայ եմ խօսում, մայր իմ, դուք մածակների վրայ
ինչի՞ փոխեցիք բանը:

ՄԱՅՐ. Այն պատճառով, որ եթէ մոծակները չը
լինէին, ծիծեռնակներն էլ չէին գալ այստեղ:

ԱՆՆԱ. Ուրեմն թռչունները գալիս են մեզ մօտ
ե՞րբ Ժամանակը, երբ որ նրանց համար այստեղ պատ-
րաստ է կերակուրը:

ՄԱՅՐ. Այդպէս է. բայց ո՞վ սովորեցրեց թռչուննե-
րին ամառը գալ մեզ մօտ, ձմեռը գնալ տաք երկիր-
ները: Ո՞վ տվեց ծիծեռնակին այնքան շնորհք, որ սա
կարողանում է ամեն տարի գտնել իրա բունը:

ԱՆՆԱ. Իհարկէ, մայր իմ, այդ բաներն Աստուած
է սովորեցրել դրանց:

ՄԱՅՐ. Աստուած ամեն անասունին շնորհք է տվել:
Երբ որ դու տեսնես, որ ծիծեռնակները գալիս են այս-
տեղ, միտդ բեր, որ Աստուած մինչև նրանց գալը պատ-
րաստում է նրանց համար կերակուր: Մարդկանց հա-
մար էլ նմանապէս Աստուած է հոգում: Մինչև քո աշ-
խարհ գալը Աստուած քեզ համար կաթը պատրաս-
տեց իմ ծծերի մէջ, որ դու անկերակուր չըմես: Ի՞նչ
պէս ես կարծում, թէ պէտք է վճարես Աստուծուն
քո պարտքը:

ԱՆՆԱ: Ես ոչինչ չունիմ, մայր իմ, ի՞նչ կարողեմ

պատիւ չունենք, ինչպեղ էլ ղնումենք, ամեն տեղից
դուրս են անում. թէ մեծի և թէ փոքրի աչքի փուշն
ենք: Մեծ մեծ տներումը թագցնում են քաղցր կերակուր-
ները մեզանից, խոճիթներումն էլ աւելի սաստիկ թշնամի-
ներ ունենք, սարդերը որ խճճում են մեր ոտները և մեզ
սպանում: Գնանք, մեղրաճանձ, գնանք, այնտեղ ասում են
ամենքն էլ բաղդաւոր են, մենք էլ բաղդաւոր կըլինինք:

— Աստուած բարի ճանապարհ տայ ձեզ, պատաս-
խան տվեց նրանց մեղրաճանձը, ես այստեղ էլ բաղդա-
ւոր եմ: Մեծ մարդիքն էլ ու փոքրերն էլ սիրում են ինձ և
պատվում են իմ տված մեղրի և մօմի համար: Դուք գը-
նացէք ուր որ կամենաք, բայց ես կասեմ ձեզ. որ դուք
ոչ մէկ տեղ պատիւ չէք ունենալ մարդկանցից, որով-
հետեւ մէկ բանի պէտքակոտն չէք, ամէն տեղ միայն
սարդերը կուրախանան ձեզանով: X

ԱՌԱԾՆԵՐ.

Յոպոպն ինքը հոտած է, հենց դիտէ իրա բունն է
հոտած:

Ինձ տես, քեզ լաց, որտեղ ես, զայիմ կաց:

Քարն իր տեղը ծանր կըլինի:

Զանգակի ձայնը հեռուից լաւ է զայիս:

ՏԱՔ ՈՒ ՍԱՌՆ ԱՐԻԻՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԿՆՆԴԱՆԻՆԵՐԸ:

X Ամեն կենդանի արիւն ունի, միայն մէկ քանիսի
արիւնը կարմիր է, միւսներինը սպիտակ և կամ դեղնա-
դոյն: Մարդու, անասունների, թռչունների և ձկների
արիւնը կարմիր է, բայց եթէ կտրես բզեզը կամ որ-
դունքը, կըտեսնես որ սպիտակ ջրի պէս բան դուրս ե-
կաւ. այդ սպիտակ ջուրը նրանց արիւնն է:

պատիւ չունենք, ինչպեղ էլ ղնումենք, ամեն տեղից
դուրս են անում. թէ մեծի և թէ փոքրի աչքի փուշն
ենք: Մեծ մեծ տներումը թագցնում են քաղցր կերակուր-
ները մեզանից, խոճիթներումն էլ աւելի սաստիկ թշնամի-
ներ ունենք, սարդերը որ խճճում են մեր ոտները և մեզ
սպանում: Գնանք, մեղրաճանձ, գնանք, այնտեղ ասում են
ամենքն էլ բաղդաւոր են, մենք էլ բաղդաւոր կըլինինք:

— Աստուած բարի ճանապարհ տայ ձեզ, պատաս-
խան տվեց նրանց մեղրաճանձը, ես այստեղ էլ բաղդա-
ւոր եմ: Մեծ մարդիքն էլ ու փոքրերն էլ սիրում են ինձ և
պատվում են իմ տված մեղրի և մօմի համար: Դուք գը-
նացէք ուր որ կամենաք, բայց ես կասեմ ձեզ. որ դուք
ոչ մէկ տեղ պատիւ չէք ունենալ մարդկանցից, որով-
հետեւ մէկ բանի պէտքակոտն չէք, ամէն տեղ միայն
սարդերը կուրախանան ձեզանով: X

ԱՌԱԾՆԵՐ.

Յոպոպն ինքը հոտած է, հենց դիտէ իրա բունն է
հոտած:

Ինձ տես, քեզ լաց, որտեղ ես, զայիմ կաց:

Քարն իր տեղը ծանր կըլինի:

Զանգակի ձայնը հեռուից լաւ է զալիս:

ՏԱՔ ՈՒ ՍԱՌՆ ԱՐԻԻՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԿՆՆԴԱՆԻՆԵՐԸ:

X Ամեն կենդանի արիւն ունի, միայն մէկ քանիսի
արիւնը կարմիր է, միւսներինը սպիտակ և կամ դեղնա-
դոյն: Մարդու, անասունների, թռչունների և ձկների
արիւնը կարմիր է, բայց եթէ կտրես բզեզը կամ որ-
դունքը, կըտեսնես որ սպիտակ ջրի պէս բան դուրս ե-
կաւ. այդ սպիտակ ջուրը նրանց արիւնն է:

Մէկ քանի կենդանիների կարմիր արիւնը տաք է լինում, միւսներինը սառը: Մարդու, ոչխարի, ձիու, գազանների և թռչունների արիւնը տաք է: Գորտերի և ձկների արիւնը կարմիր է, բայց սառն է: Սպիտակ արիւնն էլ միշտ սառն է լինում:

Տաք արիւն ունեցող կենդանիները կարող են ցրտումն էլ ապրել, միայն մէկ քանիսն աւելի ցրտին չեն կարողանում գիմանալ: Դուք տեսնում էք, որ ձմեռը մեր երկիրներումը չեն մնում ծիծեռնակները, սոխակները և կռուկներն այն պատճառով, որ սրանք ցուրտ չեն սիրում, նրանք ձմեռը զնում են աւելի տաք երկիրներ: Այնպիսի թռչուններ էլ կան, որոնք որ լաւ դիմանում են ցրտին, օրինակ՝ ագռաւները, ծառերը և կաքաւները:

Սառը և կարմիր արիւն ունեցող կենդանիները, օրինակ՝ օձերը և գորտերը չեն կարող ապրիլ ցրտումը: Այս կենդանիները ցրտի սկզբումը պառկում են հողումը, քարի տակը, կամ իրանց բնի մէջը և սառչում են: Գարնան ժամանակը տաքանում են և էլի կենդանանում: Սպիտակ արիւն ունեցող կենդանիները ձմեռը բոլորն էլ մեռնում են: Միայն մեղուները կարողանում են դիմանալ ձմեռը, իհարկէ այն պատճառով, որ մարդիքն աշխատում են նրանց տաք տեղ պահելու: Ճանձերը, մոծակները և բզեզները ձմեռը մեռնում են: Բայց զիտէք թէ ինչ տեղից են առաջ գալիս յետոյ: Ահա՛ լեցեցէք: Այդ կենդանիներն իրանց մեռնելուց առաջ ձու են դնում լաւ ապահով տեղերումը, քարերի տակը, ծառերի արմատի մօտ կամ թաղում են զեանի մէջը: Գարնան ժամանակն այդ ձուերից նոր կենդանիներ են առաջ գալիս:

ԻՆՉՈՎ ԵՆ ԶԱՆԱԶԱՆՎՈՒՄ ԲՈՅՍՆԵՐԸ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻՑ:

Բոյսերն ինչտեղ որ ցանկեւս կամ անկեւս, այնտեղ էլ մնում են մինչև չորանալը և իրանց տեղը չեն կարող փոխել, մինչև մարդ չըվերառնէ և մէկ ուրիշ տեղ չըտանէ: Բայց կենդանիները կարող են իրանց կամքով փոխել իրանց տեղը, մարդիքն ու անասունները մանկնդալիս, թռչունները թռչում են, ձկները լող են տալիս և որդունքները սողում:

Չին շարժում է իրա ոտները, ականջները, պոչը, երբ որ կամենում է, նմանապէս և միւս կենդանիները կարողանում են շարժել իրանց անդամները: Մառի ծիւղերն և տերեւներն էլ շարժվում են, բայց միայն այն ժամանակը, երբ որ քամին փչում է, իսկ եթէ չէ, անշարժ կան իրանց համար: Իրա կամքով ծառը չի կարող շարժել ոչ իր ծիւղերը, ոչ տերեւները, ոչ ծաղիկները և ոչ արմատը:

Կենդանիները լսում են մարդու ձայնը, բայց ծառը և խոտը չէ, կենդանիները տեսնում են աչքով. բոյսերը, աչք չունենալու պատճառով, ոչինչ չեն տեսնում:

Բոյսերն էլ կենդանիների պէս չեն կարող անկերակուր ապրել, միայն նրանք իրանց կերակուրը ծծում են արմատով և տերեւներով. կենդանիներն էլ կերակրով են ապրում, միայն կենդանիներն ոչ արմատ ունին և ոչ տերեւներ. նրանք կերակուրը բերանն են դնում, ծամում են ատամներով և յետոյ այն կերածը մարսում է ստամոքսը. բայց բոյսերն ոչ բերան ունին, ոչ ատամներ և ոչ ստամոքս:

ԻՆՉՈՎ, ԵՆ ԶԱՆԱԶԱՆՎՈՒՄ ԲՈՅՍԵՐԸ ՀԱՆՔԵՐԻՑ:

Հանքերը սրանք են՝ հողը, քարը, երկաթը, ոսկին, արծաթը, պղինձը և աղը: Ի՞նչով են զանազանվում այս բաները բոյսերից: Վերառնենք մէկ ծառ և մէկ էլ քարի կտոր:

Ծառը բուսնում է, մեծանում է, բայց քարը կայինչպէս էլ էլ է. չէ մեծանում: Ծառի վրայ ամառը տերեւներ, ծաղիկներ և պտուղներ են դուրս գալիս, բայց քարի վրայ այդպէս բան ոչ մէկ ժամանակ չէք տեսնիլ: Ամառ ձմեռ մէկ տեսակ է քարը:

Ծառի տերեւ նման չէ ճիւղերին, արմատը նման չէ ծաղիկներին և ծաղիկները նման չեն պտուղներին. բոլորն էլ զանազան են: Բայց վերաձ, կոտրէ՛ քարը, կը տեսնես, որ ամեն կտորն էլ քար է և նման է այն մեծ քարին, որից կոտրվել է: Ծառը որ կտրես ամառը, միջից հիւթ է դուրս գալիս, քարը որ կտրես, ոչինչ չէ դուրս գալիս միջիցը: Ծառը որ կտրես, կամ արմատով հանես տեղիցը, կըսկսի չորանալ. յետոյ չորացած ծառը որ անկես հողումը, էլ չի ծաղկի, կըփտի: Բայց որ քարը վերառնես իրա տեղիցը և ինչտեղ ուղեւնաս տանես, էլի այն քարը կըլինի, ամեննին չի փոխվիլ: Սրանից երևում է, որ ծառն ապրում է, բայց քարը չէ, և որովհետեւ չէ ապրում, կեանք չունի, մեռնել չէ կարող. մեռնում են միայն ապրող բաները:

Քարի պէս են նմանապէս հողը, երկաթը, ոսկին, արծաթը, պղինձը և աղը:

Ա Ր Ե Ք Ա Կ :

Երկու երեխաներ՝ Տիգրանն ու Մահալը բարձրացան մէկ սարի գլուխ և խոտի վրայ պառկած արեգա-

կի վրայ դատողութիւն էին անում: Այնտեղ քահանայի որդին էլ, որ ուսումնարանումն աշակերտ էր, մօտ գնաց և լսում էր նրանց խօսակցութեանը: — Ձէ, ես լաւ դիտեմ, ասաց Տիգրանը, որ այստեղից մինչև արեգակը քսան վերստ է: Սահակը չէր համաձայնում, թէ «ի՞նչ պէս կարելի է, որ այդքան հեռու լինի:»

Քահանայի որդին, որ այս բաները սովորելէր, ծիծաղելով ասաց — Ի՞նչէք կարծում, արեգակը մեծ է թէ փոքր: Սահակն առանց մտածելու ասաց, մէկ թխած հացի չափ է: — Ձէ մէկ տան չափ կըլինի, ասաց Տիգրանը:

«Դուք երկուսդ էլ չըզիտէք, ասաց քահանայի որդին, արեգակը մեր երկրիցն էլ շատ ու շատ մեծ է: Նրկու երեխաներն էլ զարմացան: — Ուրեմն ինչի՞ այնպէս փոքր է երևում, ասաց Տիգրանը:»

— Այն պատճառով, որ նա մեզանից շատ հեռու է, ասաց քահանայի որդին: Եթէ թնդանողի գոլլան, որ ինչպէս շուտ է թռչում, թռչելով գնար այս մեր երկրից դէպի արեգակը, էլի կըքաշէր այդ ճանապարհորդութիւնը քսան տարի:»

Նրկու երեխաներն էլ բերանները բաց փնային: — Ապա լուսինն ի՞նչքան աւելի մեծ կըլինի, զլուսը թափտալով ասաց Սահակը:

— Ինչի՞ ես այդպէս կարծում, ասաց քահանայի որդին: Լուսինն այն պատճառով է մեզ մեծ երևում, որովհետեւ նա արեգակի պէս հեռու չէ մեզանից: Յետոյ քահանայի որդին սկսեց սրանցը պատմել ինչ որ գիտէր արեգակի և լուսնի վրայ:

Մէկ սարդափու մն օճոռքից քաշ էր արած մէկ մեծ կտոր կօլօլ պանիր, որ մկները չուտեն, բայց մկների փոխանակ պանրի մէջն արդէն որդունքներն էին բուն դրել: Այդ որդունքներից մէկը շատ խելօք էր: Մէկ օր դա ուղեց իմանալ թէ այն պանիրը, որի վրայ ինքն զբանվում էր, ինչ ձև ունէ: Սարդափում կային էլի քաշարած մէկ քանի հատ պանիրներ ու սրանք բոլորն էլ կօլօլ էին, բայց որդունքներն այնպէս կարծեցին, թէ իրանց պանիրը տափակ է, որովհետև երբ որ պանրի երեսըն էին դուրս գալիս, նրանցն այդպէս էր թվում. այդ պատճառով էլ խելօք որդունքը ճանապարհ ընկաւ, սկսեց գնալ մէկ կողմը դրուստ և մէկ քանի օրից յետոյ գիմացի կողմիցը եկաւ էլի այնտեղ, որտեղից որ ճանապարհ էր ընկել:— « շիմա ես գիտեմ, ասաց որդունքը, որ մեր պանիրը կօլօլ է: Ես ճանապարհին միշտ գնում էի ուղիղ և ուղղակի յետ եկայ էլի այնտեղ, որտեղից էլ որ դուրս էի եկել. թէպէտ երբեմն տեղ անդ պատահեցան ինձ փոսեր, որ մենք փորել ենք ու կերել, երբեմն էլ պատահում էին ինձ փոքրիկ սարեր, մեր դուրս կրած փշրանքներից գոյացած: Բայց այդ փոսերն էլ ու սարերն էլ, համեմատելով պանրի մեծութեան հետ, ոչ ինչ են ու սրանից է, որ մեր պանրի ձևը չէ փոխվում: »

Այն սարդափումը քաշէրարած մէկ կանթեղ, որ գիշերները վառ էր լինում: Երբ որ մեր խելօք որդունքը յայտնեց իրա գիտութիւնս որդունքներին, սրա ընկերներից մէկը նմանապէս ուղեց ճանապարհորդութիւն անել, որ դրուստ իմանայ պանրի կօլօլութիւնը: Այս իրա դիտաւորութիւնը յայտնեց խելօք որդունքին:

— Ի՞նչուր կրկինի այդ ճանապարհորդութիւնը, պատասխան տվեց նա, եթէ ուզումես իմանալ մեր պանծի կօլօլութիւնը, ահա՛, մտիկ տո՛ւր այն շուաքին, որ պատի վրայ է, այդ մեր պանծի շուաքն է. տես շուաքը կօլօլ է, ահա՛, երբ որ այս սարգափի տէրը դայ ու ճրարազը դէս ու գէն տանէ, դու մտիկ տո՛ւր, որ կողմից էլ լինի ճրագի լոյսը, մեր պանծի շուաքն էլի կօլօլ կրկինի. ուրեմն դուրս է գալիս, որ ինքը պանծին էլ կօլօլ է: Ես շատ ժամանակ է, որ վարաուրդ եմ անում: Մէկ զիշեր սարդափի տէրը ներս եկաւ այստեղ ձեռին մէկ թեփշի. այդ թեփշու շուաքն երբեմն կօլօլ էր, երբեմն տափակ, երբեմն նման էր լինում մէկ բարակ խազին, նույնիւղ, թէ ինչպէս ունէր բռնած ձեռին: Այս բանը թեփշու տափակութենիցն է: Բայց մեր պանծի շուաքը միշտ մնում է կօլօլ, ուրեմն մեր պանծին ինքն էլ կօլօլ է ինչպէս ձմերուկը կամ ինչպէս մէկ գունտ: Այս բոլոր տեղեկութիւնները շուտով միւս որդունքների հետաքրքրութիւնը շարժեցին, նրանք էլ սկսեցին ուշք ու մտքով քննել և շուտով էլի նոր տեղեկութիւններ ստացան իրանց պանծի գնտաձև լինելու մասին: Օրինակ, նրանք վարաուրդարին, որ երբ իրանք մօտ են գնում թոկին, որից կախ էր արած պանծը, թոկը երկարանում էր, իսկ եթէ հեռանում էին, թոկը կարճ էր թրվում: Նմանապէս տեսան, որ սարգափումը վառած կանթեղը չէ թէ բոլոր պանծին էր լուսաւորում, այլ միայն պանծի մէկ կողքը. իսկ երբ որ սարգափի տէրը ճրագը դէսուղէն էր տանում, այն ժամանակ ճրագի լոյսը մէկ քանի որդունքներն առաջ էին տանում, միւսները ուշ: Այս բոլոր տեղեկութիւններից նրանք հասկացան, որ իրանց բնակարանը—պանծը գնտաձև է:

ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ:

ՈՐԴԻՆ. Ինչի՞, հայր իմ, ամառն արեգակն այս
բուժէ մեզ, իսկ ձմեռը՝ չէ. երևի ամառն աւելի մօ-
տիկ է մեզանից արեգակը:

ՀԱՅՐ. Չէ, որդի՛, ձմեռն աւելի մօտիկ է մեզանից
արեգակը, քան թէ ամառը, բայց նրա հեռու և մօտի-
կութենից չէ կախած, բանը նրա դրութիւնն է երկն-
քումը: Վերսն ձմեռուայ մէկ պարզ օր ու կէսօրին մը-
տիկ տուր դէպի երկինքը, միևնոյնն արա՛ ամառուայ
մէկ պարզ կէսօրին, կրտսնես որ ամառուայ արեգակն
աւելի բարձր է կանգնած երկնքումը, քան թէ ձմեռ-
ուանը. բայց քանի որ բարձր է արեգակը, այնքան նրա
ճառագայթները մեզ վրայ դրուստ են ցած գալիս և այդ
պատճառով աւելի շոգ է լինում: Այս բանը դու կա-
րողես վարաուրդ անել ամեն առաւօտ և իրիկուն. ո-
րովհետև այդ ժամանակներն այնքան չեն այրում մեզ
ճառագայթները, ինչքան ճաշի ժամանակ, երբ ուղղա-
կի ցած է գալիս մեզ վրայ լոյսն ու աւելի շոգ է լինում:
Բացի դրանից ամառն արեգակն աւելի վտղ է դուրս
դալիս և ուշ ներս մտնում, ուրեմն աւելի շատ ժամա-
նակ տւնի երկիրը տաքացնելու: Այդպէս ահա ինչքան
բարձր է արեգակը մեզ վրայ կանգնած, ինչքան աւելի
ուղղիղ են թափում մեզ վրայ նրա ճառագայթները և
ինչքան երկար է նա մեզ լուսաւորում իրա ծագելուց
սկսած մինչև մայր մօտելը, այնքան աւելի տաքութիւն
է տալիս արեգակն ու այնքան աւելի շոգ է լինում:

Ձմեռն արեգակն աւելի մօտ է դէպի մեզ. այս պատ-
ճառով էլ նրա ճառագայթները փոփում են և ուղղակի
չեն վեր դալիս մեզ վրայ ինչպէս ամառը և չեն կարո-

դանում ամառուայ պէս տաքացնել երկիրը: Բացի սր-
բանից, ձմեռն արեգակն ուշ է ծագում և վաղ մայր
մանում: Հազիւ թէ մէկ անգ չոր սկսում է տաքա-
ցնել, որ ահա ստիպւած է թողնել ու մայր մանել, այս-
ինքն երթալ ուրիշ երկիրները տաքացնելու: Այս պատ-
ճառով էլ ձմեռը կարճ ու ցուրտ օրերէն լինում: Այդ-
պէս ահա ինչքան մօտ է մեզ արեգակը, ինչքան շատ են
փոփում նրա ճառագայթներն ու ինչքան կարճ ժամա-
նակ են նրանք լուսաւորում երկիրը—այնքան աւելի
ցուրտ է լինում մեր երկրում:

Քիչ ւ վարատւող կըլինես արած, որ ամառուայ տա-
քութիւնը յանկարծ չէ փոխւում, ձմեռուայ ցուրտ
դառնում: Այլ ձմեռուայ ցրտից յետոյ կամայ կամաց
օրերը տաքանում են և յետնույետը մօտիկանում են ամ-
առուայ տաք օրերին: Ամառուայ տաք օրերն էլ յետն-
ույետը սառնանալով դառնում են ձմեռուայ օրեր: Ձը-
մեռուայ ցուրտ օրերից դէպի ամառուայ տաք օրերն
անցկենալուն ասում ենք Գարուն, իսկ ամառուայ շո-
գերից դէպի ձմեռուայ ցուրտ անցկենալուն ասում ենք
Աշուն: Չորս ժամանակները՝ Գարունը, Ամառը,
Աշունը և Ձմեռը կազմում են մէկ ամբողջ տարի և
ասվում են տարուայ չորս եղանակներ:

ԱՄԱՌՈՒԱՆ ՇՈԳԵՐ:

Ամառուան շոգ օրերից մէկն էր: Երեխան քրտին-
քը սրբելով լաց էլաւ ու զանգատվեց մօրը, որ շոգից
դժուարանում է մինչև անգամ շունչ քաշել:

— Թէ ինչի՞ է հիմա այսպէս շոգ, ի՞նչ է սրա օգու-
տը, ես քեզ մէկ ուրիշ ժամանակ կասեմ, պատասխան

տվեց մայրը, բայց հիմա այսքանը զիտացիր, որ Նա, ով որ հրամայում է այսպէս շոգ լինիլ, Նրա անուան է Աստուած և այդ բարի Հայրն այնպիսի բան չէ անում, որ մեզ համար վատ լինի:»

Երեխան լռեց, հաւատալով մօր ասածին, որովհետեւ մայրը նրան միշտ ճշմարիտ բաներ էր սովորեցրել: Երեխան միայն աշխատում էր առանց տրտնջալու համբերութենով տանել ամառուայ շոգը:

Անցկացաւ Օգոստոս ամիսն ու շոգերն էլ վերջացան: Աշնան հով օրերը կասես թէ հրաւիրում էին երեխային դէպի այգին: Այգումը մրգերը հասել էին ու խաղողի քաղելու ժամանակն էր:

Երեխան չափիցը դուրս ուրախութեան մէջն էր, երբ տեսաւ կարմրած խնձորները, սև ու սպիտակ խաղողի ձթերը, դեղնած ու կարմրած դեղձերը, սև թըզերն ու հասած տանձերը:

— Մայր իմ, ինչպիսի գեղեցիկ մրգեր է թվել մեզ Աստուած: Ի՞նչպէս բարի է Նա, ինչքան սիրում է Նա մեզ:»

«Սիրելիդ իմ, միտդ բեր ինչպէս մէկ ամիս առաջ շոգերի ժամանակը դու նեղանում էիր, թէ ինչի՞նչ է շոգ, ահա այն քեզ նեղացնող շոգերն էին, որ այս պատուհաներին տվին այս գեղեցիկ քաղցրութիւնը և գոյնը: Ահա շոգերի տված օգուտը:»

ԱՌԱՅ.

Մենք ենք շտապում, Աստուած չէ շտապում:

ԱՐԵՂԱԿԻ ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՈՒ ԱՆՁՐՆԵՐ:

«Այն երանի թէ միշտ փայլէր արեգակը,» ասում էին մէկ օր երեխաները, երբ որ դուրսն ամառ էր և անձրև էր գալիս: Երեխաների ցանկութիւնը շուտով կատարվեցաւ. երկու ամիս շարունակ երկրջումն ամպ չերևաց. շոգից դաշտերն ու այգիներն սկսեցին չորանալ, վերջապէս այն գիւղի փոքրիկ աղբիւրն էլ, որից որ ջուր էին խմում, նա էլ սկսեց ցամաքիլ: Երեխաներն իրանց ծնողների հետ միասին յուսահատութեան մէջն էին:

«Տեսէք, ասաց մայրը, ահա՛ անձրևն էլ այնքան օգտաւէտ է լինում, որքան և փայլուն արեւը:»

ԱՌԱՅ.

Ամեն բանն իրա՛ տեղն ունի:

ԾԻՏՆ ՈՒ ԵՐՆԻԱՆ:

Մէկ ցուրտ օր սաստիկ քամի էր դուրսը, երկնքումը մէկ թռչուն չէր երևում, ամենքն իրանց բներն էին մտել: Մէկ փոքրիկ ծիտ ցրտիցն ու քամուցը նեղացած ու ճանապարհը կորցրած, եկաւ նստեցաւ Ստեփանեանց տան պատուհանի առաջը: Ամեն մարդ, ովոր տեսնէր կըխղճար ու խեղճ՝ թռչունին ձեռից եկած օգնութիւնը կտար, բայց Ստեփանն ընդհակառակը, ոչ միայն չըզթաց թռչունի վրայ, այլ տեսնելով թէ ինչնեղ դրութեան մէջն է ու հեշտ բռնկու է, բռնեց ու սկսեց հեան այնպէս խաղալ, ինչպէս կատուն մկան հետ: Ծիտն սկսեց ծվծվալ, դէս ընկնիլ, դէն ընկնիլ, վերջը շունչը ավել և փայտի պէս չորացաւ:

Մէկ քանի օրից յետոյ Ստեփանը մտաւ անտառը, որ իրանց տանից հեռու չէր, սկսեց փոքր ինչ զբնալ անտառի մէջն ու յանկարծ երբ որ ուզեց յետ դառնալ, ճանապարհը կորցրեց: Որքան աշխատում էր վազելով զուրս գալ մութն անտառից, այնքան աւելի խորն էր մտնում և իրանց տանից հեռանում: Կամաց կամաց սկսեց մութն ընկնիլ ու ցրտիլ: Ստեփանը դէս ուզէն էր վազում, լաց էր լինում, բարձր զոռումէր, բայց բոլորն անօգուտ անցկացաւ: Այս ժամանակ մօտովը մէկ դիւղացի էր անցկենում. սա լսելով երեսայի ձայնը՝ եկաւ, վեր առաւ կիսասառչիլ Ստեփանին, փաթաթեց իրա շորերումը և տարաւ նրա հօր մօտ:

Լաւ կրլինէր եթէ Ստեփանի հետ էլ այնպէս վարվէր զիւղացին, ինչպէս Ստեփանը վարվեցաւ ծախ հետ:

ԲԱՐԻ ՀԱՅՐ:

Մէկ բարի մարդ թողելէր իրա կինն ու որդիքը զիւղումը և ինքը դնացելէր մեծ քաղաքումն էր կենում, այն տեղից ուղարկում էր նրանց համար ապրուստը: Մէկ անգամ հայրն ուղարկեց իրա ընտանիքի համար մէկ հալը զանազան թանգազին բաներով լիւր, մէջն էլ մէկ նամակ էր դրել: Նամակումը գրած էր, թէ «Սիրելի որդիք, միշտ խոնարհ և բարի ելէք և շուտով կրգաք ինձ մօտ: Ուրախացէք, որովհետեւ այն տունը, որնոր պատարաստումեմ ձեզ համար այստեղ, աւելի մեծ և թանգազին պարգևներով լիքն է:»

Որդերանցը շատ ուրախացրուց այս նամակը և ստացած պարգևներն ու խօսք տվին մէկզմէկու, որ կա-

տարներն իրանց հօր կամքը: «Ի՞նչ ուրախութիւն կըլնի,
առաջին երեխաները, մեր բարի հօր տեսնելը:»

Երեխաների մայրը լսում էր այս բաները: Նա ա-
ռաջ իրա որդիներանցը, թէ «իմ սիրելի զուակներ, դուք
գիտէք, որ մեր Երկնաւոր Հայրն էլ ձեր հօր պէս է վար-
վում մեզ հետ: Իհարկէ մենք մարդիքս դեռ չենք
տեսնում Աստուծուն, բայց Նա տալիս է մեզ ամեն օր
իրա պարգևները՝ արեգակը, լուսինը, աստղերը, ծաղիկ-
ները և պտուղներն ու սրանով ցոյց է տալիս Նա մեզ
իրա սէրը: Աստուածաշունչն էլ մեր Ստեղծողի մեզ մօտ
գրած նամակն է: Այդ նամակով Աստուած մեզ յայտ-
նում է իրա կամքը և խոստանում է մեզ արքայութիւն:»

«Ուրեմն սիրենք Աստուծուն, կատարենք նրա հրա-
մանները և միշտ արքայութիւնը միաներս բերելով ու-
րախանոնք:»

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Աչքէն հեռու, սրտէն էլ հեռու:

Ինքն այստեղ չէ, իրա փայ Աստուածն այստեղ է:

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ի:

Երբ օր մէկ գիւղն ես մտնում, ամեն բանիցն ա-
ռաջ ի՞նչ ես տեսնում:—Եկեղեցին: Եկեղեցին ամեն
աներից բարձր է շինած այնպէս, որ նրա զանգակատունը
շատ հեռուից կարողես տեսնել: Եկեղեցին միւս անե-
րից մեծ է և նրանցից հեռու է շինած, նա միւս անե-
րի նման չէ: Ոչ մէկ տուն չէ մտնում գիւղե բոլոր Ժո-
ղովուրդը, բայց եկեղեցումն ամեն մարդ տեղ ունէ՝ մե-
ծըն էլ, փոքրն էլ, հարուստն էլ, աղքատն էլ, հիւանդն
էլ և առողջն էլ: Ամենքը հաւասար են Աստուծու առաջը:

Քեզ երեխայ ժամանակն եկեղեցումն են մկրտել. եկեղեցումը կըպտակեն քեզ, երբ որ մեծանաս: Երբ որ մեռնես՝ նմանապէս եկեղեցին կըտանեն քեզ և եկեղեցու մօտ կըթաղեն քեզ: Եկեղեցու մօտ են լինում թաղած նմանապէս քո հայրը, մայրը և պապերդ:

Ուրեմն եկեղեցին և հասարակ տները միևնոյն չեն: Հասարակ տանը դու կարողես բարեկամ էլ ունենալ, թշնամի էլ: Բայց եկեղեցումը, Աստուծու տանը, թըշնամիներդ էլ հանում են իրանց սրտից ոխը և ատելութիւնը, մոռանում են չարութիւնը և բարեկամանում են քեզ:

ՀԱՌԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ:

Առաքաշաների թագաւորը կանչեց իրա մօտ մէկ քրիստոնեայ եպիսկոպոս և հրամայեց նրան, որ թողնէ իր հաւատը և կուռք պաշտէ: Եպիսկոպոսը խոնարհութենով պատասխան տվեց նրան, թէ «Թագաւոր, ես չեմ կարող կատարել ձեր հրամանը:» Բարկացաւ թագաւորը և գոռաց նրա վրայ, թէ «Ընչպէս կը համարցակիս ինձ ընդդիմանալ, դու չե՞ս իմանում, որ քո կեանքն իմ ձեռին է, ես այս րոպէիս կըսպանել տամ քեզ:»

«Գիտեմ, պատասխան տվեց եպիսկոպոսը, որ այդ բանը կարողէք անել, բայց խնդրումեմ առաջ լսեցէք խօսքիս և յետոյ վճռեցէք գործը: Ասինք թէ քո հաւատարի՜մ ծառաներից մէկն ընկնի թշնամու ձեռը և նրան հարկադրեն, որ քեզ թշնամութիւն անէ, բայց քո ծառան իրա հաւատարմութիւնը չըթողնէ և թըշնամիներդ այդ բանի համար հանեն նրա շորերը և տըկլոր դուրս անեն ծաղրելով, երբ որ այն ծառան քեզ

մօտ գայ, ինչպէս կը հանդիպիս դու նրան, չէ՞ որ կը տաս նրան լաւ շորեր ու թշնամուդ էլ կը պատժես։»

— «Իհարկէ, պատասխան տվեց թագաւորը, այդպէս կը լինի։ Բայց այս գործի հետ ի՞նչ կապ ունէ ասածդ։»

Այն ժամանակն եպիսկոպոսը հանդարտ կերպով ասաց նրան, թէ «Թագաւոր, դու կարողես իմ այս աշխարհի շորերը հանել, բայց իմ թագաւորը կը տայ ինձ այն աշխարհումն աւելի լաւ շորեր։ Ի՞նչ ակոսեալու է այս աշխարհի շորերս, քեզ լինի, եթէ կուզէս, խէ՛՛ ինձանից, ես ուրախ էլ կը լինեմ։»

Թագաւորը զղջաց ու ասաց եպիսկոպոսին, թէ «գնա՛, պաշտէ քո Աստուածը, ես չեմ դիպչում այս աշխարհի շորերիդ, ազատ ես։»

ԱՌԱԾՆԵՐ.

Աստուած կանչողը մաղբուն չի մնալ։

Աստուծու պահած գառը դայլը չի ուտիլ։

ՄԱՐԴՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ։

Այկ հայր իրա որդեքերանցը պատմեց այս առաջ կը, թէ՞ մէկ թագաւոր ուղարկել էր իրա թագաւորու թեանը պատկանած կղզին կառավարելու համար մէկ կուսակալ։ Այս կուսակալը շատ տարի կառավարելուց յետոյ պէտք է գնար իրա թագաւորի մօտ հաշիւ տալու։ Այն բարեկամները, որոնց վրայ սա աւելի յոյս ունէր, տեղիցն էլ չըջարժվեցան, չըգնացին նրան գոնեայ մինչև նաւը ծանապարհ գցելու։ Միւս բարեկամները, որոնք սրան միշտ ասումէին, թէ ամեն տեղ պատրաստ են նրա հետ գնալու, գնացին հետը մինչև նաւը. բայց այն բարեկամները, որոնց վրայ շատ քիչ յոյս ունէր, գնացին նրա հետ մինչև թագաւորի պալատը և այնտեղ խօսում էին նրա կողմը և

բարեխօսութիւն էին անում թագաւորի առաջ նրա համար:» Արդիւր չը հասկացան այն առաւելի զօրութիւնը: Հայրը յետոյ մեկնեց նրանց, թէ այս աշխարհումը մարդս երեք տեսակ բարեկամներ ունէ և նրանցը ճանաչում է միայն այն ժամանակը, երբ որ այս աշխարհից գնում է միւս աշխարհ Ստուծուն հաշիւ տալու: Մարդու առաջին բարեկամը փողն է և կայքը, այս բարեկամներն մարդու հետ չեն գնում բոլորովին: Միւս բարեկամներն ազգականներն են և ծանօթները, որոնք որ ճանապարհ են զցում մարդուն մինչև գերեզմանատունը: Երրորդ տեսակ բարեկամները մարդու բարի գործերն են, որ գնում են հետն ու երկնաւոր Թագաւորի առաջ բարեխօսութիւն են անում մարդու համար:

ԱՌԱՅ.

Մարդ այնպիսի բան պիտի անէ, որ մէկ անունն այստեղ թողնէ, մէկն էլ այնտեղ տանէ:

ՃԵՄԱՐԻՏ ԲԱՐԵՒՈՐԾՈՒԹԻՒՆ:

Մէկ զիւղի քահանայ երկար ժամանակ քահանայութիւն էր անում և իր եկեղեցու եկամուտից յետ էր զցել հարիւր մանէթ: Նա ուզում էր այն փողերովը նոր սկիհ առնել, որովհետեւ հին սկիհը բոլորովին հնացել էր և էլ յարմար չէր Քրիստոսի սուրբ արիւնն ու մարմինը մէջը պահելու: Քահանան շուտով ճանապարհ ընկաւ դէպի քաղաք և քաղաքումը սկիհի դուքանը հարցուփորձ անելիս մէկ տան բակիցը ձայներ լսեց ու կամեցաւ իմանալ, թէ ինչի՞ համար են գոռում, գոչում: Մտաւ տուն, տեսաւ որ պօլիսիայի աստիճանաւորը կանգնած մուրճը (չաքուճը) ձեռին

Ծախում է սեզանի վրայ դարսած մէկ խեղճ մարդու պղնձները, ամանները, շորերը և տան զանազան հարկաւոր բաները: Խեղճ մարդը կանգնած էր դռան առջևը և լալով մտիկ էր տալիս այն բաների ծախելուն: Քահանան զնաց այն մարդու մօտ և քաղցր ձայնով ասաց նրան, թէ՛ «ինչի՞» ևս ծախում քո տան կարգն ուսարդը:»

— Այլ թէ՛ ևս եմ ծախում, տէր հայր, պատասխան տվեց խեղճը, այլ պօլիցիան է ծախում, որովհետև տանտէրս գանգատ էր գնացել ինձ վրայ: Այս երկու տարի է ինչ որ հիւանդ պառկած էի և չէի կարողանում փող աշխատել, պարտքի տակն ընկայ և այդ պատճառով ծախում են իմ տան սարգնուկարդը պարտքերս վճարելու համար: Բայց ի՞նչ պէտք է անեմ յետոյ, միայն Աստուած գիտէ:»

Քահանան ասաց այն ըոպէին պօլիցիականին, թէ «համբերեցէք, ի՞նչքան է պարտական այս մարդը:»

— Հարիւր ու հինգ մանեթ ու երեսունու հինգ կոպէկ:» Քահանան հանեց ջեպիցը սկիհի հարիւր մանեթը և իրա փողեցն էլ աւելացրուց պահասն ու տվեց այն խեղճ մարդու պարտատիրոջը:

Խեղճ մարդը վեր առաւ իրա տան կարգնուսարդը և արտասունք թափելով շնորհակալութիւն արաւ քահանային:

Յետ դառաւ քահանան իրանց դիւղը և պատմեց իրա ժողովրդին այս անցքը, վերջն էլ աւելացրուց, թէ վնաս չունէ, ևս առաջուայ պէս հին սկիհումը կը պահեմ սրբութիւնը: Աս կարծումեմ, որ ախտուումը ծընած մեր Աստուծուն աւելի դուրեկան կըլինի մեր արած բարերարութիւնը, քան թէ նրա մարմինը և արիւնը պահելու համար նոր ոսկէ սկիհի առնելը:

Ե Ր Գ Ե Ր:

1

Լուսացաւ լուսացաւ,
Լուսն է բարին,
Ծիտն է ծառին,
Հաւն է թառին:

Ծոյլ մարդկանց քունն է տարի:
Աշխատաւոր վեր կաց բանիդ,
Երկնքի դռներն բաց էր,
Ոսկէ աթոռն դրած էր,
Քրիստոս վերէն նրստած էր,
Լուսաւորիչն կանգնած էր,
Ոսկէ գրրիչն բռնած էր,
Մեծ ու պրստիկ գրրում էր,
Մեղաւորներն լալում էին,
Արդարներն խաղում էին:

2

Արեգակ արեգակ դուս արի,
Հէրն ու մերդ էկիլ է,
Օսկէ բլեթ բերիլ է,
Պատի ծակը դրիլ է,
Մուկն էկիլ է տարիլ է,
Կատուն էղնէն վազիլ է,

Գոմշի վուտը կտորիլ է,
Աղամանը վիթիլ է:

3

Էգուց կիրակի է,
Կոկոմ քաղելու է,
Կոկոմ քաղեմ դէդին տամ,
Դէդէն մէ ինձ գառը տայ,
Գառը տանեմ Աստծուն տամ,
Աստուած ինձ մէկ ախպէր տայ:
Ախպէր ախպէր ես քու շուն,
Գօտկի ծէրին արբեշում:
Սրբէշում չլի կազ ըլի,
Սուգրի ծէրին սազ ըլի:

4

- Ինչո՞ւ կուլաս դուն, դառնիկ:
«Խիստ ծեծ կերայ ես, մարիկ»:
— Ո՞վ ծեծեց քեզ, դառնիկ:
«Մէկ ծեր կախարդ մը կընիկ»:
— Ընտ՞ր ծեծեց քեզ դառնիկ:
«Ծառին տակը իս, մարիկ»:
— Ինչո՞վ ծեծեց քեզ, դառնիկ:
«Մէկ պասթօնով մը մարիկ»:
— Ո՞ր տեղդ զարկեց քեզ, դառնիկ:
«Ոտըններուս, իմ մարիկ»:
— Ինչպէ՞ս լացիր դուն, դառնիկ,
«Մէ՛, մէ՛, մէ՛, մէ՛, իմ մարիկ»:

5

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,
 Հոգւով դեռ արի, գլխով ալեւոր.
 Յեժ ծով էր պատել նորա աշխարհը,
 Ոսկի ասացին գիտունք այն դարը:
 Աւեր նա երկու մատաղհաս աղջիկ,
 Մինը խիտա տըղեղ, միւսը գեղեցիկ.
 Մի օր տըղեղը ասաց միտսին,
 “Երթանք ծովի ափ, քուրիկ միասին”:
 Սիրունը զընաց առաջից տրտում,
 Տըղեղը ետնից օխ պահած սրտում.
 Հագիւ թէ ծովի ափին էր հասած,
 Իր սիրուն քըրոջ զլորեց նա ցած:
 Կանչեց կիսամեռ սիրունը ջրից
 “Քուրիկ իմ, քուրիկ, փրկէ՛ ինձ ճահից,
 Ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ,
 Ա՛ռ էն քեզ լինի, պարգեէ՛ ինձ կեանք”
 — Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
 Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի՛ յուսալ:—
 “Քուրիկ, թէ այդ էլ քեզ չէ բաւական,
 Կուտամ քեզ ոսկի պըսակ պատուական”:
 — Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
 Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի՛ յուսալ:—
 “Քուրիկ, մի՛ թողնիլ դու ինձ անտէրունչ,
 Քեզ սիրուն փեսաս կուտամ անտրտունջ”:
 Տըղեղի սիրտը դարձել էր ժէւ քար,
 Քոյոջը խնդիրքը թողեց անկատար:
 Ձկնորսը ծովը ձըգեց մեծ ուռկան,
 Բըռնեց մարմինը սիրուն աղջկան,

Ջրօրիցը հանեց, դրեց ամի մօտ,
Շատ ծաղիկ ցանեց վերան ու շատ խոտ:
Մի աշուղ անցաւ, տեսաւ աղջկան,
Լացեց ու առաւ, դրեց ուսի վրան.
Տարաւ իրա տուն այդ անդին գիւար,
Չորացուց նորա մարմնու դիւի հիւթը:
Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ուկերից,
Քաղցրաձայն լարեր հիւսեց մալերից.
Երբ որ ամեն բան պատրաստեց կարգին,
Գնաց արքունիք տաւիղը ձեռքին.
Երբ մըտաւ դահլիճ՝ շքեղ զարդարած,
Տեսաւ տըգեղին փեսի մօտ կանգնած.
Բացեց բերանը, լարերին խփեց,
Հիւրերի առջև քաղցրաձայն նրդեց.
« Զնչէ՛, իմ տաւիղ, հնչէ՛ համարձակ,
« Հարազատ քոյրըս խըլեց իմ փեսան.
« Լըսէ՛ ժողովուրդ, լըսէ՛ անխռով,
« Հարազատ քոյրըս գըլորեց ինձ ծովդ.
Միւս օր դահլիճք խարոյկ շինեցին
Մահապարտ քըրօջ մէջը գլորեցին:
Հուրը պըլպըլաց, աղջիկը կանչեց.
« Իմ մեղաց համար Աստուած ինձ պատժեց. »

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԻՑ ՔԱՂՈՒԱԾ:

ՀԱՅԿ:

Մենք Հայերս սրանից 4000 տարի առաջ մէկ նախահայր կամ մեծ պապ ունէինք, որի անունն էր Հայկ: Դա շատ քաջ մարդ էր ու ճշմարիտ Աստուած էր պաշտում և որովհետև այն ժամանակվայ թագաւոր Բէլն ուզում էր իրան ճշմարիտ Աստուծու տեղ պաշտել տայ, սրա համար էլ մեր պապ Հայկը ժողովեց իր որդիներունցն ու թոռներին ու եկաւ Արարատ սարի մօտ բնակուեցաւ: Թագաւորն իմանալով, որ Հայկն իրան Աստուծու տեղ չէ ուզում պաշտել, բարկացաւ, մեծ զօրք ժողովեց ու եկաւ Հայկին հնազանդեցնելու. բայց Հայկն իր որդիներանցովն ու թոռներովը դուրս գնաց նրա դէմ պատերազմելու: Նրա ժամանակը Հայկը զրօցեց նետը, թագաւորի դռնի պղնձէ տախտակը, վահանը, ծակվեցաւ ու նետը խրվեցաւ նրա սրտումը: Դաւիթն մեռաւ այն ուժեղ թագաւոր Բէլը և նրա զօրքն էլ տեսնելով իրանց տիրոջ մեռնիլը՝ փախաւ հզնաց/ի-րանց երկիրը: Հայկն այդ պատերազմի դաշտումը մէկ քաղաք շինեց, անունը դրեց Հայք և մեռած թագաւորի մարմինը մէկ բարձր տեղ թաղեց, որ ամենքն էլ տեսնեն և միտը բերեն Հայկի քաջութիւնը: Մեր աշխարհը Հայկի անունով Հայաստան ասվեցաւ և մենք էլ նրա թոռներս ասվում ենք՝ Հայ: Հայկը մէկ թոռն

ունէր անունը Շարայ, դա սաստիկ շատակեր մարդ էր
 և այս պատճառով էլ Շարան իրա տնով անդով գնաց
 Հայաստանի պողաւէտ երկրումը բնակուեցաւ: Նրա կա-
 ցած երկրի անունն իրա անունով Շիրակ ասվեցաւ: Շի-
 րակին հիմի Շորագեալ ենք ասում: Մինչև հիմի էլ սո-
 վորութիւն կայ, որ Հայաստանումը շատակեր մարդ-
 կանցը ասում են, թէ “եթէ քո փորը Շարայի փորն է,
 մեր ամբարները Շիրակայ կամ Շորագալի ամբարները
 չեն:”

ԱՐԱՅ ԳԵՂԵՑԻԿ:

Ասորեստանի Թադուհի Շամիրամը լսելով, որ մեր
 Թադաւոր Արան շատ զեղեցիկ մարդ էր, մարդ ուզար-
 կեց բարեխօսելու, որ իրան ուզէ: Բայց Արան չըկամե-
 ցաւ: Շամիրամը բարկացաւ ու մտքումը զրեց ուժով
 Արային իր մարդ շինել. զօրքով եկաւ Հայաստան, որ
 Արայի հետ կռվի, յաղթէ ու նրան բռնէ. Թադուն էլ
 հրամայեց իր զօրքին, որ պատերազմի ժամանակն յաշ-
 ւատեն Արային չքաղանել ու կենդանի բերեն իրա մօտ:
 Բայց կռուի ժամանակն Արան բարկացած կատաղած
 այնպէս վրայ վազեց իր թշնամուն, որ Շամիրամի զին-
 ւորները չըճանաչելով սպանեցին Արային: Շամիրամը
 հրամայեց, որ մեռածների մէջը դանեն Արայի մարմի-
 նը: Բերել տվեց մարմինը և վրէն լաց էլաւ ու յուսա-
 հատած յետ գնաց Հայաստանիցը: Շամիրամը Հայաս-
 տանումը վանայ ծովի մօտ մէկ բարձր տեղ բերդ ու
 քաղաք շինեց մեծ մեծ պալատներով ու պարտէզնե-
 րով և այնտեղ բնակվում էր ամառը: Քաղաքի անու-
 նը կոչուեցաւ Շամիրամակերտ, որ մինչև հիմի էլ կայ
 և Շամիրամակերտի փոխանակ վան քաղաք է ասվում:

Վ Ա Հ Ա Գ Ն :

Մեր Տիգրան Թագաւորի որդեքեանց մէկի անու-
նը Վահագն էր: Վահագն այնքան զարմանալի քաջու-
թիւններ էր անում, որ այն ժամանակվայ կռապաշտ
Հայերը Վահագնին իր քաջութեան համար Աստուած
համարեցին ու Վրաստանումն էլ Վրացիքը նրա անու-
նով արձաններ շինեցին ու պաշտեցին: Յետոյ թողութեամբ
պատմում էր, թէ Վահագն վիշապների հետ կռվել է
ու յաղթել է ու էլի շատ երեւելի քաջութիւններ է ա-
րել: Հայաստանումը հին ժամանակվայ աշուղները Վա-
հագնի վրայ շատ երգեր շինեցին ու երգելով ման էին
գալիս ու երգերի մէջ ասում էին, իբրեւ թէ Վահա-
գըն կրակի միջեցն է ծնել, նրա մաղերը կրակի պէս էին
փայլում ու աչքերն արեգակի նման:

Ա Բ Գ Ա Ր :

Աբգարը Հայոց Թագաւոր էր Արշակունեանց ազ-
գից: Սրա ժամանակները Հրէաստանումը մեր Փրկիչ Յի-
սուս Քրիստոսը քարոզում էր և հրաշքներ էր անում:
Աբգարը Քրիստոսի հրաշքները լսելով, նամակ ուղար-
կեց երուսաղէմ Քրիստոսին, որի մէջ ասում է, թէ
«Ես լսեցի, որ Դու կոյրերին աչք ես տալի, կաղերին՝
ուտը, ամեն տեսակ հիւանդներին լաւացնումես ու էլի
շատ երեւելի հրաշքներ ես անում, այս պատճառով ես
Քեզ ճանաչումեմ Աստուած ու Աստուծու որդի: Խնդ-
րումեմ Քեզ, որ զաս ինձ էլ առողջացնես, որովհետեւ
ես եօթը տարի է, որ հիւանդ եմ: Բացի այդ լսեցի, որ
Հրէաները Քեզ ուզում են չարչարել, արի՛ ինձ մօտ,

էս մէկ պղտիկ ու գեղեցիկ քաղաք ունիմ Նդեսիայ ա-
նունով, սա երկուսիս էլ բաւական է»:

Քրիստոսն Նդեսիա գնալը չըկամեցաւ ու Աբգարի
ուղարկած նամակին պատասխան գրեց, թէ «Ես ինքս
չեմ կարող գալ, բայց երբ որ երկինքը համբառնամ,
իմ համբարձումից յետոյ, քեզ մօտ կուղարկեմ իմ
աշակերտներից մէկին, քեզ առողջացնելու»: Քրիստոսն
այս նամակի հետ ուղարկեց Աբգարի համար կտաւի
վրայ հանված իր պատկերը, դաստառակը:

Քրիստոսի համբարձումից յետոյ, Նրա հրամանով
Թադէոս առաքեալը, որ Քրիստոսի աշակերտներից մէկն
էր, եկաւ Աբգարին քարոզեց, բժշկեց ու մկրտեց թէ
Թադաւորին, թէ պալատականներին ու թէ միւս քա-
ղաքի բնակիչներին: Կուռքերը դէն ածին ու ամենքն
սկսեցին քրիստոնէական սուրբ հաւատը դաւանել: Թա-
դէոս առաքեալը Թադաւորի հրամանով ման էր դալիս
Հայաստանի ամեն կողմերն ու մկրտում էր ժողովրդին
ու զօրքին:

Աբգար Թադաւորը Հռովմայեցւոց կայսերը նամակ
գրեց ու խնդրում էր, որ նա Քրիստոսին չարչարող Հը-
րէաներին պատժէ: Բացի այդ նա Ասորեստանի և Պար-
թեա ազգի Թադաւորներին էլ նամակներ գրեց և հը-
րաւիրում էր նրանցը քրիստոնէութիւնն ընդունելու,
բայց դեռ նրանց պատասխանը չըստացած վախճանեցաւ:
Այսպէս Հայոց Թադաւոր Աբգարն այն ժամանակվայ
Թադաւորներից առաջինն էր, որ քրիստոնէական հա-
ւատն ընդունեց և այս պատճառով էլ կոչվում է սա
Անդրանիկ Քրիստոնէայ Թադաւոր:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԵՐԿՐՈՐԴ:

Արտաշէս Երկրորդի ժամանակն Ալանաց Թագաւորը Կովկասի բնակիչներն հետ միասին Հայերի գէմ կռիւ բաց արաւ: Արտաշէսը հայ զօրքով դուրս գընաց նրա գէմ ու ջարդեց նրանցը: Թշնամին անց կացաւ Քուռ գետն ու միւս ափումը վեր եկաւ. Հայերն էլ նրանց գէմուղէմը ջրի այս կողմը: Ալանաց Թագաւորի որդուն Հայերը գերի էին տարել, այս պատճառով Ալանացիքը շատ խնդրեցին Արտաշէսին, որ գերուն յետ տայ, բայց Արտաշէսը չէր համաձայնում: Այն ժամանակն Ալանաց Թագաւորի աղջիկ Սաթինիկն եկաւ գետի ափն ու Արտաշէսին շատ խելօք խօսքերով համոզեց, որ նա իր գերի եղբօրը բաց թողնէ: Արտաշէսն այնքան հաւանեց Սաթինիկին, որ շուտով սիրահարվեցաւ նրա վրայ և պսակվեցաւ էլ: Արտաշէսի Սաթինիկի հետ պսակվելու վրայ այն ժամանակվայ մեր աշուղները գեղեցիկ խաղ շինեցին ու միշտ երգում էին, թէ «Արտաշէս Թագաւորն իր գեղեցիկ սև ձիու վրայ նստեցաւ ու արծուի պէս կտրեց գետն, անցկացաւ ու այնտեղ Ալանաց աղջկան ձիու վրայ նստացնելով, ջրի այս կողմը դուրս բերեց ու հարսանիքի ժամանակը շատ ոսկի բաժանեց Թագաւորն ու Թագուհին էլ շատ մարգարիտ բաշխեց ժողովրդին»: Քառասուն ու մէկ տարի Թագաւորութիւն անելուց յետոյ Արտաշէսը մեռաւ ու մեծ հանդէսով թաղվեցաւ: Նրա դագաղը ոսկուցն էր, տեղաշորը և շորերը ոսկով էր գործած, զլխին թագը, զէնքը ոսկով զարդարված, նրբա գէմուղէմն էր շարված, գագաղն չորս կողմն իր սրղիքն ու աղգականներն էին պատել ու նրանց հետ էլ

բոլոր Թագաւորական նախարարներն էին իրանց զօրքով : Զօրքն այնպէս էր շարված, ինչպէս պատերազմ գնալիս : Հանդէսի առաջը գնում էին երաժշտները, յետոյ սեւ հագնված սգաւոր կանայք ու նրանց յետևիցը անթիւ ժողովուրդն էր գնում : Այսպիսի փառաւոր հանդէսով Թագեցին Արտաշէսին ու նրա գերեզմանի վրայ նրա սիրեկաններից և ազգականներից շատերն իրանց ձեռով սպանեցին իրանց զլուխը :

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՐԿՐՈՐԴ :

Արտաշէսից յետոյ Հայոց Թագաւոր նստեցաւ նրա որդի Արտաւազղը : Հայոց աշուղները սրա վրայ էլ պատմումեն այս զրոյցը : “Երբ որ Արտաշէսի գերեզմանի վրայ նրա սիրուցը շատերն իրանցը սպանեցին, այն ժամանակն Արտաւազղը հօրը զանդատելով ասաց, Թէ դու գնալուդ ժամանակը բոլոր աշխարհը հետդ տարար ու ես աւերակների վրայ ի՞նչպէս Թագաւորութիւն անեմ : Արտաշէսը մեռած ժամանակը սրան անիծեց ու ասաց, Թէ երբ որ դու որսի գնաս, քեզ քաջերը (դէները) բռնեն ու Մասիս սարը տանեն, այնտեղ բռնված մնաս ու էլ լոյս չըտեսնես” : Այս պատմութիւնն աշուղները հիմնում էին այն բանի վրայ, որ Արտաւազղը մէկ անգամ, երբ Մասիս սարի վրայ որս էր անում, ցնորվեցաւ ու ձին դէս ու դէն քշելով մէկ խորը փոսի մէջ ընկաւ ու կորաւ :

Հին ժամանակվայ պառաւներն էլ պատմում էին, Թէ Արտաւազղը մէկ այրի մէջ շղթայով կապած է ու երկու շուն շղթան լիզելով ուզումեն կտրել, որ Արտաւազղը դուրս գայ ու աշխարհին վերջը տայ : Բայց

դարբինները իրանց գազգահի վրայ երկաթ ծեծելով
Արտաւազդի շղթաները նորից պնդացնումեն:

ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ԳՐԻԴՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻԶԸ:

Հայոց Խոսրով թագաւորը մէկ անգամ որս էր
դնացել: Որսի ժամանակն Անտկ անուէնով մէկը, Պար-
սից թագաւորից գրաւված լինելով, խփեց թագաւո-
րին, սպանեց ու փախաւ: Հայերն Անտկի յետեւիցը հա-
սան, իրան էլ սպանեցին ու նրա տունն ու տեղն էլ քար-
ուքանդ արին ու որդբերանցն էլ կոտորեցին. ողջ մը-
նաց միայն նրա փոքր որդի Գրիգորը, որին իր ծծմայր
Սովիոն կարողացաւ թաղուն փախցնել Կեսարիայ: Խոս-
րովի մահից յետոյ Հայաստանի մէջ շատ խառնակու-
թիւններ էլան, այս պատճառով էլ մեր թագաւորի
որդի Տրդատին Հայ նախարարներից մէկը տարաւ Հռովմ
ու այնտեղ կայսեր դրանք մեծացնում էր: Տրդատն այս-
տեղ իր երիտասարդութեան ժամանակը շատ քաջու-
թիւններ արեց և ճշմարիտ, որ ինքը շատ ուժով տը-
ղամարդ էր: Մէկ անգամ Գոթաց թագաւորը մեծ զոր-
քով Հռովմի վրայ կռիւ եկաւ ու Հռովմայեաց կայ-
սերն ապսպրեց, թէ մեր զօրքերի միմեանց հետ կռվե-
լու փոխանակ, արի՛ մենք երկուստ կռվենք և ովոր յաղ-
թէ, նա լինի տիրող: Կայսրն ինքը չէր կարող կռվիլ
Գոթաց թագաւորի հետ և իրա տեղ իր մեծամեծ-
ների խորհրդովը Տրդատին հրամայեց կռվիլ: Տրդատը
կայսեր շորքեր հագած ձին քշեց ու գնաց սկիւզ կռվիլ
Գոթաց թագաւորի հետ, յաղթեց Կոստն, կապեց ու
կայսեր առաջը բերեց: Այս քաջութեան համար կայս-
րը Տրդատին թագաւորական զգեստ հագցրուց, թագ

գրեց գլխին ու շատ զօրքով Հայաստան ուղարկեց, որ իր երկրի թագաւորութիւնն անէ:

Անակի որդի Գրիգորն երբ որ մեծացաւ, իմացաւ, որ իր հայրը Հայոց թագաւորի սպանողն է էլէլ, ուսկեց իր հօր յանցանքն իրանից վեր առնել, այս պատճառով զնաց Հռովմ ու Տրդատին ծառայում էր: Տրդատը Հայաստան զալիս Գրիգորին էլ հետը բերեց ու երբ որ եկան Նրիգայ անունով զիւղը, այստեղ Տրդատը կուռքերին երկրպագութիւն տվեց ու Գրիգորին էլ հրամայեց մի Լենոյնը կատարել. բայց Գրիգորը Քրիստոնեայ էր ու այս պատճառով չը համաձայնեցաւ թագաւորի հրամանը կատարելու: Տրդատն առաջ խրատներով ու քաղցրութենով, յետոյ վախացնելով ու սպանալիքներով աշխատեց Գրիգորին թողնել տալ իր քրորիստոնէութիւնը, բայց բոլորն իզուր անցկացաւ: Այն ժամանակ թագաւորը անտանելի տանջանքներ տվեց Գրիգորին, բայց սուրբ Գրիգորն աղօթք անելով, Աստուծու վրայ յոյս դնելով, զիմացաւ այդ չարչարանքներին ու ամենեւին չը կամեցաւ կուռքերին երկրպագութիւն տալ:

Այս ժամանակ թագաւորն իմացաւ, որ Սուրբ Գրիգորն իր հօր սպանողն որդին է, այդ պատճառով աւելի բարկացած հրամայեց, որ Սուրբ Գրիգորին տանն զցնն խոր վիրապի, փոսի մէջ, որ մահապարտներ համար էր շինած ու մէջն օձերով ու կարիճներով լիքն էր: Ամենքը կարծում էին ՚ի հարկէ, որ այս վիրապումը նա կը մեռնի, բայց Սուրբ Գրիգորն այս տեղ մօտ տասն ու հինգ տարի մնաց կենդանի: Մէկ քրիստոնեայ կնիկ Աստուծու հրամանով ամեն օր թագուն

հաց էր բերում, վերապումը ցած գցում ու նրան կերակրում էր:

Սուրբ Գրիգորի վերապը գցելուց տասն ու հինգ տարի էր անց կացել, որ Տրդատը Հռիփսիմեանք անունով սուրբ կոյսերին քրիստոնէութեան համար նահատակել տվեց ու մէկ քանի օրից յետոյ ինքը որս դընալու ժամանակը ցնորվեցաւ ու սաստիկ հիւանդացաւ: Տրդատի հետ էլ շատ իշխաններ ցնորվեցան: Թագաւորի քոյրը դիշերը մէկ քանի անգամ երազումը տեսաւ, որ հրեշտակն իրան ասում էր, թէ միմիայն Գրիգորը կարող է բժշկել ձեզ, հանեցէք նրան վերապից: Ոչ ով չէր հաւատում, որ Սուրբ Գրիգորն այնքան տարի օձերի մէջ կենդանի մնացած լինի, բայց երբ որ գնացին ու ձայն տվին, տեսան որ կենդանի է: Իսկոյն հանեցին Սուրբ Գրիգորին վերապից, լաւ շորեր հագցրին ու մեծ պատուով Վաղարշապատ քաղաքը բերին: Երբ որ քաղաքին մօտկացան, թագաւորն ու բոլոր հիւանդ իշխաններն առաջ եկան ու Սուրբ Գրիգորն Աստուծուց խնդրելով նրանց ցուերը հանդարտացրուց: Յետոյ լսելով սուրբ կոյսերի նահատակելը, գնաց ժողովեց նրանց մարմինները, բերեց, թաղեց ու նրանց գերեզմանների վերայ երեք հատ եկեղեցի շինեց: Այս շինութիւնների մէջ ինքը Տրդատ թագաւորն էլ օգնում էր: Պատմումեն, որ թագաւորը եօթն օրվայ ճանապարհ գնաց ու Մասիսի սարիցն ու թը հատ մեծ մեծ քարեր ուսին դրած բերեց այն եկեղեցերու շինութեան համար: Սուրբ Գրիգորը թագաւորի և նախարարների դարձ դալը տեսնելով աղօթք արեց ու բշտկեց ամենքին, մկրտեց նրանցն ու սկսեց կռքատունները կործանելով, ամեն տեղ էլ քրիստոնէութիւնը տարածել:

Տրդասն իր վերջի տարիքը ճգնաւորի կեանք վարեց ու սուրբերի կարգումը դասվեցաւ ու Սուրբ Գրքիգորն էլ Հայոց ազգը Քրիստոնէութեան լուսովը պայծառացնելու համար Լուսաւորիչ կոչուեցաւ:

ՀԱՅՈՑ ՏԱՌԵՐԻ ԳՏՆԵԼԸ:

Վաւաճապուհ անունով Հայոց Թագաւորի ժամանակը Հայոց կաթողիկոսը Սահակն էր: Սահակը սուրբ մարդ էր և շատ աշխատում էր Հայաստանը պայծառացնելու համար: Այդ ժամանակները դեռ Հայոց տառեր չըկար, Հայերն Ասորոց ու Յունաց տառերով էին գրում մեր Թագաւորական դիւանատներումը: Սահակ կաթողիկոսն ուզեց որ այս բանին մէկ ճար անէ, այդ պատճառով բոլոր եպիսկոպոսներին ժողովեց ու Սուրբ Մեսրոպ վարդապետի հետ միասին խորհուրդ արին այս մասին ու վճռեցին, որ Մեսրոպը գնայ Միջագետք երկիրը Դանիէլ անունով եպիսկոպոսի մօտ, որովհետեւ ասում էին, թէ սա հին Հայոց տառերի ձևն ունէր: Բայց Մեսրոպը Դանիէլի մօտ հասած ժամանակը տեսաւ, որ այն տառերը բոլորովին յարմար չեն մեր լեզուի համար, այդ բանիցն էլ յոյժը կարեց: Սուրբ Մեսրոպն Աստուծու օգնութեանը դիմեց ու աղօթքի ժամանակը տեսիլք տեսաւ, որի մէջ մէկ աներեւոյթ ձեռը Հայոց տառերի ձևերը ցոյց տվեց Մեսրոպին: Զարթեցաւ թէ չէ, իսկոյն այն տառերը թղթի վրայ գրեց: Վաւաճապուհ, մեր հայոց Թագաւորի, հրամանով Մեսրոպը Հայաստանումն ամեն տեղ ուսումնարաններ բաց արաւ ու Հայոց տառերով կարգաւ սովորցրեց ու վերջը շատ հայ երեխաներին ուղարկեց Հռովմ ու Աթէնք,

այն ժամանակվայ երևելի քողաքները, բարձր զիտու-
թիւններ սովորելու ու ճշմարիտ, որ այդ ուղարկած
Հայերը վերջը Հայաստանի համար պարծանք դառան
իրանց շնորհալի աշխատութիւններովը: Սուրբ Մեսրո-
պը վերջը վրայ ու Աղուանից համար էլ տառեր գտաւ:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ:

Մեր Արշակունեաց Թագաւորութեան վերջանա-
լուց յետոյ Հայաստանը Պարսից ձեռն ընկաւ: Պարսից
Յագկերտ Թագաւորը կամենում էր բոլոր իր հպատակ
ուղեներին կռապաշտ շինել: Այս մտքով Հայոց զինա-
ւոր իշխաններին ու նախարարներին կանչեց իրա մօտ
ու հրամայեց, որ քրիստոնէութիւնն ուրանան: Հայոց
իշխաններն 'ի հարկէ այդ բանին ընդդիմացան և այս
պատճառով էլ նրանցից մէկ քանիսը նահատակվեցան,
միւսները մութը բերդի մէջ վերջացրին իրանց կեանքը:
Հայ իշխանները տեսնելով եկեղեցին ու ազգը մեծ վը-
տանգի մէջ, երեսանց համաձայնեցան կատարել Յագ-
կերտի հրամանը: Բայց Հայ իշխաններից մէկը, Վասակ
Սիւնեաց իշխանը, որ իր որդիքը զրաւ էր զրել Պար-
սից Թագաւորի մօտ, սրտանց ուրացաւ Հայոց հաւա-
տը և Պարսիկներին էլ խոստացաւ, որ զոռով Հայերին
կռապաշտ կըշինէ: Նրբ Հայ իշխանները պատուով յետ
էին գալիս Հայաստան, նրանց հետն էլ եկան մեր երկիրը
շատ քուրմեր ու զօրք, որ Հայերի հաւատը փոխեն,
բայց իշխանները Հայաստան մօտն թէ չէ, միացան Հա-
յերի հետ ու Պարսից քուրմերին ու զօրքին ջարդե-
ցին: Բայց միայն սրանով չըվերջացաւ բանը: Վասակ
Սիւնին, Պարսից զօրքի հրամանատարը, յետ եկաւ ու

Հայաստանը սկսեց քարուքանդ անել: Մեր ազգին ու հաւատին հաւատարիմ իշխանները մօտ էլան իրանց զօրքովը և ուղեցան կամ մեռնիլ հաւատի ու ազգութեան համար և կամ աղատել Հայաստանը Վասակի շարութիւններէն ու Պարսից բարբարոսութենից: Քաջ Վարդան Մամիկոնեան իշխանը, Հայոց զօրքի հրամանատար դառաւ ու 66,000 զօրք ժողովելով բերեց Աւարայրի դաշտը Տղմուտ գետի ափերը: Ղեկնող երէցն առաջի իրիկունը շատ սրտաշարժ ու հոգեւորող ճառասաց զօրքին ու միւս օրը հանդիսաւոր պատարագից յետոյ ամենքը հողորդիւնցան ու պատրաստվեցան պատերազմի համար: Հոգեգալստի օրը ջարդը սկսվեց: Պարսից զօրքը չորս անգամ մեր զօրքից աւելի շատ էր ու բացի սրանից նրանք հեռները շատ փղեր ունէին, որոնք մարդքերանից աւելի սաստիկ էին պատերազմում: Բայց մեր փոքրիկ զօրքը շատ մեծ քաջութենով դէմ գնաց թըշնամուն: Այն օրն անպատճառ Հայերը կը յաղթէին Պարսից: Բայց կռուի թուեց ժամանակը Վարդան Մամիկոնեանը Վասակի անհաւատարմութեան վրայ բարկացած այնպիսի քաջութենով առաջ վազեց ու սկսեց ջարդել Պարսից, որ մինչև անգամ ինքն էլ Հայոց հաւատի ու ազգութեան համար սպանվեցաւ: Զօրքն իմանալով Վարդանի մահը, թէպէտ շարունակեց պատերազմը, բայց մէկ օրինաւոր հրամանատար չունենալով, չը կարողացաւ օգուտ քաղել այս կռուից ու այն օրվայ պատերազմը անորոշ մնաց, ոչ Հայերն էլան յաղթող, ոչ էլ Պարսիկները: Միջեւ թէ չէ, մնացած Հայոց զօրքը դէս ու դէն քաշվեցաւ ու իրանց բերդերումը ժողովեցան: Այն օրը Հայերից 1036 հոգի մեռան, ա-

բոնք Հայոց ազգի համար պարծանք դառան: Վարդան Մամիկոնեանի հետ միասին նահատակվեցան այն օրը շատ ուրիշ քաջ իշխաններ մեր Հայոց ազգից, ինչպէս՝ Խորեն Խարխուռունին, Արտակ Պալունին, Տաճատ Գընթունին, Հմայեակ Գիմարսեանը, Ներսէս Քաջբերունին, Վահան Գնունին, Արսէն Ընծայեցին, Գարեգին Սրուանձտեանը և շատ ուրիշները: Հայոց ազգը դրանց իրա համար պարծանք է համարում և մեր եկեղեցին էլ միշտ տօնում է այդ պատերազմումը մեռնողներին, ինչպէս սուրբ և հաւատի համար էլած նահատակներին ու սրանցը բոլորին էլ Վարդան Մամիկոնեանցի անուանով: Վ ա Ր Դ ա ն ա ն ց ք ա ջ ն ա հ ա տ ա կ ն ե Ր ի պատուաւոր անունն է տալիս:

Իսկ Վասակ Սիւնեցի խարդախ և ուրացող իշխանն իր արդար հատուցումը ստացաւ էլի այս Պարսիկներից, որոնց համար ուրացաւ իր ազգը և սուրբ հաւատը: Դա Պարսից Թագաւորից պատժվեց ու բերդումը փակելով անարգ մահով մեռաւ ու Հայոց ազգի նզովքի տակն ընկաւ: Այսպէս է միշտ ուրացողների վիճակը:

Պարսիկներն երկար ժամանակ էլի Հայոց նեղութիւններ էին տալի ու Հայոց Ֆրաւաճ երեւելի մարդկանցը և գլխաւորապէս քաջ հոգեւորականներին գերի տարան ու նրանցն էլ Պարսկաստանումը նահատակեցին: Այդ նահատակների մէջ երեւելի էր սուրբ Ղեւոնդ երէցը, որի անունով դրանք էլ Ղևոնդեան նահատակներ անուանեցան ու մեր ազգը, դրանց նրախօրքն էլ ճանաչելով, Վարդանանց պէս տօնումէ:

ԱՇՈՏ ՈՂՈՐՄԱԾ:

Բաղրատունեաց ազգից Աշոտ Երրորդ անունով
Թագաւորը բոլոր Թշնամիներին Հայաստանից դուրս ա-
րաւ և աշխատում էր մեր երկիրը խաղաղութեան մէջը
պահել. օտար ազգերն այնպէս վախենում էին սրանից,
որ զանազան պարզեւներ ուղարկելով ցոյց տվին նրան
իրանց սէրը: Մեր նախարարներն էլ, Աշոտին սիրելով,
ուզեցան Թագաւոր օծել տալ. այդ հանդէսի համար
էլ հրաւիրեցին Ազուանից Փիլիպպոս Թագաւորին ու
նրանց կաթողիկոսին: Անի մայրաքաղաքի մէջը ժողով-
վեցան 40 Հայ եպիսկոպոսներ, բոլոր իշխաններն ու Ա-
շոտին մեծ փառաւոր հանդէսով Թագաւոր օծեցին:
Աշոտն ամեն կերպ աշխատում էր, որ ժողովուրդը խեղ-
ճութենից դուրս գայ ու Թշնամիներից ապահովացնե-
լու համար շատ բերդեր շինեց: Անի մայրաքաղաքն էլ
պարսպով պատեց ու մէջը նոր բերդ շինեց: Այս ժա-
մանակները մեր Անի մայրաքաղաքը շատ ծաղկեցաւ ու
մեծացաւ, այնպէս սր ասումեն մէջը մէկ միլիոն բնա-
կիչ է էլէլ և հազար ու մէկ եկեղեցի: Աշոտ Թագա-
ւորն իր գանձն աղքատներին բաժանեց և այն աստի-
ճանի ողորմած էր, որ առանց աղքատների հաց չէր ու-
տում: Ամեն օր քաղաքի մէջ էլած կոյրերին ու կա-
ղերին հաց էր տալիս ու ամենի կարիքը հոգում էր: Շատ
քաղաքներումն աղքատանոցներ շինել տվեց և այդ Աս-
տուածահաճոյ շինութիւնների համար ռոճիկ կտրեց
ու ինքը միշտ այցելութիւն էր դնում և երբեմն էլ մին-
չև անգամ ինքն էր աղքատներին ծառայում: Այսպի-
սի ազնիւ գործերի համար մեր ազգն էլ դրան արժա-
նաւոր պատուանուն տվեց, Ո Ղ Ո Ր Մ Ա Շ անուանելով:

ԼԵՒՈՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԻԼԻԿԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԱԳԱԻՈՐԸ:

Երբ որ անթիւ թշնամիների ձեռով Հայաստանը քարուքանդ էր լինում ու մէկ կողմից մեր Բագրատունեաց թագաւորութեան ցեղը վերջացաւ, միւս կողմից Հայերն անաէր մնալով սկսեցին դէս ու դէն ցրվել ու օտար երկիրները գնալ, որ գոնէ իրանց կեանքը ազատեն, Հայերի մէկ մեծ մասն էլ գնաց Տաւրոսի լեռների կողմը Կիլիկիայ ասած երկրումը բնակվեցաւ և այնտեղ Հայերը նոր թագաւորութիւն կազմեցին ու Ռուբէն առաջին թագաւորի անունով Ռուբէնեանց թագաւորութիւն ասվեցաւ: Ռուբէնեանց ցեղիցն էլած թագաւորներից երեւելի է մանաւանդ Լեոն Բ. անունով թագաւորը: Սրա առաջին գործն էլաւ իր երկրից թըշնամիների դուրս անելն ու շատ օտար երկիրներին էլ տիրելով, հարևան երկիրների վրայ այնպիսի ահ ու գող զցեց, որ ամենքն սկսեցին վախենալ ու պատվել նրան: Այս ժամանակ Եւրոպայի քրիստոնեայ թագաւորները մեծ զօրքով դալիս էին Երուսաղէմ քրիստոսի սուրբ գերեզմանը Թուրքերի ձեռիցն ազատելու, մեր Լեոն թագաւորն էլ դրանցն ամեն կերպ օգնութիւն էր հասցնում թէ զօրքով և թէ նրանց զօրքի համար ամեն հարկաւոր բաներն ուղարկելով: Սրա երախտիքը չըմոռանալու համար Հռովմի պապն իր եպիսկոպոսի ձեռով թագաւորական թագ ուղարկեց մեր Լեոնի համար: Բոլոր Հայ եպիսկոպոսները, իշխանները ու զօրքը մօտ էլան Միս անունով մայրաքաղաքումը և այստեղ մեծ եկեղեցու մէջ Հայոց կաթողիկոսը մեծ հանդէսով Լեոնին թագաւոր օծեց: Լեոնն արժանի էր այն պատուին: Նա ինչպէս որ քաջ զօրավար էր ու անթիւ

պատերազմներումը միշտ յաղթում էր թշնամիներին, նմանապէս ինչպէս մարդ՝ շատ բարեպաշտ ու ողորմած թագաւոր էր: Մէկ կողմից իր երկրումը բերդեր էր շինում, միւս կողմից խեղճերի ու թշուառների համար աղքատանոցներ: Ամենի հետ քաղցրութենով էր վարվում և արդար ու ողորմած դատաստան անում: Մեր Հայերը դրան շատ սիրում էին, բայց ամիսոս, որ միշտ այդպէս խելօք ու մանաւանդ յաջողակ թագաւորներ քիչ են լինում աշխարհի վրայ: Դեռ մեռնելիս տղայ ժառանգ չունենալով իր թագաւորութիւնը յանձնեց իր տասնուվեց տարեկան ջապէշ (իզաբելայ) աղջկանը: Բայց Հայերը նոր մէկանց թշնամիների խաղալիք դառնալ ու մէկ քանի ժամանակ շարունակվելուց յետոյ մեր Ռուբէնեան թագաւորութիւնն էլ վերջացաւ ու Հայերն անտէր ու տիրական ցրվեցան աշխարհի ամեն կողմերը:

ՀԱՅՈՑ ԱՅԺՐԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ:

Մեր թագաւորութիւնները վերջանալուց յետոյ շատ ցաւալի դրութեան մէջն էր Հայաստանը: Այն վայրենի ազգերը, որ Ասիայի խորը տեղերիցն եկան ու տակրն ու վերեւ արին՝ Ներոպան, բոլորն էլ համարեա թէ Հայաստանի վրայ անց կացան, որովհետեւ մեր երկիրը Ասիայից Ներոպայ անցկենալու դուռն է: Ով եկաւ քանդեց ու աւերակ դարձրուց մեր մեծ մեծ քաղաքները, ով եկաւ արիւնով ներկեց մեր դաշտերը ու հազարաւոր դերիններով տարաւ, ոչնչացրուց ու մէկ ժամանակվայ տասը, քսան միլիոնաւոր ժողովուրդը քիչ մնաց, որ բոլորովին անհետանայ աշխարհի երեսից: Պէտք է զարմանալ, որ դոնեա մենք հիմի մնացել ենք կենդանի:

Հայերի տեղն ուրիշ ազգ լինէր այնքան նեղութիւնները կրելուց յետոյ հիմի վաղուց կորած կրէնէր: Բայց Հայերը կենդանի են, որովհետեւ չընայելով իրանց դառը վիճակին ու հաւատի համար կրած նեղութիւններին էլի հաստատ մնացին իրանց սուրբ հաւատին ու լեզուին: Հայերը ստիպված էին իրանց կեանքը դնել ազատելու համար տունը տեղը թողնել ու գնալ ուրիշ երկիրներ, որ տեղ իրանց հաւատի հալածողներից ազատ մնային: Այսպէս Հայերը հիմի տարածված են աշխարհի ամեն կողմերը, բայց գլխաւորապէս երեք մեծ տէրութիւնների ձեռի տակն են:

Հայերի այժմեան թիւը հասնում է մօտ $4\frac{1}{2}$ միլիոնի, որոնցից մօտ $2\frac{1}{2}$ միլիոնը գտնվում է հիմի Օսմանցւոց թագաւորութեան ձեռի տակը: Այս վերջին տարիներումը Սուլթանը սիրեց Հայերին ու դրանցը շատ իրաւունքներ տվեց: Ազգային գործերը և նմանապէս դատաստանն իրանց ձեռով անելու իրաւունքն այն տեղի Հայերին յանձնեց: Յոյս կայ, որ հիմի Օսմանցի Հայերն աշխատեն իրանց մէջ լուսաւորութիւն տարածելու ու երբ որ լուսաւորութիւն և գիտութիւն ստանան, ի հարկէ իրանք էլ խեղճ ու ազգատ չեն լինիլ, այլ փոքր ինչ հեշտութենով կրճարեն իրանց օրական հացը:

Հայերի միւս մեծ մասը, որ մօտ $1\frac{1}{2}$ միլիոնի է հասնում, Ռուսաց մեծ կայսերութեան ձեռի տակն է: Մեր Ռուսաց թագաւորն իրաւոյոր հպատակների հետ հաւասար սիրումէ մեզ ու այն ամեն իրաւունքները տված ունէ, ինչոր վայելումէ իր աղգը: Այս բոլորիս հազարաւոր Հայեր տէրութեան ծառայութեան մէջն են ու շատերն իրանց խելքովն ու քաջութենով բաւական ա-

Ե Ր Գ Ե Ր :

1.

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,

Դու զարնան սիրուն թրոջնակ,

Դէպի ուր ինձ ասա,

Թռչումես այդպէս արագ:

Ախ, թռիր, ծիծեռնակ,

Ծընած տեղըս Աշտարակ,

Անդ շինիր քո բունը,

Հայրենի կտուրի տակ:

Դու պատմէ՛ թէ ինչպէս,

Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես,

Միշտ լալով, ողբալով,

Կեանքս մաշուել, եղել կէս:

Ինձ համար ցերեկը,

Մութ է շրջում արեգը,

Գիշերը թաց աչքիս,

Քունը մօտ չի դալիս:

Անդ հեռու ալեոր,

Հայր ունիմ սրգաւոր,

Որ միակ իւր որդուն,

Սպասում է օր է օր:

Երբ տեսնես դու նորա՝

Ինձնից շատ բարեւ արա՛,

Ասա՛ թող նըստի լայ,

Իւր անբաղդ որդու վրայ:

Ասիւր որ չի բացուած,
Թառամեցայ միացած,
Ես ծաղիկ զեղեցիկ՝
Հայրենի հողից զրկած:
Դեհ՝ սիրուն ծիծեռնակ,
Հեռացիր, թռիւր արագ
Դէպ 'ի Հայոց երկիրը,
Ծնած տեղս — Աշտարակ:

2.

Հեռացել եմ իմ մայրինի աշխարհից,
Սերս բարեկամք անջատած են ինձանից.
Թառամում եմ ես այս օտար երկրումը,
Մենակ բըսած ծաղկի նըման դաշտումը:

Կամաց կամաց տարիները անցնում են,
Մեզ նորոգած դարուն, ամառ դարձնում են.
Միայն իմ խեղճ՝ կեանքը չ'ունի ոչինչ նոր,
Ինձ երեկը կըրկներում է միշտ այսօր:

Ասպարիզիս նեղ է ճամբան ու փշոտ,
Խեղճութիւնս համարում են ինձ ամօթ,
Իմ վիճակին կարեկցութիւն մարդ չ'ունի,
«Դա, ասում են, իր կեանքումը դարդ չ'ունի:»

— Ես դարդ ունիմ, դարդըս մեծ է ու պէս պէս,
Բայց չեն տեսնում ձեր աչքերը կարճատես,—
Երբ ես մտայ անհիւրնկալ այս աշխարհ,
Քանի ըուպէ բողբոջ ժըպտաց ինձ պայծառ:
Հա՛, ասացի դարձել է իմ անիւը,

Լրացել է իմ վատ բաղդի չար թիւը:
Յանկարձ՝ փչեց անտուժելի
Թառամեցուց վարդ, մանուշակ մայիսին,
Այսպէս չորցուց իմ նազելի հասակը,
Իմ անողորմ, անադորոյն վիճակը:

Այն, մօտեցիր օրհասական օր մահուան,
Բեր քու հետը սե հող ու նեղ գերեզման,
Թող սառ լինի իմ նոր տանը յատակը,
Մանրը քար է վրէս ծածկած վերմակը:

Բայց ան, երբ որ կ'անցնի ամիս ու տարի,
Կըմամուտի գերեզմանը այն քարի,
Հետքը անգամ չի մնալու իմ խաչին,
Իմ անունը, իմ յիշատակ — կըկորչին,

Բայց կ'ուզէի թողնել այստեղ մի արձան,
Որ դարէ դար մընար ամուր, անկործան,
Եւ երգեցի երգ ոլորուն ու անոյշ,
Իմ քընարի ձայնն էր մեղմիկ ու քնքոյշ,
Մի՞ թէ այնքան անդուծ կ'լինի լեռնա գետ,
Որ անունըս անգամ կ'անէ նա անհետ:

3

Մայրենի՛ լեզու, մայրենի բարբառ,

Ախորժ, ընտանի իմ հողու համար՝

Առաջին դու խօսք, ականջիս հասած.

Դու սիրոյ քաղցրիկ առաջին յօդուած.

Մանկական լեզուիս թոթովանք տըկար,

Հընչումես իմ մէջ դու միշտ անդադար:

Գեղեցիկ լեզու, հրաշալի լեզու,

Այդ ինչպէս քաղցրը հրնչումես ինձ դու-
կամիմ աւելի քաջ ծանօթանալ

քո ճոխ գանձերին, հոգւով հայանալ:

Աես թէ ահա գանչում էին ինձ,

Պապեր ու հայրեր խոր գերեզմանից:

Հրնչիր դու հրնչիր այժմ և յաւիտեան,

Մայրենի լեզու, բարբառ սիրական.

Արի՛, բարձրացիր հնութեան փոշուց,

Դու իմ Հայ լեզու, մոռացած վաղուց:

Բզգեցիր նոր կեանք սուրբ գրուածներով,

Որ ամենայն սիրտ վառվի քո սիրով:

Ամեն տեղ փշուժէ Աստուծոյ շունչը,

Սուրբ է այս՝ միւս, այլ ձե ու ոճը,

Բայց թէ աղօթել, գոհանալ պէտք էր,

Իմ սրբախ սէրը յայտնել արժան էր,

Իմ երանական մոտածութիւնքը—

Ապա կրիօսեմ իմ մօրըս խօսքը:

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՑ:

Գ Ի Ր Ք Ծ Ն Ն Դ Ո Յ:

Գլուխ Ա. 1—29.

՚Իսկզբանէ արար Աստուած զերկին և զերկիր: Եւ երկիր էր աներևոյթ և անպատրաստ, և խաւար ՚ի վերայ անդնդոց և Հոգի Աստուծոյ շրջէր ՚ի վերայ ջրոց: Եւ ասաց Աստուած «եղիցի՛ լոյս, և եղև լոյս: Եւ ետես Աստուած զլոյսն զի բարի է և մեկնեաց Աստուած ՚ի մէջ լուսոյն և ՚ի մէջ խաւարին: Եւ կոչեաց Աստուած զլոյսն աիւ, և զխաւարն կոչեաց գիշեր, և եղև երեկոյ և եղև վաղորդեայն՝ օր մի: Եւ ասաց Աստուած եղիցի՛ հաստատութիւն ՚ի մէջ ջրոցդ, և եղիցի մեկնիլ ՚ի մէջ ջուրցդ և ջուրց, և եղև այնպէս: Եւ արար Աստուած զհաստատութիւնն, և անջրպետեաց Աստուած ՚ի մէջ ջրոյն, որ էր ՚ի ներքոյ հաստատութանն, և ՚ի մէջ ջրոյն, որ ՚ի վերոյ հաստատութեանն: Եւ կոչեաց Աստուած զհաստատութիւն երկին, և ետես Աստուած զի բարի է, և եղև երեկոյ և եղև վաղորդեայն, օր երկրորդ: Եւ ասաց Աստուած. Ժողովեացին ջուրքդ որք ՚ի ներքոյ երկնից ՚ի ժողով մի. և երևեսցի ցամաքն, և եղև այնպէս, և ժողովեցան ջուրքն, որք ՚ի ներքոյ երկնից ՚ի ժողովս իւրեանց, և երևեցաւ ցամաքն: Եւ կոչեաց Աստուած զցամաքն երկիր և զժողովս ջուրցն կոչեաց ծովս և ետես Աստուած զի բարի է:

ՆԷ ասաց Աստուած բղխեսցէ երկիր զբանջար խոտոյ,
սերմանել սերմն ըստ ազգի և ըստ նմանութեան. ծառ
պտղաբեր՝ առնել պտուղ ըստ ազգի իւրում. որոյ սեր-
մնն իւր 'ի նմին ըստ ազգի 'ի նմանութիւն 'ի վերայ երկ-
րին և եղև այնպէս: ՆԷ եհան երկիր զբանջար խոտոյ,
սերմանել սերմն ըստ ազգի և ըստ նմանութեան, որ է
'ի վերայ ամենայն երկրի. և փայտ պտղաբեր՝ առնել
պտուղ, որոյ սերմն իւր 'ի նմին ազգի 'ի վերայ երկրի,
և ետես զի բարի է: ՆԷ եղև երեկոյ. և եղև վաղորդեայն,
օր երրորդ: ՆԷ ասաց Աստուած եղեցին լուսաւորք 'ի
հաստատութեան երկնից 'ի լուսաւորութիւն 'ի վերայ
երկրի. և մեկնել 'ի մէջ տունջեան և 'ի մէջ գիշերոյ,
և եղեցին 'ի նշանս, և 'ի ժամանակս, և յաւուրս,
և 'ի տարիս: ՆԷ եղեցին 'ի լուսաւորութիւն 'ի հաս-
տատութեան երկնից ծագել յերկիր և եղև այն-
պէս: ՆԷ արար Աստուած զերկուս լուսաւորսն զմեծա-
մեծս, զլուսաւորն մեծ յիշխանութիւն տունջեան, լու-
սաւորն փոքր՝ յիշխանութիւն գիշերոյ և զաստեղս: ՆԷ
եդ զնոսա Աստուած 'ի հաստատութեան երկնից, լու-
սատու լինիլ յերկիր: ՆԷ իշխել տունջեան և գիշերոյ,
և մեկնիլ 'ի մէջ լուսոյն և 'ի մէջ խաւարին, և ետես
Աստուած զի բարի է: ՆԷ եղև երեկոյ և եղև վաղորդ-
եայն, օր չորրորդ: ՆԷ ասաց Աստուած, հանցեն ջուրք
զեռունս շնչոց կենդանեաց, և թռչունս թռաւորս 'ի
վերայ երկրի ըստ հաստատութեան երկնից և եղև այն-
պէս: ՆԷ արար Աստուած կէտս մեծամեծս, և զամե-
նայն շունչ զեռնոց կենդանեաց, զոր հանեն ջուրք ըստ
ազգի իւրեանց և զամենայն թռչունս թռաւորս ըստ
ազգի, և ետես Աստուած զի բարի են: ՆԷ օրհնեաց զնո-

աս Աստուած, և ասէ աճեցէք, և բազմացարուք, լցէք
 Գլուխդ որք 'ի ծովս, և թռչունքդ բազմացին 'ի վե-
 րայ երկրի: Եւ եղև երեկոյ, և եղև վաղորդեայն օր հինգ-
 երորդ: Եւ ասաց Աստուած, հանցէ երկիր շունչ կեն-
 դանի ըստ ազգի չորքոտանի, և սողունս, և դադանս
 երկրի ըստ ազգի, և եղև այնպէս: Եւ արար Աստուած
 զգադանս երկրի ըստ ազգի, և զանասունս ըստ ազգի,
 և զամենայն սողունս ըստ ազգի իրեանց և ետես Աս-
 տուած զի բարի են: Եւ ասաց Աստուած, արացուք
 մարդ ըստ պատկերի մերում և ըստ նմանութեան, և
 իշխեսցէ ձկանց ծովու և թռչնոց երկնից և անասնոց,
 և ամենայ երկրի, և ամենայն սողնոց, որք սողին 'ի վե-
 րայ երկրի: Եւ արար Աստուած զմարդն 'ի պատկեր իւր
 ըստ պատկերի Աստուծոյ արա զնա, արաւ և էգ արար
 զնոսա: Եւ օրհնեաց զնոսա Աստուած՝ և ասէ, աճեցէք
 և բազմացարուք՝ և լցէք գերերի, և տիրեցէք դա՛ն, և
 իշխեցէք ձկանց ծովու, և թռչնոց երկնից և ամենայն
 անասնոց, և ամենայն երկրի և ամենայն սողնոց, որք
 սողին 'ի վերայ երկրի:

Գ Ի Ր Ք Մ Ն Ն Գ Ո Ց:

Գլ. Բ. 1—4, 7—10 և 15—25:

Եւ կատարեցան երկինք և երկիր և ամենայն զարդ-
 նոցա: Եւ կատարեաց Աստուած յաւուրն վեցերորդի
 զգործս իւր՝ զոր արար: Եւ օրհնեաց Աստուած զօրն
 եօթներորդ, և սրբեաց զնա, զի 'ի նմա հանգեաւ յա-
 մենայն գործոց իւրոց՝ զոր սկսաւ առնել Աստուած: Եւ
 ստեղծ Տէր Աստուած զմարդն հող յերկրէ, և փչեաց

յերեսս նորա շունչ կենդանի, և եղև մարդն հոգի կեն-
դանի: Եւ տնկեաց Աստուած զգրախոսն յեզեմ ընդ ա-
րեւիս, և եդ անդ զմարդն զոր ստեղծ, Եւ բուսոյց ևս
հէր Աստուած յերկրէ զամենայն ծառ գեղեցիկ 'ի տե-
սանել՝ և քաղցր 'ի կերակուր, և զծառսն կենաց 'ի մէջ
ղրախոսին, և զծառն զիտելոյ զգիտութիւն բարւոյ և
չարի: Եւ էառ հէր Աստուած զմարդն, զոր արար, և եդ
զնա 'ի գրախոսին փափկութեան, գործել զնա և պա-
հել: Եւ պատուիրեաց հէր Աստուած Ագամայ՝ և ասէ
յամենայն ծառոց որք են 'ի գրախոսիւ ուտելով կերի-
ցէք: Բայց 'ի ծառոյն զիտութեան բարւոյ և չարի մի՝
ուտիցէք, զի յորում աւուր ուտիցէք 'ի նմանէ՝ մահու-
մեռանիցիք: Եւ ասաց հէր Աստուած, ոչ է բարւաք մար-
դոյդ միայն լինիլ, արասցո՛ք դմա օգնական ըստ գմա-
սեւ ստեղծ ևս հէր Աստուած զամենայ գաղանս վայրի,
և զամենայն թռչունս երկնից, և էա՞ծ զնոսա առ Ա-
գամ, տեսանել զինչ կոչեսցէ զնոսա, և ամենայն շնչոց
կենդանւոյ, զինչ և անուանեաց Ագամ, այն անուն է
նորա: Եւ կոչեաց Ագամ անուանս ամենայն անասնոց,
և ամենայն թռչնոց երկնից, և ամենայն գաղանաց վայ-
րի, բայց Ագամայ ոչ գտաւ օգնական նման նմա: Եւ
էարկ հէր Աստուած թմրութիւն 'ի վերայ Ագամայ, և
ննջեաց, և էառ մի 'ի կողից նորա և ելից ընդ այնր
մարմին: Եւ շինեաց հէր Աստուած զկողն զոր էառ յԱ-
գամայ 'ի կին, և էա՞ծ զնա առ Ագամ: Եւ ասէ Ագամ,
այս այժմիկ ոսկր յոսկերաց իմոց, և մարմին 'ի մարմ-
նոյ իմմէ, սա կոչեսցի կին, զի յառնէ իւրմէ առաւ: Ա-
սրն այնորիկ թողցէ այր զհայր իւր և զմայր իւր, և
երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ: Եւ եղիցին երկուքն 'ի մար-

մին մի. և էին երկոքեանն մերկ՝ Աղամ և կինն իւր,
և ոչ ամաչէին:

Գ Ի Ր Ք Ծ Ն Ն Դ Ո Ց :

ՊԼԻՍ Գ. 1—24:

Եւ օճն էր իմաստնագոյն քան զամենայն զազա-
նքս որ 'ի վերայ երկրի, զոր արար Տէր Աստուած, և ա-
սէ օճն ցկին. զի՞ է զի ասաց Աստուած, թէ յամենայն
ծառոյ որք իցեն 'ի ներքս 'ի զրախտի այդր՝ մի՛ ուտի-
ցէք: Եւ ասէ կինն ցօճն, 'ի պտղոյ, ծառոյ զրախտիդ
կերիցուք: Բայց 'ի պտղոյ, որ է 'ի մէջ զրախտին, ասաց
Աստուած, մի՛ ուտիցէք 'ի նմանէ, և մի հոգւոյ լինիցիք՝
զի մի՛ մեռանիցիք: Եւ ասէ օճն ցկինն, ոչ եթէ մա-
հու մեռանիցիք: Չի գիտէր Աստուած, թէ յորում
աւուր ուտիցէք 'ի նմանէ, բանայցեն աչք ձեր, և լինի-
ցիք իբրեւ զԱստուածս, ճանաչել զբարի և զչար: Եւ ե-
տես կինն, զի բարի էր ծառն 'ի կերակուր, և հաճոյ ա-
չաց հայելոյ, և գեղեցիկ՝ 'ի տեսանել, և էառ 'ի պտղոյ
նորա, և եկեր, և ետ առն իւրում ընդ իւր և կերին:
Եւ բացան աչք երկոցունցն, և գիտացին զի մերկք էին,
և կարեցին տերես թղենւոյ և արարին իւրեանց սփա-
ծանելիս: Եւ լուան զձայն զգնալոյ Տեառն Աստուծոյ 'ի
զրախտի անդ ընդ երեկս և թաքեան Աղամ և կին
իւր յերեսաց Տեառն Աստուծոյ՝ 'ի մէջ ծառոյ զրախտին:
Եւ կոչեաց Տէր Աստուած զԱղամ, ասէ ցնա ո՞ւր ես:
Եւ ասէ, լուայ զձայն քո 'ի զրախտի աստ և երկեայ,
քանզի մերկ էի և թաղեայ: Եւ ասէ ո՞ պատմեաց թէ
թէ մերկ ես, բայց թէ 'ի ծառոյն, յորմէ պատու իրեցի

քեզ անտի և եթ չուտել, կերեր արդեօք 'ինմանէ:
 Եւ ասէ ադամ, կինս զոր ետուր ընդիս՝ սա ետ ինձ 'ի
 ծառոյ անտի և կերի: Եւ ասէ Տէր Աստուած ցկինն,
 զի՞նչ գործեցեր զայդ, և ասէ կինն, օճն խաբեաց զիս
 և կերի: Եւ ասէ Տէր Աստուած ցօճն. փոխանակ զի ա-
 րարեր դու զայն, անիծեալ լիջիր դու յամենայն ա-
 նանոց և յամենայն գազանաց երկրի, 'ի վերայ լանջաց
 և որովայնի քոյ գնացիս, և հող կերիցես զամենայն
 աւուրս կենաց քոյ: Եւ եղից Թշնամութիւն 'ի մէջ
 քոյ և 'ի մէջ կնոջդ, և 'ի մէջ զաւակի քոյ և 'ի մէջ
 զաւակի դորա, նա սպասեսցէ քում գլխոյ, և դու սպա-
 սեսցես նորա զարշապարի: Եւ ցկինն ասէ, բազմացու-
 ցանելով բազմացուցից զորամութիւնս քո և զհե-
 ծութիւնս, տրտմութեամբ ծնցիս որդիս, և ասէ այր քո
 դարձ քո, և նա տիրեսցէ քեզ: Եւ յԱդամ ասէ, փո-
 խանակ զի լուար ձայնի կնոջդ քոյ և կերեր 'ի ծառոյ
 անտի, յորմէ պատուիրցի քեզ անտի միայն չուտել,
 և կերեր 'ինմանէ, անիծեալ լիցի երկիր 'ի գործս քոյ,
 տրտմութեամբ կերիցես զնա զամենայն աւուրս կենաց:
 Փուշ և տատասկ բուսուցէ՛ քեզ, և կերիցես զբան-
 ջար վայրի: Քրտամբք երեսաց քոյ կերիցես զհաց քո
 մինչև դարձցիս յերկիր, ուստի առար, զի հող էիր և
 'ի հող դարձցիս: Եւ կոչեաց Ադամ զանուն կնոջ իւր-
 ոյ կեանս, զինաէ մայր ամենայն կենդանեաց: Եւ արար
 Աստուած Ադամայ և կնոջ նորա հանդերձս մաշկեղենս,
 և զգեցոյց զնոսա: Եւ ասէ Տէր Աստուած, ահա Ադամ
 եղև իբրև մի 'ի մէնջ՝ զիտել զբարի և զչար, և արդ՝
 դուցէ ձգիցէ զձեռն, և առնուցու 'ի ծառոյն կենաց,
 ուտիցէ և կեցցէ յաւիտեան: Եւ էհան արձակեաց զնա

Տէր Աստուած 'ի դրախտէ անտի փափկութեան՝ զոր-
ծել զերկիր՝ ուստի առաւ: Եւ էհան զԱդամ, և բնա-
կեցոյց յանդիման դրախտին փափկութեան և հրամա-
յեաց քրօբէից և բոցեղէն սրոյ շուրջանակաւ պահել
զձանապարհս ծառոյն կենաց:

Գ Ի Բ Ք Մ Ն Ն Դ Ո Յ:

ԳԼՈՒԹ ԻՅ. 1—15.

Եւ եղև յետ բանիցս այսոցիկ, փորձեաց Աստ-
ուած զԱբրահամ՝ և ասէ ցնա, Աբրահամ, Աբրահամ,
և նա ասէ ահա առաջիկ եմ: Եւ ասէ ցնա, առ դու զոր-
դիդ քո զսիրելի, զոր սիրեցեր զԻսահակ, և գնա՛ դու
յերկիր բարձր և հանցես զդա անդ յողջակէս 'ի վերայ
միոյ լեռանց՝ յորոց ասացից քեզ: Եւ յարեաւ Աբրա-
համ ընդ առաւօտն, համեռեաց զէշ իւր, և էառ
քնդ իւր երկու ծառայս, զԻսահակ զորդի իւր. և պա-
տառեաց փայտ յողջակէզ՝ յարեաւ և գնաց, և եկն 'ի
տեղին, զոր ասաց նմա Աստուած: Եւ յաւուրն երրոր-
դի համբարձ Աբրահամ զաչս իւր և ետես զտեղին 'ի
հեռաստանէ: Եւ ասէ Աբրահամ ցպատանիս իւր, նըս-
տարո՞ւք դուք այդր հանդերձ իշով, և ես և պատան-
եակս երթիցուք մինչև ցանդը, և երկիրպագցուր և
դարձցուք առ ձեզ: Եւ էառ Աբրահամ զփայտ ողջա-
կիզին, և եդ 'ի վերայ իսահակայ որդւոյ իւրոյ, և էառ
'ի ձեռն զհուրն և զսուր, և գնացին երկոքեան 'ի մի-
ասին: Եւ ասէ իսահակ ցԱբրահամ ցհար իւր, հայր
և նա ասէ, զի՞ է որդեակ. և նա ասէ ահա հուր և
ահա փայտ, ո՞ւր է ոչխար յողջակէզ: Եւ նա ասէ, Աս-

տուած տեսցէ իւր յողջակէզ որդեակ, դնացին երկա-
քեան 'ի միասին: Եւ եկին 'ի տեղին, զոր ասաց նմա Աս-
տուած, անդ շինեաց սեղան Աբրահամ, և եդ 'ի վերայ
զփայտն, և կապեաց զԻսահակ զորդի իւր, և եդ զնա
'ի սեղանն 'ի վերայ փայտին: Եւ ձգեաց Աբրահամ զձե-
ռն առնուլ զսուրն և զենուլ զորդի իւր: Եւ կոչեաց
զնա հրեշտակ Տեառն յերկնից և ասէ, Աբրահամ Աբ-
րահամ, և նա ասէ ահա առնուի եմ:

Եւ ասէ, մի' միսեր զձեռն քո 'ի պատանեակդ, և
մի' ինչ առներ դմա, զի այժմ' գիտացի թէ երկիւղած
ես դու յԱստուծոյ, և ոչ խնայեցեր յորդիդ քո սիրե-
լի վասն իմ: Համբարձ Աբրահամ զաչս իւր և ետես,
և ահա խոյ մի կախեալ կայր զճառոյն Սաբեկայ զեղ-
ջերաց, և գնաց Աբրահամ և էառ զխոյն և էհան զնա
յողջակէզ փոխանակ Իսահակայ որդւոյ իւրոյ: Եւ կո-
չեաց Աբրահամ զանուն տեղւոյն այնորիկ Տէր ետես,
զի ասիցեն ցայսօր 'ի լերին յայնմիկ Տէր երևեցաւ:

Գ Ի Ր Ք Ա Ռ Ա Կ Ա Յ:

Գլուխ Գ. 1—35.

Որդեակ' զօրէնս իմ մի մոռանար, և գրանս իմ
պահեսցէ ոիրտ քո: Զի ընդ երկայնութիւն կենաց և
ամբ կենդանութեան, և խաղաղութիւն յաւելցին քեզ:
Ողորմութիւն և հաւատք 'ի քէն մի պակասեսցին, արկ
զնոսա ընդ պարանոց քոյ և զրեա' զնոսա յընդարձա-
կութիւն սրտի քոյ: Եւ գտցես շնորհս, և խորեաց զբա-
րիս առաջի Տեառն և մարդկան: Լեր յուսացեալ 'ի Տէր

յամենայն սրտէ քու մէջ, և յիմաստութիւն քո մի՛ հը պարտանար, յամենայն ճանապարհս քո ծանիր զնա զի ուղիղ արասէ զշաւիղս քո, (և ոտն քոյ մի՛ դայթաւիղեսցի): Մի լինիր իմաստուն յաչս անձին քոյ, այլ երկիր ՚ի Տեառնէ, և խոտորեաց յամենայն չարութենէ: Ապա բժշկութիւն եղիցի մարմնոյ քում և դարման սոկերաց քոց: Պատուեա՛ զՏէր ՚ի քոյոց արդար վաստակոց, և հան նմա պտուղ ՚ի քոց արդարութեան արմտեաց: Զի լցցին շտեմարանք քո լիութեամբ ցորենոյ և հնձանք զինեաւ քով առաւել ևս բղխեսցին: Որդեակ՝ մի՛ լքանիր ՚ի խրատու Տեառն և մի՛ լուծանիր յանդիմանեալ ՚ի նմանէ: Զի զոր սիրէ Տէր՝ խրատէ, տանջէ զամենայն որդի, զոր ընդունի: Երանեալ է այր որ եղիտ զիմաստութիւն և մահկանացու որ ետես զհանձար: Զի լաւ է զվախճան զայն դտանել, քան զզանձս ոսկոյ և արծաթոյ: Պատուականագոյն է քան զականքս պատուականս և ոչինչ է չար, հակառակ կացցէ նմա, յայտնի է ամենեցուն, որք մերձին առ նա, և ամենայն ինչ որ պատուական է չարժէ զնա: Զի երկայն աւուրք և ամբ կենաց ՚ի յաջմէ իւրմէ, յահեկէ իւրմէ փառք և մեծութիւն, ՚ի բերանոյ նորա բղխի արդարութիւն, զօրէնս և զողորմութիւն ՚ի լեզուի իւրում կրէ: Ճանապարհք նորա, ճանապարհք բարեաց, շաւիղք նորա խաղաղութեամբ: Փայտ կենաց է ամենեցուն, որք պատուարին ՚ի նմա, և որք յենուն ՚ի նա, իբրև ՚ի Տէր հաստատութեամբ: Աստուած իմաստութեամբ հիմունս էարկ երկրի, պատրաստեաց զերկինս խորհրդով: Աւ հանձարով իւրով զանդունդս պատառեաց, և ամպք հոսեցին զանձրև: Որդեակ՝ մի՛ լքանիր, պահեա՛ զխորհուրդս իմ և զիմաստու-

թիւն: Զի կեցցէ անձն քո, և շնորհք իցեն 'ի վերայ պա-
րանոցի քում, եղիցի բժշկութիւն մարմնոյ քում և
շարման ոսկերաց քոց: Զի գնասցես յուսով խաղաղու-
թեան յամենայն ճանապարհս քո և ոտն քո ոչ գայթա-
գղեսցի: Զի եթէ նստիցիս՝ աներկիւղ իցես, և եթէ
ննջիցես՝ քաղցր 'ի քուն լիցիս: Եւ երկիցես 'ի զարհու-
րանաց 'ի վերայ հասելոց ամբարշտաց և յարշաւանաց
'ի վերայ եկելոց: Զի Տէր եղիցի 'ի վերայ ամենայն ճա-
նապարհաց քոց և հաստատեսցէ զոտն քո, զի մի սա-
տանեսցի: Մի՛ յապաղիր բարի առնել կարօտելոյն, յոր-
ժամ ձեռնհաս իցես օգնել նմա: Մի ասիցես թէ երթ՝
և եկեսջիր և վաղիւ տաց: Զի կարող ես իցես բարի
առնել, քանզի ոչ գիտես, զինչ վաղիւն ծնանիցի քեզ:
Մի՛ նիւթեր բարեկամի քում չարիս, որ յեցեալ և
յուսացեալ իցէ 'ի քեզ: Մի՛ թշնամասէր լինիր մար-
դոյ 'ի տարապարտուց, զի մի՛ չար ինչ գործիցէ քեզ:
Մի՛ ստանար նախատինս յարանց չարաց և մի՛ նախան-
ձիր ընդ ճանապարհս նոցա: Քանզի պիղծ է առաջի Տեառն
ամենայն անօրէն և ընդ արդարս ոչ հաղորդին: Անէծք
Տեառն 'ի տունս ամբարշտաց, յաբէք արդարոց օրհնին:

Տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, տայ շնորհս
խոնարհաց: Զփառս իմաստունք ժառանգեսցեն, իսկ ամ-
բարիշտք բարձրացուցին զանարգանս:

Գ Ի Ր Ք Ա Ռ Ա Կ Ա Յ:

Գլուխ Ժ. 1—32:

Որդի իմաստուն ուրախ առնէ զհայր, որդի ան-
միտ տրտմութիւն է մօր: Ոչինչ օգնեսցեն զանձք անօ-
րինաց, այլ արդարութիւն փրկէ 'ի մահուանէ: Ոչ սո-

վամահ առնէ Տէր զանձն արդարոյ, բայց զկեանս ամբարշտաց կործանեցէ: Աղքատութիւն զայր խոնարհեցուցանէ. ձեռք ժրաց մեծացուցանեն: Որ ջանայ ստուծեամբ, նա արածէ զհոգմն՝ նոյն իսկ ինքն հետեւի հաւուց թռուցելոց: Որ ժողովէ ներհնձում, որդի իմաստուն է. այլ որ ննջէ յամարայնի՝ որդի պատկառանաց: Որդի խրատեալ իմաստուն եղիցի և անմիտն՝ ի ծառայութիւն վարեցի. ապրեցաւ ի խորշակէ որդի իմաստուն, խարշակահար լինի յամարայնի որդի անօրէն: Որ հնութիւն ճեառն ի զլուստ արդարոց, զբերանս ամբարշտաց ծածկեցէ սուգ տարածամ: Յիշատակ արդարոց հանդերձ գովութեամբ, և անուն ամբարշտաց շիջցի: Իմաստունն սրտիւ բնկալցի զպատուիրանս և ցովն շրթեամբք զայթակղելով կործանեցի: Որ գնաց միամտութեամբ՝ գնաց յուսով, իսկ որ թիւբէ քճանապարհս իւր՝ յայտնի եղիցի: Որ ակնարկէ ակամբ նենգութեան, ժողովէ արանց զարթմութիւն, իսկ որ յանդիմանէ համարձակութեամբ, առնէ զխաղաղութիւն: Աղբիւր կենաց յԱստուծոյ բերան արդարոյ, զբերան ամբարշտի ծածկէ կորուստ: Ատելութիւն գրգռէ զհակառակութիւն և զամենեւին որք ոչն հակառակին, ծածկէ սէր: Որ ի շրթանց իւրոց բղխէ զիմաստութիւն, իբրեւ գաւազանաւ հարկանէ զայբ անմիտ: Իմաստունք ծածկեն զիմաստութիւն, բերան յանդուգն մերձ է ի բեկումն: Որ տացուած մեծատանց քաղաք ամուր և բեկումն ամբարշտաց աղքատութիւն: Գործք արդարոց կեանս առնեն՝ և պտուղք ամբարշտաց մեղք: Զճանապարհս կենաց պահէ Տէր, խրատ առանց յանդիմանութեան մուր է: Ծածկեն զթշնամութիւն շրթունք արդարք, իսկ

որք 'ի վեր հանեն զբամբասանս, անզգամք են: Շատաշու
խօս լինելով ոչ զերծցիա 'ի մեղաց, եթէ խնայես 'ի շրջ
թուես քո, իմաստուն լինիս: Արծաթ ընտիր է լեզու
իմաստնոյ. սիրա ամբարշտի նուաղեսցի: Շրթունք ար
դարոց ճանաչին զբարձունս, իսկ անզգամք 'ի կարօ
տութեան սատակեսցին: Օրհնութիւն Տեառն 'ի զլուսս
արդարոց և նոյն մեծացուցանէ և ոչ ևս յաւելանայ տրտ
մութիւն 'ի սիրտ նորա: Յիծաղելով գործէ անզգամն
զչարիս, իսկ իմաստութիւն առն նիւթէ զհանճար:
Իկորստեան շրջն ամբարիշտն, ցանկութիւն արդարոց
ընդունելի է: 'Ի յանցանիւ մրրկի եղծանի ամբարիշտն,
և արդարոյն խոյս տուեալ կեցցէ յաւիտեան: Որպէս
տղոխ ատամանց վնասակար է և ծուխ աչաց, նոյնպէս
և անօրէնութիւն, որոց նովաւ վարին: Երկիւղ Տեառն
յաւելու զաւուրս, ամբ ամբարշտաց նուաղեսցին: Յեր
կարի արդարոց ուրախութիւն, յոյս ամբարշտաց կորի
ցէ: Ամբութիւն արդարոց երկիւղ Տեառն, և խորտա
կումն այնոցիկ, որք գործեցեն զչարիս: Արդարն յաւի
տեան ոչ սասանեսցի և ամբարիշտք մի բնակեսցին յեր
կրի: Բերան արդարոցն բզկէ զեմաստութիւն, լեզու ա
նիրաւի սատակեսցի: Շրթունք արանց արդարոց կաթեն
շնորհս, բերան ամբարշտաց կործանի:

ՍԵՐՈՅ ԱԻՆՏԱՐԱՆԻՍ ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

որ ըստ մատթէոսի:

ԳԼ Ա. 18—25.

Եւ Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդն էր այսպէս խօ
սեալ զմայր նորա Մարիամ Յովսէփու՝ մինչև եկեալ

առ միմեանս՝ գտաւ յղացեալ 'ի Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ Յօսէփ այր նորա քանզի արդար էր, և ոչ կամեցաւ առաւել զնա, խորհեցաւ լռելեայն արձակել զնա: Եւ մինչեռ նա զայս ածեր մտաւ՝ ահա հրեշտակ Տեառն 'ի տեսլեան երևեցաւ նմա և ասէ, Յօսէփ որդի Դաւթի, մի՛ երկնչիր առնուլ առ քեզ զՄարիամ կին քո, քանզի որ 'ի նմայն ծնեալ է, 'ի Հոգւոյն Սրբոյ է: Մնցի որդի և կոչեսցես զանուն նորա Յիսուս, զի նա փրկեսցէ զժողովուրդ իւր 'ի մեղաց իւրեանց: Այլ այս ամենայն եղև, զի լցցի՝ որ ասացաւն 'ի Տեառնէ 'ի ձեռն Եսայեայ մարգարէի: Ահա կոյս յղացցի, և ծնցի որդի և կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ, որ թարգմանի ընդ մեզ Աստուած: Եւ զարթուցեալ Յօսէփ 'ի քնոյ անտի, արար որպէս հրամայեաց նմա հրեշտակ Տեառն: Եւ էառ յինքնն զկինն իւր: Եւ ոչ զիտէր զնա, մինչև ծնաւ զորդին իւր զանդրանիկ, և կոչեաց զանուն նորա Յիսուս:

ՍՐԲՈՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՍ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

որ ըստ մատթէոսի:

ԳԼ. Գ. 1—17.

Յաւուրսն յայնոսիկ գայ Յօհաննէս մկրտիչ քարոզել յանապատին Հրէաստանի: Եւ ասել, ապաշխարհեցէք զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից: Զի սա՛ է՝ վասն որոյ ասացաւ 'ի ձեռն Եսայեայ մարգարէի, որ ասէ, ձայն բարբառոյ յանապատի, պատրաստ արարէք զճանապարհս Տեառն, և ուղիղ արարէք զշաւիղս նորա: Եւ ինքն Յովհաննէս ունէր զհանդերձ 'ի ստեղծողութեան, զգօտի մաշկեղէն ընդ մէջ իւր, և կերակուր նոար էր

մարախ և մեղը վայրենի: Յայնժամ ելանէին առ նա ա-
մենայն Երուսաղէմացիք, և ամենայն Հրէաստան, և ա-
մենայն կողմն յորդանանու: Եւ մկրտէին ինձանէ ի յոր-
դանան, և խոստովան լինէին զմեզս իւրեանց: Եւ տե-
սեալ զքաղուծս ի սաղուկեցւոցն և ի փարիսեցւոց ե-
կեալս ի մկրտութիւն նորա, ասէ ցնոսա, ծնունդք իժից՝
ո՞ր եցոյց ձեզ փախչիլ ի բարկութենէն՝ որ զալոցն է՝ Ա-
բարէք այսուհետեւ պտուղ արժանի ապաշխարութեան:
Եւ մի՛ համարիցիք ասել յանձնս՝ թէ ունիմք մեր
հայր զԱբրահամ. ասեմ ձեզ, զի կարող է Աստուած ի
քարանցս յայտցանէ յարուցանել որդիս Աբրահամու:
Զի աւառիկ տապար առ արմին ծառոց դնի, ամենայն ծառ,
որ ոչ առնէ զպտուղ բարի, հատանի և ի հուր ար-
կանի: Ես մկրտեմ զձեզ ջրով յապաշխարութիւն, բայց
որ զկնի իմ գայ՝ հզօրագոյն է քան զիս. և ես չեմ բա-
ւական բառնալ զկօշիկս նորա, նա մկրտեսցէ զձեզ ի
Հոգին Սուրբ և ի հուր: Որոյ հեծանոցն ի ձեռին իւ-
րում, և սրբեսցէ զկալ իւր, և ժողովեսցէ զցօրեանն
ի շտեմարանս իւր, և զյարդն այրեսցէ անշէջ հրով:
Յայնժամ գայ Յիսուս ի Քալելիէ ի յորդանան առ Յո-
հաննէս մկրտիլ ինձանէ: Եւ Յոհաննէս արգելու զնա՝ և ա-
սէ, ինձ պիտոյ է ի քէն մկրտիլ և դու առ իս դաս: Պատաս-
խանի ետ Յիսուս և ասէ ցնա, թոյլ տուր այժմ, զի այսպէս
վայելէ մեզ ընդ զամենայն արդարութիւն, և ապա թոյլ
ետ նմա: Եւ իբրեւ մկրտեցաւ Յիսուս, ել վաղվադակի ի
ջրոյ անտի, և ահա բացան նմա երկինք, և ետես զՀոգին
Աստուծոյ, զի իջանէր իբրեւ զաղաւնի, և դայր ի վերայ
նորա: Եւ ահա ձայն յերկնից՝ որ ասէր, դա՛ է Որդի
իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ:

ՍՐԲՈՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՍ ՅԻՍՈՒՍԻ ԴՐԻՍՏՈՍԻ

որ ըստ մարկոսի:

ԳԼ. ԺԴ. 1—25:

Եւ էր զատիկ և բաղարջակեր, յետ երկուց աւուրց խնդրէին քահանայապետքն, և դպիրք՝ եթէ զիւրդ զնա նենգութեամբ կալեալ սպանանիցեն: Բայց ասէին թէ մի 'ի տօնի աստ, զի մի' խռովութիւն լինիցի 'ի ժողովրդեանն: Եւ մինչ էր 'ի Բեթանիայ 'ի տան Սիմօնի բորոտի բազմեալ, եկն կին մի որ ունէր շիշ իւղոյ նարտեան ազնուի մեծագնոյ, և բեկեալ զշիշն, եհեղ 'ի վերայ զլնոյ նորա: Եւ աշակերտքն զչարէին և ասէին, ընդէր եղև կորուստ իւղոյ այդորիկ: Մարդ էր զայդ իւղ վաճառել աւելի քան զերեք հարիւր դահեկանի, և տալ աղքատաց, և զայրանային նմա յոյժ: Եւ Յիսուս ասէ ցնոսա, թոյլ տուք դմա, մի' աշխատ առնէք, զի գործ մի բարի գործեաց դա յիս: Յամենայն ժամ զաղքատս ընդ ձեզ ունիք և յորժամ կամիք՝ կարող էք առնել նոցա բարիս, այլ զիս ոչ յամենայն ժամ ընդ ձեզ ունիք: Դա զոր ունէր, արար. յառաջագոյն խնկեաց զմարմին իմ 'ի նշան պատանաց: Ամեն ասեմ ձեզ, ուր և քարոզեսցի աւետարանս այս ընդ ամենայն աշխարհ, և զոր արար դա՝ խօսեսցի յիշատակ դորա: Եւ Յուդա Իսկարիօտացի մի յերկոտասանից անտի, գնաց առ քահանայապետսն՝ զի մատնեսցէ զնա նոցա:

Նոքա իրրև լուան՝ խնդային և խոստացան տալ նմա արծաթ, և խնդրէր թէ զիւրդ պարապով մատնեսցէ զնա: Եւ յառաջնում աւուր բաղարջակերացն,

յորում զպատէքն զինուին, ասնն ցնա աշակերտքն, ուր
 կամիս՝ երթիցուք՝ պատրաստեսցուք՝ զի կերիցես զզա-
 տիկն: Եւ առաքէ երկուս յաշակերտաց անախ՝ և ասէ
 ցնոսա, երթայք ՚ի քաղաք, և իբրեւ մօտնիցէք ՚ի քաղա-
 քըն, պատահեսցի ձեզ այր մի, որ սափոր ջրոյ յուսն ու-
 նիցի, երթայք զհետ նորա: Եւ յոր տուն մօտնիցէ, ա-
 սասջեք ցտանուտէրն, վարդապետն ասէ՝ ո՞ւր են իջե-
 ւանքն իմ, ուր աշակերտօքս ուտիցեմ զզատիկն: Եւ
 նա ցուցցէ ձեզ վերնատուն մի մեծ զարդարեալ, անդ
 պատրաստեսցիք մեզ: Եւ զնացին պատրաստել աշա-
 կերտքն նորա. Եկին ՚ի քաղաքն և գտին որպէս ասացն
 նոցա, և պատրաստեցին զզատիկն: Եւ իբրեւ երեկոյ ե-
 ղի զայ երկոտասանիւքն հանդերձ: Եւ իբրեւ բազմացան,
 և զեռ ուտէին, ասէ Յիսուս. ամէն ասեմ՝ ձեզ, զի մի
 ամէն ՚ի ձէնջ մասնելոց է զիս, որ ուտէ խսկ ընդիս: Եւ
 նորա սկսան տրամիլ՝ և ասել մի ըստ միջէ՝ միթէ Էս-
 իցեմ և միւսն միթէ Էս իցեմ: Նա պատասխանի ետ
 և ասէ ցնոսա մի յերկոտասանից այտի, որ մխեաց ըն-
 դիս ՚ի սկաւառակդ: Այլ որդի մարդոյ երթայ՝ որպէս
 գրեալ է վասն նորա, բայց վայ իցէ մարդոյն այնմիկ՝
 յոյր ձեռն որդի մարդոյ մատնեսցի, լաւ էր նմա՝ թէ
 չէր ծնեալ մարդն այն: Եւ մինչդեռ ուտէին՝ առեալ
 Յիսուս հաց, օրհնեաց և երեկ՝ ետ նոցա և ասէ, ա-
 ռէք՝ այդ է մարմին իմ: Եւ առեալ բաժակ՝ զօհացաւ
 և ետ նոցա, և արբին ՚ի նմանէ ամենեքեան: Եւ ասէ
 ցնոսա, այս է արիւն իմ՝ նորոյ ուխտի, որ փոխանակ
 բազմաց հեղանի:

ՍՐԲՈՅ ԱԻՆՏԱՐԱՆԻՍ ՅԻՍՈՒՍԻ ԳՐԻՍՏՈՍԻ

որ ըստ մատթէոսի:

ԳԼ. ԻԷ. 1—66

Իբրև այդ եղև՝ խորհուրդ արարին ամենայն քահանայապետք և ծերք ժողովրդեանն վասն Յիսուսի սպանանել զնա: Կապեցին զնա, և առին զնացին և ետուն ՚ի ձեռս Պոնդացւոյ Պիղատոսի դատաւորի: Յայնժամ տեսեալ Յուդայի որ մատնեաց զնա՝ թէ պարտաւորեցաւ զղջացաւ, և դարձոյց զարծաթն առ քահանայապետն և ծերս ժողովրդեան: Եւ ասէ՝ մեղայ զի մատնեցի զարիւն արդար, և նորա ասեն, մեզ չէ փոյթ, դու զիտես: Եւ ընկեց զարծաթն ՚ի տաճարն՝ և զնաց և չողաւ խեղդեցաւ: Իսկ քահանայապետիցն առեալ զարծաթն՝ ասեն, ոչ է արժան ընդունիլ զայդ ՚ի կորբանն, քանզի զինք արեան են: Խորհուրդ առեալ զընեցին այնու զազարակն բրտի ՚ի գերեզման օտարաց: Վասն այնորիկ կոչեցաւ ազարակն այն՝ ազարակ արեան՝ մինչև ցայսօր: Յայնժամ լցաւ՝ որ ասացաւ ՚ի ձեռն Երեմիայի մարգարէին՝ առին զերեսուն արծաթին զգինս վաճառելոյն, զոր առին յորդւոցն Իսրայելի: Եւ ետուն զնա յազառակն բրտի, որպէս հրամայեաց ինձ Տէր: Եւ Յիսուս եկաց առաջն դատաւորին, էհարց ցնա դատաւորն՝ և ասէ, դո՞ւ ես թագաւորն Հրէից, և Յիսուս ասէ, դու ասես: Եւ ՚ի չարախօսիւն նորա ՚ի քահանայիցն և ՚ի ծերոց, ոչինչ ետ պատասխանի, յայնժամ ասէ ցնա ցնա Պիղատոս, ո՞չ լսես՝ որչափ դոքա հակառակ քո վկայեն: Եւ ոչ ետ նմա պատասխանի՝ և ոչ բան մի,

մինչև զարմանալ դատաւորին յոյժ: Բայց ըստ տօնի սովոր էր դատաւորն արձակել ժողովուրդեանն կապեալ մի, զոր կամէին: Ունէին յայնժամ կապեալ մի նշանաւոր՝ որում անուն էր Յեսու Բարաբբայ: Իբրև ժողովեցան ասէ ցնոսա Պիղատոս, զո՞ կամիք յերկուց ասաի, զի արցակեցից ձեզ՝ զյեսու բարաբբայ, եթէ զՅիսուս զանուանեալն Քրիստոս: Քանզի զիտէր թէ առ նախանձու մատենցին զնա: Եւ մինչդեռ նստէր յատենին, առաքեաց առ նա կին իւր՝ և ասէ, չկայ ինչ քո և արդարոյն այնորիկ, զի բազում անցք անցին ընդիս այսօր յանուրջս վասն նորա: Իսկ քահանայապետքն և ծերք՝ հաւանեցուցին զժողովուրդսն՝ զի խնդրեսցեն զԲարաբբայն և զՅիսուս կորուսցեն: Պատասխանի ետ դատաւորն՝ և ասէ՝ ցնոսա զո՞ կամիք, զի արձակեցից ձեզ յերկուց այսի, և նոքա ասեն՝ զԲարաբբայ: Ասէ ցնոսա Պիղատոս, իսկ զի՞ արարից զՅիսուս զանուանեալն Քրիստոս: Ասեն ամենեքեան խաչեսցի, և նա ասէ, զինչ չար արար, և նոքա առաւել ևս աղաղակէին և ասէին խաչեսցի: Եւ տեսեալ Պիղատոսի՝ թէ ոչինչ օգնէ, այլ առաւել խռովութիւն լինի, առեալ ջուր՝ լուաց զձեռքս առաջի ժողովուրդեանն՝ և ասէ, քաւեալ եմ ես յարևնէ արդարոյդ այդորիկ, դուք զիտասջիք: Պատասխանի ետ ամենայն առջովուրդն՝ և ասէ, արիւն դորա ՚ի վերայ մեր և ՚ի վերայ որդւոց մերոց: Յայնժամ արձակեաց նոցա զԲարաբբայն, և զՅիսուս՝ դան հարեալ՝ ետ ՚ի ձեռս, զի խաչեսցի: Յայնժամ զինուորք դատաւորին առին զՅիսուս յապարանս, և ժողովեցին ՚ի վերայ նորա զամենայն զգուհն: Մերկացուցին զնա և արկին զնովաւ քզամիդ կարմիր: Եւ բոլորեալ պսակ ի վշտ՝

եղին 'ի զլուխ նորա, և եղեզն յաջոյ ձեռին նորա, 'ի ծունր իջեալ առաջի նորա՝ կատակէին և ասէին, ողջ լեր թագաւոր Հրէից: Եւ թքեալ 'ի նա՝ առնուին զեղէզն՝ և ծեծէին զզլուխ նորա: Եւ յորժամ ձաղեցին զնա՝ մերկացուցին 'ի նմանէ զքղամիզն՝ և աղուցին նմա զիւր հանդերձն և տարան զնա ի խաչ հանել: Եւ կշեալ արտաքս՝ դտին զայր մի կիւրենացի անուն Սիմօն, զնա կալան պահակ՝ զի բարձցէ զխաչն նորա: Եւ եկեալ 'ի տեղին անուանեալ դողդոթայ, որ է տեղի կառափելոյ: Ետուն նմա զինի ընդ լեզի խառնեալ և իբրեւ ճաշակեաց՝ ոչ կամէր ըմպել: Եւ հանեալ զնա 'ի խաչ բաժանեցին զհանգերձս նորա վիճակաւ, զի լցցի բանն՝ որ ասացաւ 'ի մարգարէէն: Բաժանեցին զհանգերձս իմ 'իւրեանս՝ և 'ի վերայ պատմութեանի իմոյ վիճակս արկանէին: Եւ նստեալ պահէին զնա:

Եւ եղին 'ի վերայ նորա՝ զրեալ զֆևաս նորա, թէ այս է Յիսուս թագաւորն Հրէից: Յայնժամ հանին ընդ նմա 'ի խաչ երկուս աւագակս, մի յաջմէ նորա և մի յահեկէ: Եւ որք անցանէինն հայհոյէին զնա, շարժէին զզլուխ իւրեանց: Եւ ասէին, վսյ որ քակէիր զոս՝ ճարն և զերիս աւուրս շինէիր զնա՝ ապրեցո՛ր դքեղ: Եթէ որդի ես Աստուծոյ՝ էջ 'ի խաչէդ: Նոյնպէս և քահանայապետքն ձողէին հանգերձ զպրօքն և ձերօք՝ և ասէին: Զայլս ապրեցոյց՝ զինքն ոչ կարէ ապրեցուցանել, եթէ թագաւոր է Իսրայէլի՝ իջցէ այժմ՝ 'ի խաչէդ՝ և հաւատասցուք զմա: Եթէ յուսացաւ յԱստուած, փրկեսցէ այժմ՝ զդա՝ քանզի ասաց եթէ Աստուծոյ որդի եմ: Զնոյն և աւագակքն՝ որք խաչել էին ընդ նմա՝ նախատէին զնա: Եւ 'ի վեց ժամէ աւուրն խաւար եղև

ի վերայ ամենայն երկրի, մինչև ցինն ժամ: Եւ զինն
ժամուն գոչեաց յիսուս ի ձայն մեծ՝ և ասէ. Ելի, Ելի
լամասարաթանի. այսինքն է, Աստուած իմ, Աստուած
իմ ընդէր թողէր զիս: Ոմանք յայնցանէ որք անդն
կային՝ իբրև լուան ասէին, զնոցայ կարդայ: Եւ վաղ-
վաղակի ընթացաւ մի ոմն ի նոցանէ՝ էառ սպունգ լի
քացախով՝ և յարեալ յեղեգան՝ եւ ըմպել նմա: Եւ
կէսօրն ասէին, թող՝ տեսցուք եթէ գայ եղիա փրկել
զդա: Եւ Յիսուս դարձեալ աղաղակեաց ի ձայն մեծ և
արձակեաց զողին: Եւ ահա վարադոյր տաճարին ցելաւ
յերկուս՝ ի վերուստ մինչև ի վայր, երկիր շարժեցաւ և
վէմք պատառեցան: Եւ գերեզմանք բացան, և բազում
մարմինք ննջեցելոց սրբոց յարեան: Եւ ելեալք ի գե-
րեզմանացն՝ յետ յարութեան նորա մտին ի քաղաքն
սուրբ, և երևեցան բազմաց: Իսկ հարիւրապետն՝ և
որք ընդ նմա պահէին զՅիսուս՝ իբրև տեսին զշարժումն
և զեղեալն՝ երկեան յոյժ՝ և ասեն, արդարև Աստու-
ծոյ որդի էր սա: Եին անդ կանայք բազումք, կային ի
հեռաստանէ և հայէին, որք եկին զկնի Յիսուսի ի Գա-
լիլեաէ պաշտել զնա: Յորս էր մարիամ Մագդաղինացի
և Մարիամ Յակոբայ և Յօսեայ մայր և մայր որդւոցն Զե-
բեթիայ: Եւ իբրև երեկոյ եղև, եկն այր մի մեծատուն
Յարիմաթիայ՝ որում անունն էր Յօսէփ, որ աշակեր-
տեցաւ իսկ Յիսուսի: Սա մատուցեալ առ Պիղատոս
լսնդրեաց զմարմինն Յիսուսի, յայնժամ Պիղատոս հը-
րամայեաց տալ զմարմինն: Եւ առեալ զմարմինն Յօսէփ
պատեաց սուրբ կտաւոր: Եւ եղ ի նոր գերեզմանի՝ զոր
փորեաց ի վիմի և թաւալեցուցեալ կափարիչ դրան գե-
րեզմանին վէմ մի մեծ՝ և զնաց: Անդ էր Մարիամ

Մագդաղինացի և միւս Մարիամն, նստէին հանդէպ գերեզմանին: Եւ ի վաղիւ անդր՝ որ է յետ ուրբաթուն, ժողովեցան քահանայապետքն և փարիսեցիք առ Պիղատոս: Եւ ասեն, Տէր յիշեցաք զի մոլորեցուցին այն ասէր, մինչ կենդանին էր, թէ յետ երից աւուրց յառնեմ: Արդ հրամայեա՛ զգուշանալ գերեզմանին մինչ ցերիս աւուրս, զուցէ եկեալ աշակերտքն ՚ի գիշերի դռնայցեն գնա՛ և ասիցեն ժողովրդեանն՝ թէ յարեալ ՚ի մեռելոց, և լինիցի յետին մոլորութիւնն չար քան զառաջինն: Ասէ ցնոսա Պիղատոս, ունիք զգորականս, երթայք զգուշացարուք՝ որպէս և զիտէք: Եւ նոքա երթեալ զգուշացան գերեզմանին և կնքեցին զվէմն հանդերձ զօրականօքն:

ՍՐԲՈՅ ԱԻՆՏԱՐԱՆԻՍ ՅԵՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

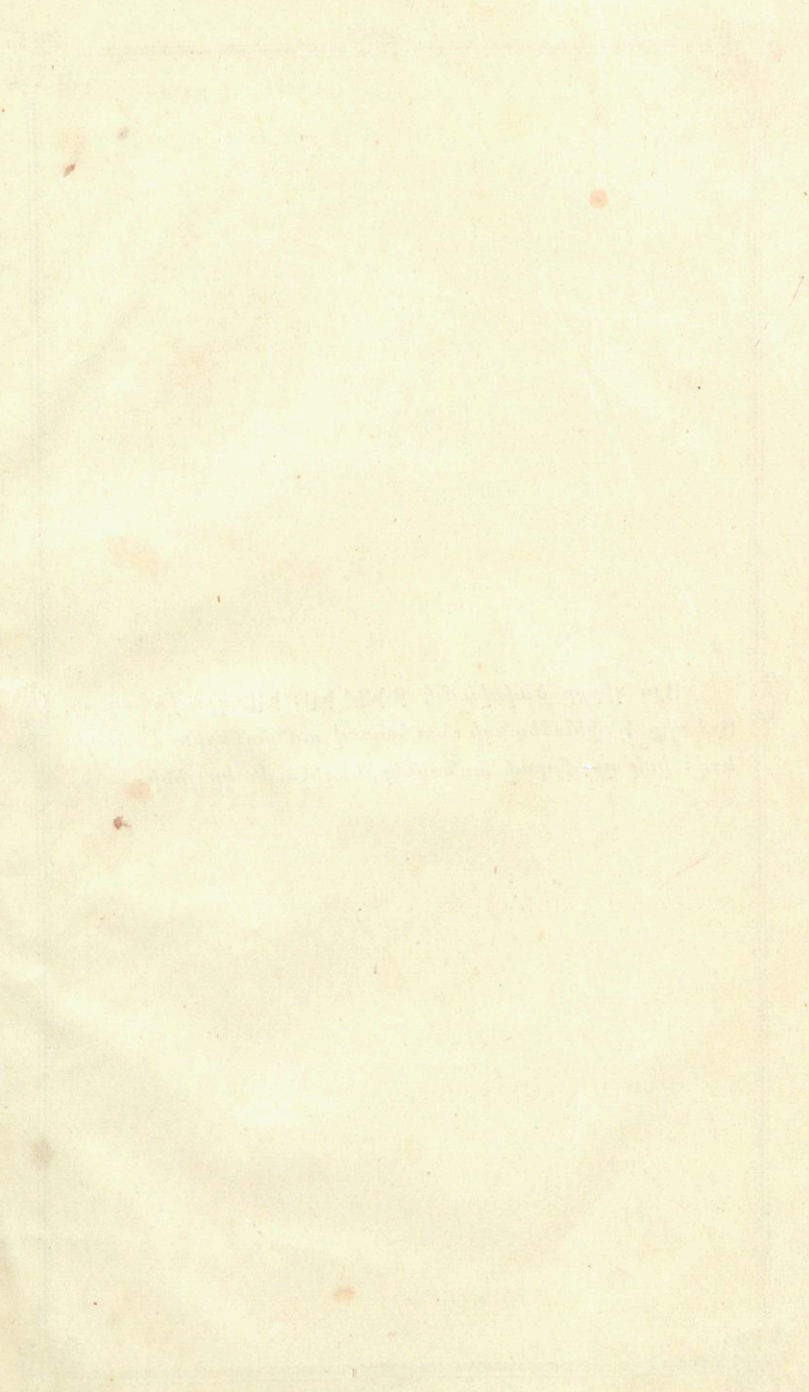
որ ըստ մատթէոսի:

ԴԼ. ԻԸ. 1—20.

Եւ յերեկոյի շաբաթուն յորում լուսանայր միաշաբաթին, եկն Մարիամ՝ Մագդաղինացի և միւս Մարիամն տեսանել զգերեզմանն: Եւ ահա շաբաթուն մեծ եղև, զի հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից՝ մատուցեալ ՚իբաց թաւալեցոյց զվէմն ՚ի զրանց անտի, և նստէր ՚ի վերայ նորա: Եւ էր տեսիլ նորա իբրև զփայլակն և հանդերձ նորա սպիտակ իբրև զձիւն: Եւ յահէ անտի նորա խռովեցան պահապանքն և եղին իբրև զմեռեալ լոս: Պատասխանի ետ հրեշտակն և ասէ ցկանայսն, մի՛ երկնչիք դուք, զիտեմ զի զՅիսուս զխաչեալն խնդրէք: Չէ՛ աստ, քանզի յարեալ, որպէս ասացն, եկայք զտեղին՝ ուր կայր: Եւ վաղվաղակի երթայք ասացէք ա-

շակերտացն նորա թէ յարեաւ՝ և ահա յառաջանայ
քան զձեզ ՚ի Քալիլեայ, անդ տեսանիցէք զնա, ահա ա-
սացի ձեզ: Եւ ելեալ վաղվաղակի ի գերեզմանէ անտի
ահիւ և խնդութեամբ բաղմաւ՝ ընթանային պատմել
աշակերտացն: Եւ ահա պատահեցաւ նոցա Յիսուս և
ասէ՝ աղջ էք, և նոքա մատուցեալ կալան զոտս նորա
և երկրպագին նմա: Յայնժամ ասէ ցնոսա Յիսուս մի՛
երկնչիք երթայք ասացէք եղբարցն իմոց՝ զի երթիցեն
՚ի Քալիլեայ և անդ տեսցեն զիս: Իբրեւ նոքա զնացին,
ահա ոմանք ՚ի զօրականացն եկին ի քաղաքն և պատմե-
ցին քահանայապետիցն զամենայն որ ինչ եղևն: Եւ
նոքա ժողովեալ հանդերձ ծերօքն, խորհուդ առեալ՝
արծաթ յոյժ ետուն զօրականացն: Եւ ասեն ասասջիք
եթէ աշակերտքն նորա եկեալ զիշերի, գողացան զնա՝
մինչ մեք ՚ի քուն էաք:

Եւ եթէ լուր լիցի այդ առ դատաւորն, մեք հաճեա-
լուք զնա՝ և զձեզ անհոգս արասցուք: Եւ նոցա առ-
եալ զարծաթն՝ արարին որպէս ուսան և ել համբաւս
այս ի Հրէից մինչև ցայսօր: Իսկ մեռասան աշակերտ-
քն զնացին ի Քալիլեայ, ՚ի լեառն ուր ժամադիր եղև
նոցա Յիսուս: Իբրեւ տեսին զնա՝ երկրպագին նմա, և
ոմանք երկուացան: Եւ մատուցեալ Յիսուս խօսեցաւ
ընդ նոսա և ասէ, տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն
յիրկինս և յերկրի, որպէս առաքեաց զիս հայր և ես
առաքեմ զձեզ: Գնացէք այսուհետև աշակերտեցէք
զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր, և
Որդւոյ և Հօգւոյն Սրբոյ: Ուսուցէք նոցա պահել զա-
մենայն՝ զոր ինչ պատուիրեցի ձեզ, և ահա ես ես
ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս, մինչ ՚ի կատարած
աշխարհի:

Այս գիրքը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ գրավաճառ պ.
Աւետիք Էնֆիաճեանցի մօտ հատույլ առնողներին 40 կոպե-
կով. իսկ դումարով առնողներին գինումն կը վինի:

